

Curriculum.

Lehen Hezkuntza

(I. liburukia)

Natura, Gizarte eta Kultur ingurunearen ezagutza
Hezkuntza artistikoa
Gorputz hezkuntza
Herritartasunerako eta Giza Eskubideetarako hezkuntza
Matematika

Nafarroako Gobernua
Hezkuntza Departamentua

Izenburua: Curriculuma. Lehen Hezkuntza (I. liburukia)
© Nafarroako Gobernua. Hezkuntza Departamentua
1. edizioa, 1. inprimaldia (2007)

Azala:	Asís Bastida
Fotokonposizioa:	Pretexto pretexto@cin.es
Inprimaketa:	Gráficas Lizarra
L.G.:	NA 2.355-2007
I.S.B.N. [Lan osoa]:	978-84-235-3000-7
I.S.B.N. [I bol.]:	978-84-235-2999-5

Bultzatzailea eta banatzailea: Nafarroako Gobernuaren Argitalpen Fondona
Navas de Tolosa kalea, 21
31002 IRUÑA
Telefonia: 848 427 121
Faxa: 848 427 123
fondo.publicaciones@cfnavarra.es
www.cfnavarra.es/publicaciones

Aurkezpena

Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoak esparru berria ezarri du. Bestalde, abenduaren 7ko 1513/2006 Errege Dekretuak gutxieneko irakaskuntzak ezarri ditu Lehen Hezkuntzarako.

Nafarroako Gobernuari dagokio errege dekretu hori Nafarroako Hezkuntza Sistemara moldatzea; horregatik onetsi da 24/2007 Foru Dekretua, martxoaren 19koa, Nafarroako Foru Komunitateko Lehen Hezkuntzako irakaskuntzetarako curriculumak ezartzen duena.

Lege testuok badute, izan, berritasunik: besteak beste, curriculumeko osagaien artean oinarriko gaitasunak sartzen dituzte: hainbat trebetasun praktikoa, ezagutza, motibazio, balio etiko, jarrerak, emozio, eta beste zenbait gizarte osagai, ikasleek bizitza osoan barna beren burua eta beren lanbidea garatzeko ikasi behar dituztenak, eta gainera curriculumeko arlo guztien bitartez ikasi behar direnak. Esan dezagun, bestalde, gaitasun horietako batzuk lehendik ere lantzen zirela Nafarroako ikastetxeetan, hobekuntza planen bitartez: hizkuntza gaitasunak, matematika gaitasuna, hezkuntza balioak...

Foru Dekretu honen ekarpen berezia *Hizkuntzen Tratamendu Integratua* da Lehen Hezkuntzako hizkuntza arloko curriculumean: gaztelania, euskara A ereduak, Euskara D ereduak eta ingelesez, arlo horrek metodologia bateratua eta irakasle guztien arteko koordinazioa behar izaten baitu. Hizkuntza arloko curriculumak aparte bolumen batean aurkezten da, irakasleek errazago erabil dezaten.

Eta, azkenik, Nafarroako curriculum hauek hainbat eremu indartzen dituzte: hizkuntza gaitasunak, problemen ebazpena, balioei buruzko hezkuntza, eskola liburutegia erabiltzea eta informazio eta teknologiko teknologiak erabiltzea, eta bai aldi berean kasu egiten ere ikasle bakoitzaren premia, trebetasun, espektatiba eta interes pertsonalei, bere gaitasunei ahalik eta etekin handiena ateratzeko.

Luis Mª Campoy Zueco
Hezkuntza Kontseilaria

Aurkibidea

24/2007 FORU DEKRETUA , martxoaren 19koa, Nafarroako Foru Komunitateko Lehen Hezkuntzako irakaskuntzarako curriculuma ezartzen duena	9
Oinarrizko gaitasunak	21
1. Hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna	24
2. Matematikarako gaitasuna	26
3. Mundu fisikoa ezagutzeko eta harekin elkarreraginean aritzeko gaitasuna	27
4. Informazioaren tratamendua eta gaitasun digitala	28
5. Gaitasun soziala eta herritartasuna	29
6. Arte eta kultur gaitasuna	31
7. Ikasten ikasteko gaitasuna	32
8. Autonomia eta ekimen pertsonala	33
Lehen Hezkuntzaren arloak	35
Natura, Gizarte eta Kultur ingurunearen ezagutza	37
Lehen zikloa	42
Bigarren zikloa	47
Hirugarren zikloa	54
Hezkuntza artistikoa	63
Lehen zikloa	67
Bigarren zikloa	71
Hirugarren zikloa	74
Gorputz hezkuntza	79
Lehen zikloa	83
Bigarren zikloa	87
Hirugarren zikloa	90
Herritartasunerako eta Giza Eskubideetarako hezkuntza	95
Hirugarren zikloa	99
Matematika	103
Lehen zikloa	108
Bigarren zikloa	112
Hirugarren zikloa	116

24/2007 FORU DEKRETUA, martxoaren 19koa, Nafarroako Foru Komunitateko Lehen Hezkuntzako irakaskuntzarako curriculuma ezartzen duena.

Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoak 6.2 artikuluan ezartzen du Gobernuak finkatu behar dituela Hezkuntzarako Eskubidea arautzen duen ekainaren 3ko 8/1998 Lege Organikoko lehen xedapen gehigarriko 2 ataleko c) letrak aipatzen dituen gutxieneko irakaskuntzak.

Horregatik, argitaratua denez abenduaren 7ko 1513/2006 Errege Dekretua, Lehen Hezkuntzako gutxieneko irakaskuntza finkatzen duena, eta kontuan hartuz Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko 13/1982 Lege Organikoko 47. artikulua eta abuztuaren 31ko 1070/1990 Errege Dekretua, irakaskuntza ez-unibertsitarioaren arloko eginkizun eta zerbitzuak Estatuko Administrazioetik Nafarroako Foru Komunitatera eskualdatzea onetsi zuena, Gobernuari dagokio bere eskumenen esparruko lurralderako curriculuma ezartzea.

Irakaskuntza ez-unibertsitarioko hezkuntza etapetako curriculumak ezartzen dituzten foru dekretuak prestatzerakoan, ikasleen prestakuntza eta hezkuntza garapenari koherentzia eta jarraitasuna ematen dioten hezkuntza-printzipioak hartu dira oinarri, eta ez dira banakaturik hartu behar baizik eta bere osotasunean. Hauek dira oinarri horiek:

- Kalitateko hezkuntza, ikasleen aniztasuna kontuan izanen duena eta haien premia guztiei erantzuteko modukoa, haur-haurretatik premia horiek zein diren aztertuta.
- Hezkuntza-prozesuak honetara zuzendua behar du: ikasleek ohiko informazio iturriak eta teknologia berriak erabiliz modu autonomoan ikasteko trebetasunak bereganatzera.
- Oinarrizko gaitasunak curriculumaren arlo guztietan zehar garatzea.
- Oro har ulertzeko irakurketa, idazketa eta ahozko adierazmena etapetako arlo guztietako ikasketan zehar.
- Curriculumeko hizkuntza-arloen koordinazioa hizkuntzen ikasketa integratuaren bitartez.
- Hezkuntza-etapen arteko koordinazioa, etaparen helburuei eta oinarrizko gaitasunei dagokienez ikasleen ikasketaren kohesioa bermatzeko.

- Nafarroaren hizkuntz berezitasuna, etapetako hizkuntz eredu desberdinen arabera.
- Nafarroaren aniztasun geografiko, historiko eta kulturalaren ezagutza, desberdintasunetikiko begirunea eta ondare natural eta artistikoa aintzat hartzea.
- Baliabide naturalen erabilera zentzuzkoa, ingurumenaren gaineko ardura, norberaren eta taldearen osasunaren babesa, kontsumo neurritzkoa eta zirkulazio araei men egitea.
- Honako hezkuntza-balio hauen sustapena: norberaren ezagutza, autoestimua, emozioen kontrola, iraunkortasuna, erroreetatik ikasteko eta arriskatzeko gaitasuna.
- Sormen, konfiantza, erantzukizun eta zentzu kritikoz banaka nahiz taldean prestatutako proiektuak imajinatu, abian jarri, burutu eta ebaluatzeko gaitasunaren garapena.
- Bizikidetasuna eta elkarrenganako errespetuan oinarria duten balio eta praktika demokratikoen bidez gatazkak konpontzea.
- Indarkeriaren aurkako jarreraren garapena, gizonaren eta emakumearen arteko berdintasuna bultzatzea eta eskolaren esparru guztietatik kultura desberdinenganako hurbiltzea eta errespetua bultzatzea.
- Ebaluazioa, bai barnekoa bai kanpokoak, puntu sendoak eta hobetzeko esparruak atzemateko.
- Eskolako liburutegia euskarri mota guztiak antolatuz dituen baliabide zentroa da, curriculumeko arlo guztietako ikasketan lagungarria eta irakurtzea bultzatuko duena.
- Familien eta ikastetxeen arteko elkarlana, bereziki, hau dela edo bestea dela, babes handiagoa behar dutenekikoa.
- Hezkuntza-komunitateko kideen arteko giro positibo eta elkarlanekoa.
- Irakasleen errekonozimendu soziala, haien lanaren aintzatespena eta autoritatearen babesa ikasgelan eta ikastetxean egunero lanean dihardutenean.

Foru dekretu honetan Lehen Hezkuntzako curriculumak ezartzen da, eta bertan daude oinarritzko gaitasunak, helburuak, edukiak eta ebaluaziorako irizpideak. Curriculum hori ikastetxe bakoitzak garatu eta osatuko du bere autonomiaz baliatuz.

Oinarrizko gaitasunak, etaparen curriculumean lehenbizikoz aztertzen baitira, baliagarriak dira ikuspegi integratzaile eta lortutako ezagupenak aplikatzera zuzendutako batetik nahitaez-kotzat jotzen diren ikasketak zein diren jakiteko. Gaitasun horiek bereganatuz gero, gai izan behar dute ikasleek beren errealizazio pertsonalerako, herritar gisa aktiboki parte hartzeko, helduarora modu egokian iristeko eta bizitza osoan zehar ikasten jarraitzeko. Oinarrizko gaitasuna, beraz, eskaera konplexuei erantzuteko eta askotariko eginkizunak modu egokian gauzatzeko ahalmena da. Trebetasun praktikoak, ezagupenak, motibazioak, balio etikoak, jarrera, emozioak eta beste zenbait osagai sozialen konbinazio bat da, batera lan egiten baitute eraginkortasunari begira.

Lehen Hezkuntzaren helburuak etapa osorako jarriak dira. Arlo bakoitzean oinarrizko gaitasunen garapenerako zer balio duen azaltzen da. Arloaren edukiak gaitasunetan daude zehaz-

tuta, edukiak zikloetan daude antolatuta, eta ebaluazio irizpideak, lortutako ikasketaren mota eta maila baloratzea ahalbidetzeaz gain, funtsezko erreferente bihurtzen dira oinarritzko gaitasunen garapena balioesteko.

Hezkuntzako esku-hartzeak askotariko ikasleei arreta ematea du printzipiotzat; izan ere, aniztasun hori bai ikasteko moduetan bai ikas-prozesua bera baldintzatzen duten ezaugarri pertsonaletan agertzen da. Aniztasunari arreta emateko neurriak ahalbidetzen baitute kalitatezko hezkuntza ikasle guztientzat bermatzea, haien arrakasta lortzea eta sortzen diren premiei erantzutea, zailtasunak hauteman bezain laster aplikatzeko moduan planteatzen dira. Hurrengo hezkuntza-etapara sartzeari ahalik eta baldintzarik hoberenetan gerta dadin, guzti-guztiak aplikatu beharra ezartzen da.

Kanpoko ebaluazioari dagokionez, diagnostikorako ebaluazioa da azpimarratzekoa, presakuntzarako eta orientaziorako baliagarria izanen baita, eta ikasle bakoitzaren ikasketa-prozesuaren analisisan laguntzeko eginen baita, eta halaber ikastetxeko bakoitzeko ikasketa prozesuetan laguntzeko. Hori guztia, gainera, beharrezko liratekeen hobekuntzarako neurriak hartzeko aukera dagoen etapa-une batean eginen da.

Hori horrela, Hezkuntza kontseilariak proposaturik, Nafarroako Eskola Kontseiluak aurrez irizpena eman duelarik, eta Nafarroako Gobernuak 2007ko martxoaren 19ko bilkuran hartutako Erabakiarekin bat,

DEKRETATU DUT:

1. artikulua. *Aplikazio esparrua*

Lehen Hezkuntzako curriculumak ezartzen duen foru dekretu hau Nafarroako Foru Komunitateko ikastetxe publikoetan, ikastetxe pribatuetan eta ikastetxe pribatu itunduetan erabiliko da.

2. artikulua. *Printzipio orokorrak*

1. Lehen Hezkuntza nahitaezkoa eta doakoa da. Sei ikasturte ditu, normalean sei urtetik hamabi urte bete bitarte egitekoak. Oro har, sei urte betetzen dituzten urte naturalean sartuko dira ikasleak Lehen Hezkuntzako lehen ikasturtera.
2. Lehen Hezkuntzak hiru ziklo ditu, bina urtekoak, eta arlo orokor eta integratzaileetan antolatzen da.

3. artikulua. *Helburuak*

Lehen Hezkuntzaren helburua da haur guztiei beren garapena eta ongizatea sendotzeko moduko hezkuntza ematea. Lehen Hezkuntzak, halaber, aukera eman behar die ahozko adie-

razpen eta ulermenari buruzko eta idazketari eta kalkuluari buruzko trebetasunak bereganatzeko eta gizarterako trebetasunak, lanerako eta ikasteko ohitura, zentzu artistiko, sormena eta afektibitatea bereganatzeko.

4. artikulua. *Lehen Hezkuntzaren xedeak*

Haurrengan honako gaitasun hauek garatzen lagundu behar du Lehen Hezkuntzak:

- a) Elkarbizitzaren balioak eta arauak ezagutu eta preziatzea, haien arabera jokatzeko ikasi, herritar gisa jarduteko prestatu eta giza eskubideak eta gizarte demokratiko batek berezko duen aniztasuna errespetatzea.
- b) Taldeko nahiz bakarkako lanerako ohitura, ikastean ahalegina egitekoa eta erantzukizunez aritzeko, eta norberarengan konfiantza, zentzu kritikoa, ekimena, jakin-nahia, interesa eta sormena ikasketa-prozesuan.
- c) Gatazkei aurre hartu eta modu baketsuan konpontzeko trebetasunak bereganatzea, horrela familian eta etxe barnean eta berekin harremanak dituzten gizarte taldeekin autonomiaz moldatzeko.
- d) Kultura desberdinak eta pertsonen arteko desberdintasunak ezagutu, ulertu eta errespetatzea, eta halaber emakume eta gizonen arteko eskubide eta aukeren berdintasuna eta ezgaitasunen bat duten pertsonak ez diskriminatzea.
- e) Gaztelania modu egokian jakin eta erabiltzea (eta, dagokionean, berdineuskararen kasuan) eta irakurtzeko ohitura bereganatzea.
- f) Atzerriko hizkuntza batean, gutxienez, oinarrizko komunikazio gaitasuna bereganatzea, mezu errazak adierazi eta ulertzeko eta eguneroko egoeretan moldatzeko aukera emanen diena.
- g) Oinarrizko matematikako gaitasunak bereganatu eta kalkulu eragiketa oinarrizkoak, geometria-ezagupenak eta estimazioak egitera behartzen duten problemak ebazten hastea, eta horiek guztiak eguneroko bizitzako egoeretan aplikatzeko gauza izatea.
- h) Norberaren ingurunea, bai natur, bai gizarte eta bai kultur ingurunea, ezagutu eta aintzat hartzea, bai eta haren gaineko ekintzarako eta zainketarako posibilitateak ere.
- i) Historia unibertsaleko eta Espainiako historiako gertaerarik garrantzitsuenak ezagutzea.
- j) Nafarroaren geografiaren eta historiaren hastapenak ezagutu eta Nafarroa berezi egiten duten hizkuntzen, kulturen eta ohituren aniztasunaren berri izan.
- k) Informazioaren eta komunikazioaren teknologiak ikasketarako erabiltzen hastea, eta jasotzen eta lantzen diren mezuen aurrean jarrera kritikoa hartzea.
- l) Irudikapen eta adierazpen artistikoak erabili eta ikusmen arloko proposamenak gauzatzeko hastea.

- m) Higienea eta osasuna aintzat hartu, norberaren eta besteen gorputza onartu, desberdintasunak errespetatu eta gorputz hezkuntza eta kirola garapen pertsonal eta sozialean lagungarri gisa erabiltzea.
- n) Bizidunak, eta bereziki gizakiak hurbilen dituen animaliak eta landareak ezagutu eta aintzat hartu, eta haiek zaintzeko portaerak bereganatzea.
- ñ) Nortasunaren arlo guztietan eta besteekiko harremanetan ahalmen afektiboak eta indarkeriaren, edonolako aurreiritzien eta estereotipo sexisten aurkako jarrera garatzea.
- o) Bide hezkuntza eta zirkulazio istripuen prebentzioan eragina duten begirune-jarrerak bultzatzea.

5. artikulua. *Ezagupen arloak.*

1. Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoaren 18. artikulua ezartzen duenaren arabera, etapa honetako ziklo guztietan ematen diren Lehen Hezkuntzako arloak, honako hauek dira:
 - Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezagutza.
 - Hezkuntza artistikoa.
 - Gorputz hezkuntza.
 - Gaztelania eta Literatura eta, dagokionean, Euskal Hizkuntza eta Literatura.
 - Atzerriko hizkuntza.
 - Matematika.
2. Etaparen hirugarren zikloko mailetak batean, aurreko atalean sartutako arloei Herritar-tasunerako eta giza eskubideetarako hezkuntza gehituko zaie.
3. Arlo guztietan arreta berezia emanen zaio gizon eta emakumeen arteko berdintasunari.
4. Etaparen hirugarren zikloan, Hezkuntza Departamentuak atzerriko bigarren hizkuntza ikasteko baimena eman dezake, ezartzen diren baldintzekin.
5. Beste ezagupen batzuetarako tresna diren arloek arreta berezia izanen dute.
6. Etapako arloetakoren batean tratamendu berariazkoa ematea ezertan galarazi gabe, arlo guztietan landuko dira irakurriaren ulermena, ahozko eta idatzizko adierazmena, ikus-entzunezko komunikazioa, informazioaren eta komunikazioaren teknologiak eta balioetan oinarritutako hezkuntza.
7. Arloetako antolamenduak ez du ezertan galarazi behar etaparen orokortasuna; izan ere, ikasleen esperientzia eta ikasketak bateratu egin behar dira adin hauetan.
8. Hezkuntza-ekintza ikasleen esperientziak eta ikasketak bateratzera zuzenduko da etapa honetan eta, lan erritmoei dagokienez, banakako ezaugarrietara edota ikasketa-estiloetara egokituko da.

6. artikulua. *Curriculum*

1. Hezkuntza-etapa honetako oinarrizko gaitasunek, helburuek, edukiek, metodo pedagogikoen eta ebaluazio irizpideek osatzen duten multzoa da Lehen Hezkuntzako curriculum.
2. Ikastetxeek foru dekretu honetan eta hauxe garatzeko arauetan ezarritako Lehen Hezkuntzako curriculum garatu eta osatuko dute. Zehaztapen hori Hezkuntza Proiektuaren zati izanen da, Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoaren 121.1 artikuluan ezartzen denaren arabera.

7. artikulua. *Oinarrizko gaitasunak*

1. Foru dekretu honen I. eranskinean jasotzen dira oinarrizko hezkuntzan ikasleak bereganatu beharreko oinarrizko gaitasunak; izan ere, hori lortzen lagundu behar du Lehen Hezkuntzak.
2. Foru dekretu honek ezartzen duen irakaskuntza baliagarria da oinarrizko gaitasunen garapena bermatzeko. Ezarritako curriculum eta ikastetxeek beren hezkuntza-proiektuetan egiten duten zehaztapena gaitasun horiek garatzera zuzenduko da.
3. Ikastetxeen antolamendua eta funtzionamendua, hezkuntza-jarduerak, hezkuntza-komunitatea osatzen dutenen artean ezartzen diren harremanak eta jarduera osagarriak eta eskolaz kanpokoak ere baliagarriak izan daitezke oinarrizko gaitasunak garatzeko.
4. Hizkuntza gaitasuna funtsezko faktorea da curriculumeko arloetako ikasketa guztiak garatzeko. Ikastetxeek, beren irakaslan antolatzean, irakurketarako tarte bat sartu behar dute arlo guztietan eta etapako kurtso guztietan, bereziki Gaztelania eta Literatura arloan (dagokionean, Euskal Hizkuntza eta Literaturarenean ere bai), eta Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezagutzarenean, nahiz eta horrek ez dituen galaraziko irakurketa bultzatzeko ezartzen diren saio gehigarriak.

8. artikulua. *Helburuak, metodologia eta ebaluazio irizpideak*

Foru Dekretu honen II. eranskinean finkatzen da arlo desberdinen helburuak zein diren, oinarrizko gaitasunak garatzeko nola laguntzen duten, eta ziklo bakoitzeko arlo bakoitzerako zer ebaluazio irizpide dauden.

9. artikulua. *Ebaluazioa*

1. Ikasleen ikasketa-prozesuen ebaluazioa etengabea eta globala izanen da, eta curriculumaren arloetan oro har egiten duten aurrerapena hartuko du kontuan.
2. Ebaluazioa curriculumaren elementu desberdinak kontuan hartuz egingen da.

3. Arloetako ebaluazio irizpideak funtsezko erreferente izanen dira ikasleek oinarrizko gaitasunak zenbateraino bereganatuak dituzten neurtzeko. Ikasketa-adierazleek ziklo honetarako ezartzen diren ebaluazio irizpideak zehaztuko dituzte.
4. Etengabeko ebaluazio prozesuaren testuinguruan, ikaslearen aurrerapena egokia ez denean, hezkuntza-neurri osagarriak ezarriko dira. Neurri horiek zikloaren edozein unetan hartuko dira, zailtasunak atzeman bezain laster betiere, eta ikasleak hezkuntza-prozesuan aurrera jarraitzeko nahitaezkoak dituen ikasketak bereganatzera zuzenduko dira.
5. Maisu-maistrek, ikasleen ikasketaz gain, irakaskuntza-prozesuak eta beren irakaslanaren ere ebaluatuko dituzte.

10. artikulua. *Kurtsos igarotzea*

1. Zikloetako bakoitza bukatzean, eta ebaluazio prozesuaren ondorioz, taldean eskola ematen duten irakasleek erabakiak hartuko dituzte ikasleak kurtsos igarotzeko buruz, eta irakasle tutorearen informazioa eta iritzia hartuko da bereziki kontuan.
2. Hurrengo kurtsora igarotzeko, funtsezko gaitasunak behar adina bereganatu eta heldutasun maila egokia lortu behar du izan ikasleak. Kurtsos igaroko da ikaslea, halaber, lortu gabeko ikasketek hurrengo zikloa aprobetxamenduz jarraitzea galarazten ez badiote. Horrelakoetan, ikasleak behar adinako laguntza osagarria izanen du haiek lortzeko.
3. Aurreko atalean ezarritako baldintzak betetzen ez dituenak beste urte bat egin beharko du ziklo berean. Neurri hau behin bakarrik har daiteke Lehen Hezkuntza osoan zehar, eta ikastetxeak prestatutako berariazko plan osagarria ere behar da aldi berean, Hezkuntza Departamentuak ezartzen duenaren arabera, betiere.
4. Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzara igarotzeko, funtsezko gaitasunak behar adina bereganatu eta heldutasun maila egokia lortu behar du izan ikasleak. Hara igaroko da ikaslea, halaber, lortu gabeko ikasketek hurrengo zikloa aprobetxamenduz jarraitzea galarazten ez badiote. Horrelakoetan, ikasleak behar adinako laguntza osagarria izanen du haiek lortzeko.

Aurreko lerrokadan adierazten diren baldintzak betetzen ez direnean, ezin izanen da hurrengo etapara igaro, baldin eta ez badira agortu foru dekretu honen 9.4 eta 10.3 artikuluetan ezarritako neurriak.

5. Hezkuntzarako Eskubidea arautzen duen uztailaren 3ko 8/1985 Lege Organikoaren 4.2 artikuluko e) letran ezarritakoarekin bat, guraso edo tutoreek beren seme-alaben edo tutoretzapekoen hezkuntza-prozesuaren bilakeran parte hartu eta beren babesaren emanen dute, eta jakin beharko dute zein diren ebaluazioari eta kurtsos igarotzeko buruzko erabakiak, eta lagundu egingen dute ikastetxeek haien hezkuntza-aurrerapena errazteko hartzen dituzten neurrietan.

11. artikulua. *Etapen koordinazioa*

Hezkuntza Departamentuak Haur eta Lehen Hezkuntzaren arteko koordinazioa bermatzeko irizpideak ezarriko ditu eta baita Lehen Hezkuntzaren eta Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzaren artekoak ere.

12. artikulua. *Tutoretza*

1. Lehen Hezkuntzan tutore lanak zuzenduko du ikasleen hezkuntza-prozesua, bai bakoitzarena, bai taldearena.
2. Irakasle tutoreak irakasle taldearen esku-hartzea koordinatuko du eta harreman iraunkorra izanen du familiarekin Hezkuntzarako Eskubidea arautzen duen uztailaren 3ko 8/1985 Lege Organikoaren 4.1. artikuluko d) eta g) letretan onartutako eskubideez baliatzea errazteko.

13. artikulua. *Ikasketaren txostena*

Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 8/1985 Lege Organikoaren 20.5 artikuluan ezarritakoaren arabera, etapa bukatzean ikastetxeek ikasle bakoitzaren txostena eginen dute eta bertan aztertuko da ikasgaiak zenbateraino bereganatuak dituen ikasleak. Bereziki ikasleen hezkuntza-aurrerapena gehien baldintzatzen duten gorabeherak aztertuko ditu, eta baita bakoitzarentzako arreta bermatzeko garrantzizkotzat hartzen diren beste zenbait gai, Hezkuntza Departamentuak prestatutako ereduaren arabera. Txosten hori Datu Pertsonalak Babesteko 15/1999 Lege Organikoan eta hura garatzen duen 994/1999 Errege Dekretuan ezarritakoari lotuko zaio.

14. artikulua. *Aniztasuna kontuan hartzea*

1. Hezkuntza lanak kontuan izan behar du ikasleen aniztasuna, eta gai izan behar du guztien hezkuntza-garapenaz eta bakoitzaren premiez arduratzeko aldi berean.
2. Hezkuntza Departamentuak behar diren neurriak ezarriko ditu curriculum eta antolamenduan, ikasle guztien premiei eta bereziki hezkuntza-premia berariazkoak dituztenei erantzuteko modukoak.

15. artikulua. *Ikastetxeen autonomia*

1. Hezkuntza Departamentuak ikastetxeen autonomia pedagogiko eta antolamenduzkoa bultzatuko du, eta irakasleen talde lana eta hezkuntza-praktikatik abiatuko den ikerketa lana erraztuko ditu. Gainera, irakasleek beren lanaren garrantzia sozialari dagokion tratu, aintzatespena eta begirunea jaso ditzaten ahaleginduko da.

2. Ikastetxeek Hezkuntza Departamentuak ezarritako curriculum eta aniztasunaz arduratzeko neurriak garatu eta osatzean, beren ikasleen ezaugarrietara eta beren hezkuntza-errealitatera egokituko dituzte, guztien premiak asetzeko, bai zailtasun handienak dituzten ikasleenak, bai ikasteko gaitasun edo motibazio gehiena dutenenak.
3. Familiek etapa honetan duten funtsezko erantzukizuna errespetatu eta bultzatzearen, ikastetxeak beraiekin elkarlanean estu arituko dira, eta beren seme-alaben hezkuntza-prozesuan parte hartzera bultzatzeko beharrezkoak diren neurriak ezarriko dituzte. Aldi berean irakasleen autoritatea sendotuko dute.
4. Zuzendaritza taldeak hezkuntza komunitateko kideen arteko giro positibo eta elkarlanean bultzatuko du.
5. Ikastetxeek, beren autonomiaz baliatuz, esperimentazioak, lanerako planak, antolamendu moduak edo eskola-ordu gehiago egiteko ahalmena dute, Hezkuntza Departamentuak ezarri bezala betiere, baina inola ere ezin ezarriko zaizkiei familiei edo Hezkuntza Departamentuari ekarpen edo eskakizun bereziak.

16. artikulua. *Etapako ebaluazioa*

1. Diagnostikorako ebaluazioa, Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Legearen 21. artikuluan arautua, Lehen Hezkuntzako bigarren zikloa bukatzean egingen dute ikasle guztiek eta ez du ondorio akademikorik izanen. Ikastetxeek hezkuntza eta orientaziorako erabiltzeko izanen da, eta familiek eta hezkuntza-komunitate osoak informazioa izan dezaten.
2. Hezkuntza Departamentuak, bere ebaluazio planaren arabera, Lehen Hezkuntzako zikloetako edozein bukatzean egin ditzake ebaluazioak.
3. Hezkuntza Departamentuak bidezko ereduak eta laguntza emanen dizkie ikastetxeei, ebaluazioak modu egokian egin ahal izan ditzaten.
4. Ikastetxeek Lehen Hezkuntzako hirugarren zikloan ikasle guztiek oinarrizko gaitasunak lortzera zuzendutako neurri osagarriak antolatzeke erabiliko dituzte, besteak beste, ebaluazio horietako emaitzak.
5. Ebaluazio horiek aukera emanen dute, irakaskuntza-prozesuen eta irakaslanaren ebaluazioarekin batera, hezkuntza-jarduketak aztertu eta baloratzeko, eta are berrorientatzeko, behar izanez gero.

Xedapen gehigarriak

Lehenbizikoa. *Nafarroako euskalkiak*

1. Hezkuntza Departamentuak Nafarroako eskualde jakin batzuetan mintzatzen diren euskalkiak irakastea eta eskolan erabiltzea bermatuko du.

2. Hezkuntza Departamentuak ahaleginak eginen ditu irakasleek Nafarroako euskalkiak jakin ditzaten. Halaber, 1. puntuaren ezarritakoa bete dadin beharrezkoak diren baliabide didaktikoak prestatu eta argitaratu ditu.

Bigarrena. *Hizkuntzen tratamendu integratua*

Curriculumeko hizkuntzen ikaskuntzari modu integratu eta koordinatuan ekin behar zaio, ikasleen hizkuntz gaitasunen hobekuntzari begira, betiere foru dekretu honen II. eranskinaren eta gerora hau garatzen duten arauen arabera.

Hirugarrena. *Atzerriko hizkuntzetan ematen diren irakasgaiak*

1. Hezkuntza Departamentuak baimena eman dezake curriculumeko arloetako zati batzuk atzerriko hizkuntzetan irakasteko, eta horrek ez du zertan ekarri inolako aldaketarik foru dekretu honek arautzen dituen curriculumeko oinarritzko aspektuetan. Etapan zehar, ikasleek bi hizkuntzetan jasoko dute arloetako oinarritzko terminologia berariazkoa.

2. Curriculumeko arloetako zati bat atzerriko hizkuntzetan ematen duten ikastetxeek, betiere, ikasleak onartzeko ezarritako irizpideak aplikatuko dituzte. Irizpide horietan ez da sartuko hizkuntz beharkizunik.

Laugarrena. *Erljio irakaskuntzak.*

1. Erljio irakaskuntzak Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoaren bigarren xedapen gehigarrian ezarritakoaren arabera sartuko dira Lehen Hezkuntzan.

2. Hezkuntza Departamentuak behar diren neurriak hartuko ditu, ikasturtearen hasieran, ikasleen familiei beren seme-alabek erlijio irakaskuntzarik jasotzea nahi duten ala ez adierazteko aukera izan dezaten bermatzeko.

3. Ikastetxeek, Hezkuntza Departamentuak ezartzen dituen irizpideekin bat, antolamenduzko neurriak garatuko dituzte, erlijio irakaskuntzak aukeratu ez dituzten familien seme-alabek behar den bezalako hezkuntza-arreta jaso dezaten, horrela ez baita inolako diskriminaziorik izanen beste aukera bat egin dutenen kasuan. Arreta horrek ez du inolara ere ekarriko erlijio egintzaren ezagupenekin loturiko edo etapako beste edozein arlotako curriculumeko edukiak ikastea. Hezkuntza Departamentuak berak ezarritako esparruan ikastetxeek beren Hezkuntza Proiektuetan sartu behar dituzte autonomia pedagogikoaz baliatuz hartzen dituzten antolamenduzko neurriak, guraso eta tutoreek behar adinako aurrerapenez izan dezaten haien berri.

4. Erljio katolikoaren irakaskuntzaren curriculum eta Estatu espainiarrarekin hezkuntza arlorako Lankidetzaren Hitzarmenak sinatuak dituzten gainerako konfesioen erlijioaren curriculumak elizaren hierarkiak eta erlijio bakoitzeko agintariek ezarritakoak dituzte, hurrenez hurren.

5. Erljio katolikoaren irakaskuntzaren ebaluazioa Lehen Hezkuntzako gainerako arloetakoak egiten diren bezalaxe eginen da eta haiek dituzten ondorio berdinak izanen ditu. Gainera-

ko konfesio erlijiosoen irakaskuntzaren ebaluazioa Espainiako Estatuak izenpetutako Lankidetza Hitzarmenetan ezarritakoari lotuko zaio.

6. Ikasle guztientzat berdintasunaren eta lehia librearen printzipioak bermatzeko, erlijio irakaskuntzen ebaluazioetan lortutako kalifikazioak ez dira kontuan hartuko espediente akademikoak lehiatzen diren deialdietan.

Xedapen iragankorra

Bakarra. *Aplikatzeko egutegia*

Harik eta hezkuntza sistemaren antolamendu berria osatu arte, maiatzaren 3ko 100/1992 Foru Dekretuak agintzen duenari men eginen dio Lehen Hezkuntzak, hezkuntza sistemaren antolamendu berria aplikatzeko egutegia ezartzen duen ekainaren 30eko 806/2006 Errege Dekretuarekin bat, zeina ezarri baitzuen Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoak.

Xedapen indargabetzailea

Bakarra. *Araua indargabetzea*

1. Foru dekretu honetan ezarritako Lehen Hezkuntzaren antolamendu berria hedatu ahala, indarrik gabe geldituko da martxoaren 16ko 100/1992 Foru Dekretua, Nafarroako Foru Komunitatean Lehen Hezkuntzaren curriculum ezartzen duena.

2. Indarrik gabe gelditu dira foru dekretu honetan ezarritakoaren kontrakoak diren maila bereko edo apalagoko xedapen guztiak.

Azken xedapenak

Lehenbizikoa. *Arauen garapena*

Baimena ematen zaio Hezkuntza kontseilariari foru dekretu hau bete eta garatzeko behar diren xedapen guztiak eman ditzan.

Bigarrena. *Indarra hartzea*

Foru dekretu honek Nafarroako Aldizkari Ofizialean argitaratu eta biharamunean hartuko du indarra.

Iruñean, 2007ko martxoaren 19an.

Miguel Sanz Sesma

Nafarroako Gobernuako lehendakaria

Luis Campoy Zueco

Hezkuntza kontseilaria

Oinarrizko gaitasunak

Oinarrizko gaitasunak curriculumean sartzeak bide ematen digu ezinbestekotzat hartzen diren ikaskuntzak azpimarratzeko, ikasitakoa aplikatzera bideratutako planteamendu integratzaile batetik abiatuta. Horregatik dira oinarrizkoak. Derrigorrezko irakaskuntza bukatzean gazte batek eskuratuak izan behar dituen gaitasunak dira, bere burua gauzatu, herritar aktiboa izan, heldua-roan modu egokian sartu eta bizitza osoan zehar ikasten segitzeko bidea ematen diotenak.

Oinarrizko gaitasunak curriculemean sartzeak helburu batzuk ditu. Aurrenik, ikasitakoak integratzea, hala formalki ikasitakoak, arloetan edo irakasgaietan sartuak, nola informalki ikasitakoak eta ikasketa ez-formalak. Bigarrenik, ikasitakoa integratu, eduki mota desberdinekin lotu eta egoera eta testuinguru desberdinetan behar dutenean modu erangikorrean erabiltzea ahalbidetzen die ikasleei. Eta, azkenik, irakaskuntza orientatzen du, ezinbesteko edukiak eta ebaluazio irizpideak identifikatzen lagundu eta irakatsi eta ikasteko prozesuari buruzko erabakiak inspiratzen baititu.

Curriculumeko arlo eta irakasgaiekin ikasleek hezkuntzako helburuak lor ditzatela lortu nahi da, eta, beraz, oinarrizko gaitasunak eskura ditzatela. Hala eta guztiz ere, ez dago zuzeneko loturarik arlo edo irakasgai batzuen irakaskuntzaren eta gaitasun jakin batzuen garapenaren artean. Arlo bakoitzak laguntza ematen du gaitasun batzuk garatzeko, eta oinarrizko gaitasun bakoitza arlo edo irakasgai batzuk lantzearen ondorioz lortzen da.

Oinarrizko gaitasunak lortzeko, curriculumeko arloetan eta irakasgaietan egindako lanari garapenerako beharrezkoak diren antolamenduaren eta funtzionaltasunaren esparruetako neurri batzuk erantsi behar zaizkio. Beraz, ikastetxeen eta ikasgelen antolaketa eta funtzionamendua, ikasleen parte-hartzea, barne arauak, metodologia eta baliabide didaktiko batzuen erabilera edo eskolako liburutegiaren eraketa, antolaketa eta funtzionamendua eta beste elementu batzuk lagungarri edo oztopo izan daitezke komunikazioari, inguru fisikoaren azterketari, sormenari, elkarbizitzari eta herritartasunari nahiz alfabetatze digitalari lotutako gaitasunak garatzeko. Orobat, tutore-jardun etengabea funtsezko laguntza izan daiteke ikasketen erregulazioari, garapen emozionalari edo trebetasun sozialei dagozkien gaitasunak garatzeko. Azkenik, jarduera osagarriak eta eskola kanpokoak planifikatuz gero, oinarrizko gaitasun guztien garapena bultzatzen ahal da.

Europar Batasunak egindako proposamenaren esparruan, eta azaldu diren gorabeheri jarraikiz, oinarrizko zortzi gaitasun hauek ezarri dira:

1. Hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna.
2. Matematikarako gaitasuna.
3. Mundu fisikoa ezagutzeko eta harekin elkarreraginean aritzeko gaitasuna.
4. Informazioaren tratamendua eta gaitasun digitala.
5. Gaitasun soziala eta herritartasuna.
6. Arte eta kultur gaitasuna.
7. Ikasten ikasteko gaitasuna.
8. Autonomia eta ekimen pertsonala.

Eranskin honetan gaitasun horien deskripzioa, helburuak eta ezaugarriak azaldu eta ikasle guztiek horietako bakoitzean lortu behar duten oinarrizko maila ezartzen da. Nahiz eta erreferentzia derrigorrezko hezkuntzaren bukaeran izan, haien garapenak eskolaldiaren hasieratik beretik hasi behar du, pixkanaka eta modu koherentean eskuratu ahal izateko. Horregatik, Lehen Hezkuntzak hemen aipatzen diren gaitasunak hartuko ditu erreferentziazat, ikasle guztiek lortu beharreko helburuak biltzen baitituzte. Gaitasun horiek etapa honetan lortu behar ez diren alderdi batzuk badituzte ere, komeni da horiek ezagutzea, geroko garapen hori arrakastatsua izateko oinarriak finkatzeko.

Curriculumak jakintza arloetan egituratzen da, eta horietan bilatu behar dira gaitasunak etapa honetan garatu ahal izateko erreferenteak. Horiek horrela, arlo bakoitzean, haren xede nagusi diren oinarrizko gaitasunak lortzeko ematen duen laguntza aipatuko da berariaz. Bestalde, bai helburuek, bai edukien hautapenak gaitasun guztien garapena bermatzea dute xede. Ebaluazio irizpideek haiek lortzeko bidean aurrera egindako urratsak baloratzeko balio dute.

1. Hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna

Gaitasun hau hizkuntza ahoz eta idatziz komunikatzeko, errealitatea irudikatu, interpretatu eta ulertzeko, ezagupenak osatu eta komunikatzeko eta pentsamendua, emozioak eta portaera antolatu eta autoerregulatzeko tresna gisara erabiltzeari dagokio.

Gaitasun honetako ezagupenek, trebetasunek eta jarrerak bidea ematen digute pentsamenduak, emozioak, bizipenak eta iritziak azaldu, hizketan aritu, zentzu kritikoa eta etikoa osatu, ideiak sortu, ezagupenak egituratu, solasari, ekintzei eta lanei koherentzia eta kohesioa eman, erabakiak hartu eta entzuten, irakurtzen eta ahoz nahiz idatziz adierazteko atsegina hartzeko, eta horrek guztiak autoestimazioa eta konfiantza garatzen laguntzen du.

Komunikatu eta hizketan aritzeko, beharrezkoa da besteekin eta inguruarekin loturak eta harreman konstruktiboak ezartzeko eta ezagutzen diren heinean onartzen diren bestelako kulturetara hurbiltzeko gaitasunak garatzea. Horregatik, hizkuntza bidez komunikatzeko gaitasuna elkarrekin bizi eta gatazkak konpontzeko trebetasunaren barruan dago.

Hizkuntzak, errealitatea ulertu eta irudikatzeko tresna den aldetik, berdintasunerako baliabidea behar du izan, alegia, emakumeen eta gizonen artean berdintasuneko harremanak ezarri eta estereotipo eta esapide sexistak baztertzeko. Hizkuntza bidezko komunikazioak eskola komunitatean gatazkak modu lasaian konpontzeko tresna izan behar du.

Entzun, azaldu eta solas egiteko beharrezkoa da hitzeko interakzioaren mota desbedinez ohartzea, hala nola komunikazio egoera desberdinetan trukutzen diren ahozko mezuak azaldu eta ulertzeko gero eta gaitasun handiagoa izan eta komunikazioa testuingurura egokitze gaitasuna izatea. Halaber, beharrezkoa da hizkuntzako eta hizkuntzaz kanpoko kodeak eta trebetasunak eta egoera bakoitzean komunikatzeko arauak aktiboki eta eraginkortasunez erabiltzea, komunikazio egoera bakoitzari egokitutako ahozko testuak produzitzeko.

Irakurri eta idazteak bidea ematen digute informazioa bilatu, bildu eta prozesatzeko eta asmo komunikatiboa edo kreatiboa duten testu mota desberdinak sortu eta erabiltzeko. Irakurteak idatzizko hizkuntza erabili ahal izateko kodea interpretatu eta ulertzea ahalbidetzen digu, eta, gainera, atseginaren iturria da, bestelako inguruneak, hizkuntzak eta kulturak ezagutzeko bidea eta fantasiaren eta jakinduriaren sorburua, eta horrek guztiak komunikatzeko gaitasuna mantendu eta hobetzeko laguntza ematen du.

Hizkuntza bidezko komunikazioko ekintzei (elkarrizketari, irakurketari, idazketari eta abarri) helburu batzuk aplikatzeko gaitasuna loturik dago gaitasun horren funtsezko ezaugarri batzuekin, adibidez errealitatea irudikatu, interpretatu eta ulertzeko trebetasunekin eta ezagupenak eta ekintzak antolatu, autoerregulatu eta koherentzia ematekoekin.

Ulertzea eta komunikatzen jakitea jakintza praktikoak dira, hizkuntzaren funtzionamenduaren eta hura erabiltzeko arauen gogoetazko ezagutzan oinarritu behar direnak eta hizkuntza behaketarako eta analisirako tresnatzat hartzeko trebetasuna barne hartzen dutena. Testuinguru sozial eta kultural bakoitzeko komunikazio egoerara egokitutako solas mota desberdinak sortu eta interpretatzeko, beharrezkoa da hizkuntza sistemaren funtzionamendu arauak eta ahozko jardun egokia izateko estrategiak ezagutu eta erabiltzea.

Gaitasun horrek barne hartzen du hizkuntzaren konbentzio sozialez, balio eta alderdi kulturelez eta testuinguruaren eta komunikazio asmoaren araberako moldakortasunaz ohartzea. Berarekin dakar beste pertsonen tokian jartzeko gaitasun enpatikoa, irakurri, entzun, analizatu eta bereak ez bezalako iritziak sentsibilitatez eta izpiritu kritikoaz onartzekoa, mamiari eta formari dagokienez ideiak eta emozioak egoki adiearaztekoa eta kritikak egin eta izpiritu positiboaz onartzekoa.

Atzerriko hizkuntzen kasuan, eta jakite eta formalizazio maila desberdinekin, gaitasun horrek berarekin dakar horietako baten bat –bereziki idatziz– komunikatzeko erabiltzeko trebetasuna, eta horrekin batera, harreman sozialak aberastu eta norberarena ez bezalako testuinguruetan aritzea. Orobat, informatu, komunikatu eta ikasteko iturriak zabaldu eta dibertsifikatu egiten dira.

Labur esateko, derrigorrezko hezkuntzaren bukaeran hizkuntza gaitasuna garatzearen ondorioz, ahozko eta idatzizko hizkuntza testuinguru desberdinetan menperatzen dira eta gutxienez atzerriko hizkuntza bat funtzionalki erabiltzen da.

2. Matematikarako gaitasuna

Gaitasun hau ondoko hauei dagokie: zenbakiak erabili eta erlazionatzeari, haien arteko oinarrizko eragiketak eta arrazoibide nahiz adierazpen matematikoaren motak erabiltzeari, bai informazio mota desberdinak sortu eta interpretatzeko, bai errealitatearen alderdi kuantitatiboak eta espazialei buruzko ezagutza handitu eta eguneroko bizitzako eta lan munduko arazoak konpontzeko.

Matematikako gaitasunaren osagaia da informazioak, datuak eta argudioak argitasunez eta zehazki interpretatu eta adieraztea, eta horrek bidea ematen du bizitza osoan zehar ikasten segitzeko, hala eskola munduan nola hortik kanpo, eta gizartean parte-hartze eraginkorra izateko.

Halaber, gaitasun honek barne hartzen du oinarrizko elementu matematikoak (zenbaki motak, neurriak, sinboloak, elementu geometrikoak eta abar) ezagutu eta eguneroko bizitzako benetako edo itxurazko egoeretan erabiltzea, hala nola arazoak konpondu nahiz informazioa lortzeko balio duten arrazoibide prozesuak abian jartzeko. Prozesu horiei esker, gero eta egoera eta testuinguru zabalagoetara aplikatzen ahal dugu informazio hori, argudio kateak ulertzen ahal ditugu funtsezko ideiak identifikatuz, eta argudioen eta informazioen logika eta balioa juzgatzen ahal dugu. Hortaz, matematikako gaitasunak berarekin dakar pentsamenduaren prozesu batzuei (indukzioa, dedukzioa, eta abar) jarraitu eta kalkulurako algoritmo edo logika elementu batzuk aplikatzeko trebetasuna, eta horrek arrazoibideen egokitasuna identifikatu eta arrazoibide egokien emaitzen ziurtasun maila baloratzea ahalbidetzen digu.

Matematikako gaitasunak barne hartzen ditu informazioarekiko eta matematika elementuak edo euskarriak dituzten egoerekiko (arazoak, gauza ezezagunak eta abar), hala nola behar denean erabiltzeko, jarrera positiboa eta segurtasun eta konfiantza gero eta handiagoak; segurtasun eta konfiantza horien oinarriak dira ziurtasunaren errespetua eta gustua eta haren bilaketa arrazoibidearen bitartez.

Gaitasun honek errealitatea eta zentzua hartzen du elementu eta arrazoibide matematikoak haien beharra duten eguneroko egoerei aurre egiteko erabiltzen direnean. Beraz, haren barruan daude egoera horien identifikazioa, arazoak konpontzeko estrategien aplikazioa eta daukagun informaziotik abiatuz errealitatea irudikatu eta interpretatzeko teknika egokien hautapena. Azken batean, matematika jardura testuinguru askotarikoetan erabiltzeko ahalmen benetakoa. Horregatik, derrigorrezko hezkuntzan haren garapena lortuko da baldin eta matematika ezagupenak bestelako jakintza arloetatik eta eguneroko bizitzatik heldu diren egoera desberdinetan naturalki aplikatzen badira.

Matematikako gaitasunaren garapenak, derrigorrezko hezkuntzaren bukaeran, berarekin dakar matematikazko arrazoibideak esparru pertsonalean eta sozialean naturalki erabiltzea, informazioa interpretatu eta sortzeko, eguneroko bizitzako arazoak konpontzeko eta erabakiak hartzeko. Azken batean, matematikako arrazoibideak erabili, matematikako argudioak ulertu eta matematika-hizkuntzaren bidez komunikatzea ahalbidetzen diguten trebetasunak eta jarrerak aplikatzea da kontua, eta hori euskarri egokiak erabiliz eta matematika-ezagupenak bestelako ezagupenekin lotuz, konplexutasun maila deseberdinekin bizitzak planteatzen dizkigun egoerei erantzuteko.

3. Mundu fisikoa ezagutzeko eta harekin elkarreraginean aritzeko gaitasuna

Mundu fisikoarekin, bai haren alderdi naturalekin, bai giza jardunak sortutako horiekin, elkar eragiteko trebetasuna da, gertaerak ulertu, ondorioak aurreikusi eta nork bere bizitzaren, beste pertsonen eta gainerako izaki bizidunen bizi-baldintzak hobetu eta zaintzeko bidea ematen diguna. Labur esanda, bizitzaren eta jakintzaren arlo desberdinetan (osasuna, lana, kontsumoa, zientzia, prozesu teknologikoak eta abar) autonomiaz eta ekimen pertsonalez jardun eta mundua interpretatzeko trebetasunak hartzen ditu barne; zeregin horietarako beharrezkoa da tartean sartutako jakintza-arlo desberdinetatik fenomenoak analizatzea ahalbidetzen diguten oinarrizko kontzeptuak eta printzipioak aplikatzea.

Beraz, gaitasun honen osagaia da bizitza eta giza-jarduna garatzen direneko espazio fisikoa, bai eskala handian, bai ingurune hurbilean, egoki hauteman eta inguruko espazioarekiko interakzioak izateko trebetasuna: bertan higitu eta objektuak eta haien kokapena barne hartzen dituzten arazoak konpondu.

Orobat, espazio fisikoarekiko interakzioan jarduteko gaitasunak berarekin dakar espazio horretan pertsonak egotearen eraginaz ohartzea, haien kokapena, jarduerak, eragiten dituzten aldaketak eta ondoriozko paisaiak aztertu eta ikastea zer garrantzitsua den gizaki guztiak garapeneren onuradun izatea, garapen horrek aniztasun eta baliabide naturalak zaintzea eta elkartasun globala eta belaunaldien artekoa mantentzea. Halaber, barne hartzen du errealitatea hauteman eta informazioko nahiz publizitateko mezuak aztertzeke izpiritu kritiko bat, hala nola eguneroko bizitzan kontsumo arduratsuko ohiturak izatea.

Gaitasun honi esker, eta giza gorputza, natura eta gizonek eta emakumeek harekin duten interakzioa ezagutzetik abiatuz, bizimodu desberdinen ondorioei buruzko arrazoibideak egin eta inguru natural eta sozial osasuntsu batean bizitza fisiko eta mental osasuntsua izateko jarrera sustatzen ahal dugu. Orobat, osasunaren bi aldeak –banakakoa eta soziala– aintzat hartu eta nork bere buruarekiko eta besteekiko erantzukizun eta errespetuzko jarrerak izatea ahalbidetzen digu.

Gaitasun honek bidea ematen digu galdera nahiz arazoak identifikatu eta frogetan oinarritutako ondorioak lortzeko, mundu fisikoa eta gizakiaren jardunak ingurumenean eta pertsonen osasunean eta bizi-kalitatean eragiten dituen aldaketak ulertu eta haiei buruzko erabakiak hartu ahal izateko. Barne hartzen du ezagutza eta prozedura horiek erabiltzea, pertsonen, erakunde-en nahiz ingurumenaren eskakizunei edo beharrei erantzuteko.

Aurretik ulertutako nozio, kontzeptu zientifiko eta tekniko eta teoria zientifiko batzuen aplikazioa ere hartzen du barne. Horretarako, beharrezkoa da analisi sistematikoaren eta ikerketa zientifikoaren prozesuak eta jarrerak praktikan jartzea: arazo garrantzitsuak identifikatu eta planteatzea; zuzeneko nahiz zeharkako behaketak egitea, haien gidari den esparru teorikoaz edo interpretaziozkoaz jakitun izanik; galderak egitea; informazio kuantitatiboa eta kualitatiboa bilatu, aurkitu, aztertu eta irudikatzea; har litezkeen konponbideak edo hipotesiak planteatu eta egiaztatzea; konplexutasun maila desberdineko iragarpenak eta inferentziak egitea; eta galdera zientifikoei erantzun eta testuinguru desberdinetan (akademikoan, pertsonalean eta sozialean)

ondorioak lortu, interpretatu, ebaluatu eta komunikatzeko eskura dagoen ezagutza teorikoak eta enpirikoak identifikatzea. Halaber, barne hartzen du ikertzeko jardueraren ezaugarriak, ahalbideak eta mugak ezagutzea, historian zehar jakitatea osatzeko tresna izan den aldetik.

Gainera, gaitasun honek eguneroko bizitzako eta lan munduko beharrak asetzeko konponbide teknikoak planifikatu eta erabiltzeko trebetasunak ematen dizkigu.

Laburbilduz, gaitasun honek berarekin dakar pentsaera zientifiko-teknikoa erabiltzea, jasotzen den informazioa interpretatu eta aurrerapen teknologikoek eta zientifikoek pertsonak, gizartea eta natura nabarmen eragiten dituzten mundu honetan autonomiaz eta ekimen pertsonalez erabakiak hartzeko. Era berean, barne hartzen du ezagutza zientifikoa bestelako jakintza-arloetatik bereizi eta baloratzeko gaitasuna, eta baita zientziari eta garapen teknologikoari lotutako balio eta irizpide etikoak erabiltzekoa ere.

Orain arte azaldutako trebetasunen eta gaitasunen ildo beretik, oinarrizko gaitasun honetan sartzen dira baliabide naturalen erabilera arduratsua, ingurumenaren zainketa, zentzuzko kontsumo arduratsua eta osasun pertsonala eta kolektiboaren babesa, pertsonen bizi kalitatearen funtsezko elementuak baitira.

4. Informazioaren tratamendua eta gaitasun digitala

Gaitasun hau informazioa bilatu, lortu, prozesatu, komunikatu eta jakintza bihurtzeko trebetasunean datza. Trebetasun batzuk hartzen ditu barne, informazioa bilatuzetik hasi eta hura tratatu ondoren euskarri desberdinen bitartez transmititzearekin bukatuta, barne hartuz informazioaren eta komunikazioaren teknologien erabilera, informatu, ikasi eta komunikatzeko funtsezko elementua baita.

Informazioa bilatu, hautatu, erregistratu eta tratatu edo aztertzeari loturik dago. Informazioa lortzeko teknika eta estrategia batzuk erabiltzen ditu, aukeratzen den iturria eta erabiltzen den euskarria zein den (ahozkoa, inprimatua, ikus-entzunezkoa, digitala edo multimedia). Oinarrizko hizkuntza berariazko batzuk (testu bidezkoa, zenbakizkoa, ikono bidezkoa, ikusizkoa, grafikoa eta soinu bidezkoa) eta haiek deskodetu eta transferitzeko jarraibideak menperatzea eskaten du, hala nola informazio mota desberdinen, haien iturrien, ahalbideen, kokapenaren eta hura adierazteko maizenik erabiltzen diren hizkuntzen eta euskarrien ezagupena egoera eta testu-inguru desberdinetan aplikatzea.

Informazioa izateak ez du automatikoki jakintza sortzen. Informazioa jakintza bihurtzeko beharrezkoa da hura antolatu, erlazionatu, aztertu eta sintetizatzeke, hala nola konplexutasun maila desberdineko inferentziak eta dedukzioak egiteko trebetasunak izatea, laburbiduz, hura ulertu eta lehendik ditugun ezagupen-eskemen barruan sartzeko trebetasuna. Haren barruan dago, halaber, lortutako informazioaren eta ezagupenen komunikazioa, horretarako berariazko hizkuntza eta teknika desberdinak, hala nola informazioaren eta komunikazioaren teknologiek eskaintzen dituzten ahalbideak barne hartzen dituzten adierazpen baliabideak erabiliz.

Informazioaren eta komunikazioaren teknologiak lan intelektualeko tresna gisa erabiltzen tre-bea izateko beharrezkoa da beren funtzio bikoitzean erabiltzea, alegia, informazioa eta jakitate transmititzeko eta sortzeko. Funtzio sortzailea erabiltzen da, adibidez, matematika, fisika, gizarte, ekonomia edo arte arloetako prozesuen ereduertarako tresna gisa erabiltzen direnean. Orobat, gaitasun honek bidea ematen du informazio ugaria eta konplexua egoki prozesatu eta kudeatzeko, benetako arazoak konpondu eta erabakiak hartzeko, hala nola ikasteko komunitate formal eta ez-formaletan parte hartzeko komunikazio inguruneak zabalduz, lankidetzataldeetan aritu eta produkzio arduratsuak eta kreatiboak sortzeko.

Gaitasun digitalak barne hartzen du informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzean etekin handiena lortzea, eta horretarako beharrezkoa da sistema teknologikoen ezaugarriak, funtzionamendua eta arlo horretako aldatetek pertsonen eta lanaren munduan duten eragina ezagutzea. Halaber, haren osagaia da softwarean eta hardwarean sortu ohi diren arazoak identifikatu eta konpontzeko estrategia berrien erabilera. Gainera, teknologia horiek ematen duten informazioa aprobetxatu eta modu kritikoaz aztertzeko bidea ematen du, bai norberaren lan autonomoaren bidez, bai lankidetzan arituz, sinkronikoki eta diakronikoki, eta gero eta zabalagoak diren ingurune fisiko eta sozialekin harremanak ezartzeko. Gaitasun honek informazioa antolatu eta prozesatzeko balio du, hala nola informazio hori ikasketen, lanaren eta aisialdiaren arloetan aurretik finkatutako xedeak lortzera bideratzeko.

Horiek horrela, gaitasun digitala benetako arazoei konponbide egokia emateko baliabide teknologikoak normaltasunez erabiltzean datza. Era berean, bidea ematen du informazio iturri berriak eta berrikuntza teknologikoak agertu ahala, haiek ebaluatu eta aukeratzeko, berriazko eginkizunak nahiz helburuak lortzeko egokiak diren heinean.

Labur esateko, informazioaren tratamenduak eta gaitasun digitalak beraiekin dakarte informazioa eta haren iturriak eta baliabide teknologikoak hautatu, prozesatu eta erabiltzean pertsona autonomoa, eraginkorra, arduratsua, kritikoa eta gogoetatsua izatea, bai eta eskura dagoen informazioa baloratzeko jarrera kritikoa eta gogoetazkoa izatea eta behar denean informazioa egiaztatzea ere, hala nola informazioa eta haren iturriak euskarri desberdinetan erabiltzeko gizartean adostutako jokabide arauak errespetatzea.

5. Gaitasun soziala eta herritartasuna

Gaitasun honi esker, bizi garen gizartearen errealitatea ulertzen dugu, eta gai gara lankidetzan aritu, elkarrekin bizi, gizarte anitz batean herritartasun demokratikoaren arabera jokatu eta gizartea hobetzeko konpromisoa hartzeko. Parte hartu, erabakiak hartu, egoera jakin batzuetan nola jokatu hautatu eta hartutako aukeren eta erabakien erantzukizuna hartzea ahalbidetzen diguten ezagutzak eta trebetasun konplexuak biltzen ditu.

Oro har, barne hartzen du gizartearen bilakaerari eta antolaketari eta sistema demokratikoaren ezaugarriari eta balioei buruzko ezagutzen erabilera, gizartean ongi moldatzeko, hala nola hau-

tatu eta erabakiak hartzeko zentzu morala erabili eta herritarren eskubideak eta betebeharrak modu aktiboan eta arduratsuan betetzea.

Gaitasun honek munduaren errealitate historikoa eta soziala, haren bilakaera, lorpenak eta arazoak ulertzea errazten digu. Errealitatea modu kritikoan ulertzeko, beharrezkoa da esperientzia eta ezagupenak izan eta errealitate hori aztertzeko ikuspuntu desberdinak daudela jakitea. Berarekin dakar analisi multikausalera eta sistemikora jotzea, gertaera eta arazo historikoei buruzko iritzia eman eta haiei buruzko gogoeta kritikoak eta globalak egiteko, hala nola benetako egoeren gaineko arrazoibide kritikoak eta logikoak egin eta besteekin hizketatzeko, haiekin batera errealitatearen ulermena hobetearren.

Ondoko hauek ere hartzen ditu barne: gaur egungo gizarteen ezaugarriak eta haien aniztasuna, gero eta handiagoa dena, eta arazoak ulertzea; kultura desberdinek gizateriaren bilakaerari eta aurrerapenari egindako ekarpenez ohartzea; eta bizi garen gizarteko kide izatearen sentimendu komuna izatea. Labor esateko, tokian tokiko identitatearekin bateragarria den herritartasun global bat izatea.

Halaber, gaitasun honen funtsezko osagaiak dira ondoko trebetasun sozial hauek: balioen eta interesen arteko gatazkak elkarbizitzaren parte direla ohartarazi eta haiek modu konstruktiboan konpontzeko bidea ematen digutenak, hala nola erabakiak modu autonomoan hartzea ahalbidetzen digutenak, horretarako, alde batetik, gizarteari buruzko ezagupenak erabiliz, eta, bestetik, gogoeta kritikoaren bitartez eta eskualde, herrialde nahiz komunitate bakoitzaren oinarrizko kultur ereduaren barruan garatutako elkarrizketaren bitartez eratutako balio eskala bat erabiliz.

Gaitasun honen alderdi etikoak barne hartzen du ingurunearen balioak ezagutu, ebaluatu eta afektibitatearen eta arrazoiaren bidez berregitea, pixkanaka nork bere balio sistema eratu eta gatazka nahiz erabaki bati aurre egiterakoan haren arabera jokatzeko. Horretarako, beharrezkoa da jakitea ezen jarrera pertsonalak etikoak izateko, Giza eskubideen deklarazioak biltzen dituenak bezalako printzipio edo balio unibertsalekiko errespetuan oinarritu behar direla.

Hortaz, gaitasun honetan, besteak beste, ondoko trebetasun hauek aurki ditzakegu: elkar ezagutu eta baloratzea, testuinguru desberdinetan komunikatzen jakitea, nork bere ideiak azaldu eta besteenak entzutea, besteen jarrera onartu eta, gurea ez bezalakoak badira ere, haien ikuspuntuak ulertzea, eta komunitatearen bizitzaren maila guztietan erabakiak hartzeko gai izatea, norberaren eta taldearen interesak batera baloratu. Gainera, barne hartzen du desberdintasunen balorazioa eta kolektibo guztien eskubideen berdintasuna aitortzea, bereziki emakumeen eta gizonen artean. Halaber, akordioak lortu eta gatazkak konpontzeko elkarrizketa eta negoziazioa praktikatzeko, bai esparru personalean, bai sozialean.

Azkenik, gaitasun honen osagaia da herritartasun aktiboa eta integratzailea izatea, eta horretarako beharrezkoa da estatu eta gizarte demokratikoen oinarri diren balioak, haien funtsak, antolaketa eta funtzionamendua ezagutu eta ulertzea. Gaitasun honek bidea ematen digu demokrazia, askatasun, elkartasun, erantzukidetasun, partaidetza eta herritartasun kontzeptuei buruzko gogoeta kritikoak egiteko, arreta berezia emanez nazioarteko adierazpenetan, Espainiako Konstituzioan eta autonomia erkidegoetako legerian ezarritako eskubideei eta betebeharrak

rrei eta erakundeek horiek betetzen ote dituzten aztertzeari; halaber, balio demokratikoekin modu koherentean jokatzeko ahalbidetzen digu, eta horrek, bestalde, barne hartzen du nork bere pentsamenduen, balioen, sentimenduen eta ekintzen kontzientzia izan eta haiek kontrolatzea.

Herritartasunak elkarbizitzan aktiboki eta bete-betean parte hartzeko trebetasunak behar ditu. Halaber, beharrezkoa du elkarbizitzarako balio demokratikoei loturiko arauak ezarri, onartu eta erabiltzea, herritarren eskubideak, askatasunak, erantzukizunak eta betebeharrak betetzea eta besteen eskubideak defendatzea.

Labur esateko, gaitasun hau izateko beharrezkoa da bizi garen gizartearen errealitatea ulertu, elkarbizitzari eta gatazkei aurre egiteko balio eta praktika demokratikoetan oinarritutako zentzu etikoa erabili eta herritartasuna erabiltzea, nork bere irizpideen arabera jokatzuz, bakea eta demokrazia eratzeko laguntza emanez eta jarrera positiboa, solidarioa eta arduratsua hartuz herritarren eskubideak eta betebeharrak betetzeari begira.

6. Arte eta kultur gaitasuna

Gaitasun honek bidea ematen du kultur eta arte agerpenak ezagutu, ulertu, estimatu eta baloratzeko, hala nola aberastu eta gozatzeko iturri gisa erabili eta herrien ondarearen osagaitzat hartzeko.

Kultura oro har, eta, bereziki, artea estimatzeak berarekin dakar haren agerpenetara hurbiltzea ahalbidetzen duten trebetasunak eta jarrerak izatea, hala nola horiek ulertu eta baloratzeko eta haiekin hunkitu eta gozatzeko pentsaeraren, pertzeptzioaren eta komunikazioaren arloko trebetasunak eta sentsibilitatea eta estetikaren zentzua izatea.

Gaitasun honek barne hartzen ditu pentsaera dibergenteko eta konbergenteko trebetasunak, izan ere, beharrezkoa du ideia eta sentimendu propioak eta besteenak berlantzzea, ulertu eta adierazteko iturriak, moduak eta bideak aurkitzea eta, bai eremu pertsonalean, bai akademikoan, helburuak lortzeko behar diren prozesuak planifikatu, ebaluatu eta egokitzea. Hortaz, adierazi eta komunikatzeaz gain, arteko eta kulturako errealitate eta produkzio desberdinak pertzibitu, ulertu eta haiekin aberasteko bidea ematen du gaitasun honek.

Beharrezkoak ditu kode artistikoei jarraikiz adierazteko ekimena, irudimena eta sormena, hala nola, kontuan hartuz kultur eta arte jarduerak talde-lanean egiten direla askotan, beharrezkoa da lankidetzan aritzeko trebetasunak, azkenean emaitza batzuk lortzen lagundu eta besteen ekimenak eta ekarpenak onartzearen garrantziaz ohartzeko.

Gaitasun artistikoak arte hizkuntza desberdinen tekniken, baliabideen eta konbentzioen oinarriak eta kultur ondarearen lan eta adierazpen garrantzitsuenak ezagutzeko bidea ematen du. Gainera, barne hartzen du agerpen horien eta gizartearen –agerpenak sortzen diren garaiko pentsamoldea eta ahalbide teknikoak– nahiz haiek sortu dituen pertsonaren edo taldearen arteko loturak identifikatzea. Horretarako, beharrezkoa da pentsaeren, korrante estetikoaren eta

moda eta gustuen bilkaeraz, hala nola estetikak pertsonen eta gizarteen eguneroko bizitzan irudikatu, adierazi eta komunikatzeko duen garrantziaz ohartzea.

Orobat, arte baliabideen bitartez (musika, literatura, ikus-entuzkoak eta arte eszenikoak, herri-arteak) ideiak, esperientziak edo sentimenduak adierazteak dakarren sormena estimatzeko jarrera ere hartzen du barne. Berarekin dakar adierazteko askatasuna, kultur aniztasunerako eskubidea, kulturen arteko harremanen garrantzia eta besteekin partekatutako arte esperientziak baloratzea.

Labur esateko, gaitasun hau osatzen duten trebetasunek barne hartzen dituzte artearekin eta gainerako kultur agerpenekin gozatzeko ahalbidea, hala nola nork bere arte produkzioak egiteko adierazpen artistikoaren baliabide batzuk erabiltzekoa; berarekin dakar adierazpen kultural eta artisitiko desberdinei buruzko oinarrizko ezagutza, pentsaera dibergenterako eta talde-lanarako trebetasunen aplikazioa, adierazpen artistiko eta kulturalen aniztasunarekiko jarrera irekia, errespetuzkoa eta kritikoa, nork bere gaitasun estetiko eta kreatiboa lantzeko nahia eta asmoa eta bizitza kulturean parte hartu eta bertako komunitatearen nahiz beste komunitateen ondare artistikoa eta kulturala zaintzen laguntzeko interesa.

7. Ikasten ikasteko gaitasuna

Ikasten ikasteko beharrezkoa da ikasten hasteko trebetasunak izatea, eta baita nork bere helburuen eta beharren arabera gero eta modu autonomoagoan eta eraginkorragoan ikasten jarraitzekoak ere.

Gaitasun honek bi alderdi nagusi ditu. Alde batetik, nork bere trebetasun intelektualen, emozionalen eta fisikoen eta haiek garatzeko estrategien kontzientzia hartzea, hala nola batek bere kasa eta bestelako pertsonen nahiz baliabideen laguntzaz zer egin dezakeen jakitea. Eta bestetik, motibazioa, autokonfiantza eta ikasteko atsegina sortzen dituen gaitasun pertsonaleko sentimendu bat izatea.

Barne hartzen du batek dakienaren eta ikasi behar duen horren kontzientzia izatea, nola ikasten den jakin eta ikasteko prozesuak modu eraginkorrean kudeatu eta kontrolatzeko bidea ezagutzeta, horiek optimizatu eta helburu pertsonalak lortzera bideratzeko. Haren osagaiak dira nork bere ahalbideak eta gabeziak ezagutzeta, lehenbizikoak erabili eta bigarrenak arrakasta ikuspuntu batetik gainditzeko motibazioa eta asmoa izatea, horrela ikasteko erronka berriei aurre egiteko segurtasuna handitzen baita pixkanaka.

Hori horrela, beharrezkoa da ikasteko behar diren trebetasunen (besteak beste, arretaren, kontzentrazioaren, oroimenaren, hizkuntza ulermenaren eta adierazmenaren eta motibazioaren kontzientzia izan eta haiek ahalik eta hobekien aprobetxatzeko estrategia eta teknika batzuk erabiltzea, adibidez: ikasteko teknikak, gertaeren eta haien arteko loturen behaketa eta erregistro sistematikoa egitekoak, lankidetzan eta proiektuen arabera aritzeko teknikak, arazoak konpontzekoak, jarduerak eta denbora eraginkortasunez planifikatu eta antolatzeak, informazioa bildu, aukeratu eta tratatzeko baliabideak eta iturriak, baliabide teknologikoak barne.

Halaber, barne hartzen du nork bere buruari galderak egin eta egoera edo arazo baten aurrean har daitezkeen erantzunak identifikatu eta erabiltzea, eta horretarako, eskura dagoen informazioetik abiatuta eta modu arrazional eta kritiko batez, erabakiak hartzeko estrategia eta metodologia desberdinak erabiltzea.

Gaitasun honen osagai dira, orobat, informazioa nork bere kabuz nahiz besteen laguntzarekin lortzeko, eta, bereziki, ezagupen propio bihurtzeko trebetasunak. Horretarako, beharrezkoa da informazio berria lehendik dauzkagun ezagupenei eta esperientziari lotu eta ezagupen eta trebetasun berriak antzeko egoeretan eta testuinguru desberdinetan aplikatzen jakitea.

Bestalde, gaitasun honek eskatzen du epe motzean, ertainean eta luzean lortzen ahal diren helburuak planteatu eta ikastearen xedeak pixkanaka eta modu errealistan handitzea.

Beharrezkoa du, halaber, ikasten irauten jakitea, hala nola ikastea bizitza pertsonala eta soziala aberasteko elementutzat hartu eta, neurri horretan, ahaleginak merezi dituela ohartzea. Berarekin dakar nork bere burua ebaluatu eta erregulazeko trebetasuna, erantzukizun eta konpromiso pertsonalak, ahaleginak administratzen jakitea, akatsak onartzea eta besteengandik eta bestekin ikasten jakitea.

Laburki, ikasten ikasteko beharrezkoa da, gaitasun edo eraginkortasun pertsonaleko sentimendu batetik abiatuta, nork bere trebetasunez eta ezagupenez kontzientzia hartu eta haiek kudeatu eta kontrolatzea, eta haren barruan daude bai pentsaera estrategikoa, bai lankidetzan aritu, autoebaluatu eta lan intelektualeko baliabide eta teknika batzuk eraginkortasunez erabiltzeko trebetasuna; hori guztia ikasteko banakako nahiz taldeko esperientzia kontzienteen eta atsegingarrien bitartez gauzatzen da.

8. Autonomia eta ekimen pertsonala

Gaitasun honen osagaiak dira, alde batetik, elkarri lotutako balio eta jarrera pertsonal batzuen kontzientzia-hartze eta erabilera (adibidez, erantzukizuna, jarraikitasuna, autoezagutza eta autoestimazioa, sormena, autokritika, emozioen kontrola, hautatu, arriskuak kalkulatu eta arazoei aurre egiteko trebetasuna, hala nola beharrak berehala asetzeko premia atzeratu, akatsetatik ikasi eta arriskuak hartzekoa.

Beste alde batetik, barne hartzen du nork bere irizpideari jarraikiz hautatu, proiektuak sortu eta aukera eta plan pertsonalak gauzatzeko behar diren ekintzak aurrera eramateko trebetasuna, azken hori banakako nahiz taldeko proiektuen esparruan eta haien erantzukizuna hartuz, bai esparru pertsonalean eta sozialean, bai lanarenean.

Barne hartzen du ideiak ekintza bihurtzeko gaitasuna, alegia, helburuak ezarri eta proiektuak planifikatu eta gauzatzekoa. Hortaz, beharrezkoa du aurretiko planteamenduak berregitea edo ideia berriak landu, konponbideak bilatu eta horiek praktikan jartzea. Gainera, gaitasun honen osagaiak dira ahalbideak eta mugak aztertu, proiektu baten garapen faseak ezagutu, planifikatu, erabakiak hartu, jardun, egindakoa ebaluatu, autoebaluatu, ondorioak atera eta hobetzeko ahalbideak baloratzea.

Hori horrela, barne hartzen du erronken eta aukeren ikuspegi estrategikoa izatea, horrek bidea ematen baitu helburuak identifikatu eta betetzeko eta hasitako zereginen arrakasta lortzeko motibazioari eusteko, grina pertsonal, akademiko eta laboral osasuntsu batez. Halaber, ikasketen, lanaren nahiz asialdiaren arloetan eskura dauden aukerak norberaren gaitasunei, nahiei eta proiektuei lotzeko gaitasuna.

Gainera, aldaketen eta berrikuntzen aldeko jarrera bat, planteamenduen malgutasuna eskatzen duena, behar du, hala nola aldaketa horiek aukera gisa ulertu, haietara modu kritikoan eta eraginkorrean egokitu eta abiarazten diren bizi proiektu bakoitzeko arazoei aurre egin eta konponbideak bilatzeko trebetasuna.

Autonomia eta ekimen pertsonalek maiz bestelako pertsonak ukitzen dituzten heinean, gaitasun honek harremanetan sartu eta lankidetzan aritzeko trebetasun sozialak behar ditu: besteen jarrera ulertzea, besteen ideiak baloratzea, hizketatu eta negoziatzea, besteei norberaren erabakien berri emateko asertibitatea eta lankidetzan malgutasunez aritzeko gaitasuna izatea.

Gaitasun honek beste alderdi bat du, ikuspegi sozial horri lotuago dena, proiektuen buruzagitzari loturiko trebetasunez eta jarrerez osatua, horren barruan sarturik nor bere buruarekiko konfiantza, enpatia, hobetzeko gogoia, hizketan eta lankidetzan aritzeko gaitasuna, denboraren eta egitekoen antolaketa, eskubideak baieztatu eta defendatzeko trebetasuna eta arriskuak hartzekoa.

Labur esateko, autonomia eta ekimen pertsonalek barne hartzen dute banakako nahiz taldeko proiektuak edo ekintzak sortu, abiarazi, garatu eta ebaluatzeko gaitasuna, eta hori sormenak, konfiantzak, erantzukizunak eta zentzu kritikoak lagunduta.

Lehen Hezkuntzaren arloak

Natura, Gizarte eta Kultur ingurunearen ezagutza

Arlo honetan aipatzen den ingurune nozioak giza bizitzaren agertokia osatzen duten gertakarien multzoa adierazten du, baina, horrekin batera, baita gizakien eta gertakari horien arteko el-karreragina ere. Ingurunea pertsonen inguruan izaten diren elementu, gertakari, faktore eta prozesuen multzoa da eta, era berean, ingurune horretantxe dauka zentzua gizakien bizitzak eta ekintzak. Haurrak bere esperientzia sensorial zuzen edo zeharkakoen bidez hobekien ezagutzen duen eremua da ingurunea, ezaguna baitu eta denboran zein espazioan hurbil, nahiz eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzearen ondorioz hurbiltasun hori geroz eta gutxiago dagoen distantzia fisikoaren mende.

Arlo honetako curriculumak arreta jarri behar du ikasleen garapen fisiko, sensorial eta psikikoan, sei urtetik hamabi urtera bitarteko haurraren pentsamendu zehatzean, ikasteko duen gaitasun eta interes zabalean inguruneke elementuekin afektuzko harremanak ezartzen dituenean, bai eta etaparen bukaera aldean pentsamendu abstraktua lantzen hasteko beharrean ere.

Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezagueraren arloak jakintzaren esparru desberdinak biltzen ditu, horietako bakoitzaren koherentzia errespetatzen du, ikaskuntzaren berariazko prozesuetan arreta jartzen du eta jakintza arlo guztiak helburu bateratu batera bideratzen ditu: gizakiaren ingurunea osatzen duten alderdi eta dimentsioak hobeki ulertu eta azaltzen laguntzea. Horregatik, arlo honetako curriculumak diziplinartekoa da funtsean, eta ikaskuntzak elkarren lagungarri izate-ra eta ikaskuntza esanguratsua lortzera bideratzen diren harremanak ezartzen ditu.

Curriculumaren antolaketa lotuta dago gizakia/gizartea, ingurune fisikoa/ingurune soziala, natura bizia/bizigabea, natura/kultura gisako elkarreraginen planteamendu kontestudun eta integratu batekin, eremuaren eta denboraren neurrien barnean betiere, eta ikasleen esperientzia zuzen edo zeharkakoetatik abiatuta. Dela eskolan dela eskolatik kanpo izaten dituzten zeharkako esperientziei dagokienez, ezinbestekoa da kontuan hartzea pisu handia dutela norberak inguruneari buruz duen ikuskeran. Hori hala izanik, arlo honetan bereziki, aintzat hartu behar da haurrei ikus-entzunezko baliabideen eta baliabide teknologikoen bitartez egunero iristen zaien informazioak duen garrantzia.

Edukiak hautatzerakoan, beraz, era askotako alderdiak izan dira kontuan. Lehenik, Lehen Hezkuntzaren helburu orokorrak lortzen eta oinarrizko gaitasunak garatzen laguntzen duten edukiei eman zaie lehentasuna, zenbait alderdi bereziki nabarmenduz, hala nola norberaren autonomiaren eta gizarteko parte-hartzearen garapena, ingurunea interpretatzeko eta bertan modu aktibo, kritiko eta askean esku hartzeko gaitasuna, ikertu eta miatzeko gaitasunak garatzea eta eguneroko esperientziarekin zerikusia duten arazoei konponbidea bilatzea edo norberaren garapena orekatua eta solidarioa izateko jarrera eta balioak eskuratzea.

Bigarrenik, arloaren xedea da, munduari buruzko zenbait informazio emateaz gainera, haurrei tresna batzuk ematea informazio horiek ulertu eta interpretatzeko gai izan daitezen. Arlo honetako curriculumak bidea ematen du adin horietako ikasleek erantzun egokiak eman diezaieten sortzen diren galderei, erantzun horiek irizpide zientifiko eguneratuarekin bat etorri behar dutela ahaztu gabe, oinarri zientifiko urria baina esperientziaren aldetik pisu handia duten alde aurreko ideiak, halakorik bada, gaindituz, horrela ezagutza zientifikoa nola eratzen den ikasten has daitezen.

Arloak pisu kontzeptual argia baldin badu ere, kontzeptuak, prozedurak eta jarrerak erabat erlazionatuta daude eta, hala, kontzeptuak normalean lotuta agertzen dira horiek eskuratzeko beharrezkoak diren prozedurekin eta kontzeptu horien ondoriozko jarrerekin. Arlo honetako ikaskuntza propioetako prozedurak ondokoei estekatuta daude: behaketari, informazioa bilatu, bildu eta antolatzeari, informazio hori prestatu eta komunikatzeari eta ikaskuntza prozesuari buruzko gogoetari, metodo zientifikoaren oinarri den aldetik. Beste alde batetik, jarrerak norberaren identitatearen, sozializazioaren eta bizikidetzaren, osasunaren eta ingurumenaren inguruan egituratzen dira.

Edukiak multzotan batu dira, eta multzo horien bidez arlo hau osatzen duten esparru nagusiak identifikatzen ahal dira. Antolamendu horrek ez du zerikusirik inolako hierarkia ordenarekin edo edukien tratamenduko ordenarekin eta, hortaz, ez da antolaketa didaktikorako proposamen baten gisara hartu behar.

1. multzoa, *Ingurunea eta ingurune hori zaintzea*. Edukiak: espazioaren pertzepzioa eta irudikapena, horrekin batera unibertsoa, klima eta bere eragina, ura eta bere aprobetxamendua, bai eta pertsonen naturan jarduteko duten gaitasuna ere. 2. multzoa, *Izaki bizidunen aniztasuna*. Izaki bizidunei buruzko ezagutza eta horiekiko begirune eta estimua. 3. multzoa, *Osasuna eta garapen pertsonala*. Ezagutzak, abileziak eta trebetasunak biltzen ditu eta, horrela, nor bere gorputza ezagutzetik abiatuta, arrisku jokabideei aurrea hartu nahi zaie eta portaera arduratsuak eta bizimodu osasungarriak garatu eta indartzeko ekimenak bultzatu. 4. multzoa, *Pertsonak, kulturak eta gizartearen antolaketa*. Multzo honetako edukiak gizartearen funtzionamendua ulertzea bideratuta daude eta, horretarako, hurbileko organizazioak aztertu eta Espainiako eta Europako erakundeak ezagutuko dira. 5. multzoa, *Aldaketak denboran* zehar. Honen bidez Historia ikasten hasten da, eta denbora neurtzeari eta denbora historikoaren kontzeptualizazioa hurbiltzeari buruzko edukiak ditu; hori lantzeko, garai historikoetako gizarte batzuen eta Espainiaren historiako gertakari eta pertsonaia garrantzitsu batzuen karakterizazioa egingen da. 6. multzoa, *Materia eta energia*. Multzo honetako edukiak fenomeno fisikoei eta gai eta aldaketa

kimikoei buruzkoak dira, eta geroko ikaskuntzen oinarri. Azkenik, 7. multzoa, *Objektuak, makinak eta teknologiak*. Berritasun gisa sartu dira informazioaren eta komunikazioaren teknologietan alfabetatzearen inguruko edukiak, bai eta aparatuak aurretik ezarritako xede batekin muntatzearen ingurukoak ere, betiere osagaien oinarritzko propietateak ezagututa. Multzo honetako edukiak lantzen direnean, neskek eta mutilek objektuak, makinak eta teknologiak erabili behar dituztenean berdintasunez parte hartzeko ahaleginak eginen dira. 8. multzoa, *Nafarroako Foru Komunitatea*. Nafarroari buruzko edukiak sartzen dira multzo honetan. Multzo bereizi batean agertu arren, dagokien gai multzoetan txertatu behar dira eta ezarrita dauden ebaluazio irizpideen arabera ebaluatu.

Azken batean, arloko curriculumaren bidez etapa honetako ikasleek gaitasun intelektualak garatzea nahi da, ezagutza, abilezia eta jarrera egokiak ematea gaur egungo gizartea eta mundua hobeki ulertzeko eta mundu horretara heldutasunez eta arduraz iritsi ahal izateko. Baina, gainera, arloak funtsezko laguntza ematen dio haurren sozializazioari, ohitura demokratikoak ikasteari eta bizikidetzak garatzeari. Azken helburu hori arlo guztiek badute ere, honek, Herritartasunerako eta giza eskubideetarako hezkuntza arloarekin batera, funtsezko zeregina du helburu horri begira.

Arloak oinarritzko gaitasunak garatzen laguntzea

Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezagueraren arloak, izaera orokorra baitu, oinarritzko gaitasun gehienak neurri batean edo bestean garatzen laguntzen du.

Gaitasun sozialari eta herritartasunari dagokionez, norberaren errealizazioko bi esparruk zerikusi zuzena dute arloarekin. Alde batetik, harreman hurbilen esparrua dago (familia, lagunak, ikaskideak, etab.), besteekiko emozio eta sentimenduak ezagutzea dakarrena berarekin. Arloaren helburu bat zenbait jarrera garatzea da: elkarriketaren aldeko jarrera, gatazkak konpontzekoa, asertibitatearena, eta, horri lotuta, komunikazio ona eta taldean ongi egotea errazteko abileziak eta moduak erabiltzea eta gizarteko arauak ezagutu eta erabiltzea. Arlo hau, beraz, eremu pribilegiatua da gatazken gainean gogoeta egiteko, taldeari buruz ardurak hartzeko, bizikidetzako arauak eman eta onartzeko, bai egunero konponbidea behar duten benetako egoeretan bai bakoitza bizi den gizarte esparrukoetan.

Beste esparruak harreman hurbilak gainditu eta auzoa, herria, erkidegoa, estatua, Europar Batasuna eta abar biltzen ditu. Horien antolamendua, eginkizunak, herritarrek parte hartzeko moduak eta halakoak ezagutu behar dira. Alde horretatik, curriculumak alderdi kontzeptualetatik haratago jotzen du, trebetasun eta abileziak garatzeko eta, batez ere, jarrerak. Ingurunearen ezagueraren arloak, Herritartasunerako eta giza eskubideetarako hezkuntza izeneko arloarekin batera, oinarriak jarri nahi ditu etorkizuneko herritarrak munduari begira bizi eta solidarioak izan daitezen, jakinmina eta informazioa izan eta gizartean parte hartuz eta modu demokratikoan joka dezaten.

Gainera, arlo honek bakoitzaren inguruko gizartea ulertzen laguntzen du, gizarte horren funtzionamendua eta ezaugarriak nolakoak diren erakusten baitu, baita bertako aniztasuna ere, eta, era be-

rean, denboran zehar izan diren aldaketak ulertzen hasiko dira ikasleak arlo honen bitartez, horrela gaur egungo gizartearen sustrai historikoetara hurbiltzen hasteko jarraibideak beregana ditzaten.

Arlo honek funtsezko laguntza ematen du *mundu fisikoa ezagutu eta harekin elkarrengaitzeko* gaitasunean, zeren eta biltzen dituen ikaskuntza askoren ardatz nagusia gizakiak bere inguruko munduarekin duen elkarrengaitza baita. Mundu fisikoa interpretatzen laguntzen duten kontzeptuak bereganatuz lortzen du ikasleak gaitasuna eraikitzea, eta, horrekin bezala, ezagutza zientifikoa eraikitzeko metodoaren zenbait ezaugarritara hurbilduz: problemak zehazten jakitea, izaten ahal diren konponbideak aintzat hartzea, estrategiak prestatzea, ikerketa txikiak diseinatzea, emaitzak aztertu eta jakinaraztea.

Laguntza nabarmena ematen dio, halaber, *Informazioaren tratamenduari eta gaitasun digitalari*. Lehenik, informazioa arlo honetako ikaskuntza askoren ezinbesteko elementua da, informazio hori kode, formatu eta hizkuntza desberdinetan agertzen da eta, hortaz, ulertzeko prozedura desberdinak eskatzen ditu. Mapa bat irakurtzeak, grafiko bat interpretatzeak, fenomeno bat behatzeak edo iturri historiko bat erabiltzeak prozedura desberdinak eskatzen ditu bilaketa, hautaketa, antolaketa eta interpretaziorako, eta horiek arlo honetako ikaskuntzaren helburu nagusiak dira. Bestalde, arloan berariaz sartzen dira alfabetatze digitalera bideratutako edukiak; ezagutza hori arlo honetan eta gainerakoetan aplikatzeak gaitasun digitala garatzen lagunduko du. Ordenagailuaren oinarriko erabilerak, testu prozesadore bat erabiltzeak eta Interneten bilaketa gidatuak egiteak ere laguntza erabakigarria ematen diote gaitasun honen garapenari.

Arlo honetan informazioak duen pisuak nabarmendu egiten ditu *Informazioaren tratamenduari eta gaitasun digitalaren eta hizkuntzaren bidez komunikatzeko gaitasunaren* artean dauden harremanak. Arlo honek berariazko hiztegia aberasten nabarmen laguntzen du baina, horretaz gainera, komunikazio trukeetan azalpenaren argitasuna, hitzak zuzen erabiltzea, diskurtsoa egituratzea, laburpena, etab. baloratzen diren neurrian, gaitasun hau garatzen ariko dira ikasleak. Berariazko arreta eskatzen duten informazio, azalpen eta argudiozko testuetaranzko ezinbesteko hurbiltzea dago arlo honetan, gaitasun honi laguntza eman diezaioten.

Arlo hau *ikasten ikasteko gaitasuna* garatzeko lagungarri izan dadin, ikasteko eta informazioa antolatu, memorizatu eta berreskuratzeko teknikak garatzearen aldera bideratu beharko da; teknika horiek izaten ahal dira laburpenak, eskemak edo adimen mapak, oso egokiak baitira arlo honetako ikaskuntza prozesuetan. Bestalde, ikasi denari eta ikasteko moduari buruz gogoeta egitea eta ahoz eta idatziz kontatzeko ahalegina ere lagungarri izanen da gaitasun hau garatzeko.

Arlo honek *arte eta kultur gaitasunerako* ere ematen du laguntza, batez ere kultur adierazpenak ezagutzuz, horien aniztasuna baloratuz eta kultur ondarea osatzen dutenak aintzat hartuz.

Arlo honen barnean *norberaren autonomia eta ekimena* garatzeari lotutako edukiak sartzen dira, nork bere burua ezagutzetik abiatuta erabakiak hartzen erakusten baita, bai eskolaren esparruan bai aisialdiko jarduerak modu autonomo eta sortzailean planifikatu behar direnean.

Arlo honek, azkenik, erabileraren testuinguru esanguratsuetan tresna matematikoak erabiltzeko aukera ematen du, hala nola neurriak, eskalak, taulak edo irudikapen grafikoak, horrela *matematika gaitasuna* garatzen laguntzeko.

Helburuak

Etapa honetan irakasten den Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezaguerak gaitasun hauek garatzea izanen du helburu:

1. Ikaslearen adinerako egokiak diren testu zientifiko, historiko eta geografikoak ahoz eta idatziz zuzen ulertu eta adieraztea. Arlo honetako berriazko hiztegia egoki eta zehatz erabiltzea.
2. Naturaren, gizartearen eta kulturaren ingurune elementu nagusiak identifikatzea, beren antolaketa, ezaugarriak eta elkarreraginak aztertuz eta gero eta konplexuagoak diren eremuak pixkanaka menderatuz.
3. Nafarroaren identitate geografiko, historiko, kultural eta artistikoa ezagutzea eta bertako aniztasunak sortzen duen aberastasuna baloratzea.
4. Giza gorputza ezagutu ondoren osasun ohiturak izanez eta nor bere burua zainduz jokatzea, eta pertsonen arteko desberdintasunak (adina, sexua, ezaugarri fisikoak, nortasuna) onartu eta errespetatzeko jarrera agertzea.
5. Taldeko jardueretan parte hartzea, portaera arduratsu, eraikitzaile eta solidarioa izanez eta funtzionamendu demokratikoaren oinarriko printzipioak errespetatuz.
6. Ezaugarri propioak dituzten gizarte eta kultur taldeetako kide izatea onartu eta aintzat hartzea, beste talde batzuekin alderatuta dauden desberdintasunak eta Giza Eskubideak errespetatu beharra baloratuz.
7. Gizakiek ingurunean egiten dituzten esku-hartzeetakoren batzuk aztertzea, horiei buruzko balorazio kritikoa egitea eta eguneroko bizitzan oreka ekologikoa defendatu eta berreskuratze eta kultur ondarea zaintzeko jokabidea izatea.
8. Denboraren joanari lotutako aldaketa eta eraldaketak ikustea naturaren, gizartearen eta kulturaren ingurunean, eta aldiberekotasunaren eta segidaren erlazio batzuk arakatzeko, ezagutza horien bidez beste garai historiko batzuk ulertu ahal izateko.
9. Naturaren, gizartearen eta kulturaren ingurune gertaerak, kontzeptuak eta prozesuak interpretatu, adierazi eta irudikatzea zenbakizko kodeak, kode grafikoak eta kode kartografikoak eta beste batzuk erabiliz.
10. Ingurune elementu esanguratsuekin zerikusia duten galdera eta arazoak identifikatu, planteatu eta argitzea, horretarako informazioa bilatu eta tratatzeko estrategiak erabiliz, aieruak azalduz, horiek probatuz, konponbide alternatiboak aztertuz eta ikaskuntza prozesuari buruzko gogoeta eginez.
11. Proiektu, gailu eta aparatuek errazak planifikatu eta egitea, alde aurretik ezarritako helburu batekin, material, gai eta objektu batzuen oinarriko propietateen ezagutzaz baliatuta.
12. Eskolako liburutegia eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzea informazioa lortzeko eta ikasteko nahiz ezagutzak partekatzeko tresna gisa.
13. Trafikoko arauak ezagutu eta portaera arduratsua izatea oinezko gisa eta etorkizuneko gidari gisa.

Lehen zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Ingurunea eta ingurune hori zaintzea*

- Ingurune fisikoko elementuak eguzkiaren arabera orientatzea.
- Naturako elementu eta fenomeno batzuk hauteman eta deskribatzea: ilargia, izarrak eta eguzkia, eguna eta gaua.
- Fenomeno atmosferiko batzuk behatzea eta irudikatzeko lehen moduak.
- Ingurune fisikoaren oinarriko elementuak: airea eta ura. Ura arduraz erabiltzea eguneroko bizitzan.
- Ureko edo lurreko ekosistema zehatzen bat behatu, aztertu eta horri buruzko lan errazak egiten hastea.
- Ingurune elementu natural eta gizatiar batzuk behatu eta hautematea.

2. multzoa. *Izaki bizidunen aniztasuna*

- Era askotako bizitza moduak behatzea. Izaki bizidunen eta objektu bizigabeen arteko desberdintasunak identifikatzea.
- Animaliak eta landareak zuzenean eta zeharka behatzea. Elementu behagarrien arabeko sailkapena, identifikazioa eta izena ematea.
- Landareen eta animalien ezaugarri fisikoak eta jokabideak beren inguruneekin lotzea (kamuflajea, kolorea eta ilearen loditasuna aldatzea, etab.)
- Gizakien, landareen eta animalien arteko erlazioak.
- Izaki bizidunak zaindu eta errespetatzeko ohiturak garatzea.
- Egindako esperientziak ahoz azaltzea, irudien eta testu idatzi laburren laguntzarekin.

3. multzoa. *Osasuna eta garapen pertsonala.*

- Giza gorputzaren zatiak identifikatzea. Norberaren gorputza eta besteena dauzkan muga eta ahalbideekin onartzea.
- Arnasa hartzea bizitzeko funtzio gisa. Arnasa ongi hartzeko ariketak.
- Beharrezkoak diren eguneroko janariak identifikatu eta deskribatzea.
- Norberaren higieena, atsedena, aisiaren erabilera egokia eta norberaren gorputzarekiko ardurara baloratzea.
- Norberaren emozio eta sentimenduak identifikatzea.
- Eritasunei eta etxeko istripuei aurrea hartzeko ohiturak.

4. multzoa. *Pertsonak, kulturak eta gizartearen antolaketa*

- Familia. Familiako kideen arteko harremanak. Etxeko zereginak modu orekatuan banatzea eta ardurak hartzea.
- Hezkuntza komunitateko kideen zeregin eta ardura nagusiak. Denen parte-hartzearen garrantzia baloratzea.
- Pertsonak taldean dituzten eskubide eta betebeharez ohartzea. Taldean komunikazio trukea egiteko eta hartutako erabakiak onartzeko kontuan izan behar diren oinarrizko arauak erabiltzea.
- Bizikidetzako egoerak eta gatazkak simulatzea.
- Inguruan dauden kulturen agerpenetara hurbiltzea, aniztasunaren eta aberastasunaren erakusle baitira.
- Lanbide desberdinak aintzat hartzea, sexu estereotipoak saihestuz.
- Ingurune hurbileko antolaketa moduak: eskola eta herria. Herriko erakundearen ardura eta zereginak zein diren ikasten hastea.
- Joan-etorriak eta garraiobideak. Oinarrizko arauak betetzeko ardura, hala oinezko gisa nola erabiltzaile gisa. Mugikortasunak eguneroko bizitzan duen garrantzia.
- Gizarte ingurune hurbilean eta irudien irakurketaren bidez datuak eta informazioa bilatzen hastea.

5. multzoa. *Aldaketak denboran zehar*

- Denboraren oinarrizko nozioak (lehen-gero, iragana-oraina-geroa, iraupena), neurketa unitateak (eguna, astea, hilabetea, urtea) erabiltzea.
- Iragan hurbilaren memoria berreraikitzen hastea, familiako iturrietatik abiatuta.
- Iraganeko eta oraingo gertaera batzuk eta beren esperientzatik hurbil dauden alderdi historiko batzuekin erlazionatzea.
- Ahozko iturriak eta familiako objektu eta oroitzapenak emandako informazioa erabiltzea iragana berreraikitzeko.

6. multzoa. *Materia eta energia*

- Materialen aniztasuna. Oinarrizko irizpideen arabera sailkapena: eransketa, testura, kolorea, forma, plastikotasuna, etab.
- Indar bat aplikatzearen ondorioak behatzea. Indarrak norabide berean. Ukipen indarrak eta urrutikoak.
- Soinua hautematea. Soinua baliabide desberdinen bidez transmititzea. Zarata eta zarataren ondoriozko kutsadura.
- Jarrera kontzientek, banakakoak eta taldekoak garatzea ingurumeneko zenbait arazoren aurrean.
- Objektuak eta substantziak murriztu, berrerabili eta birziklatzea.

7. multzoa. *Objektuak, makinak eta teknologiak*

- Inguruan dauden era askotako makinak identifikatzea.
- Objektu sinpleak muntatu eta desmuntatzea.
- Objektuen eta makinaren funtzionamendua behatu eta aztertzea. Arriskua sor dezaketen elementuak identifikatzea.
- Materialak, substantziak eta tresnak arduraz erabiltzea.
- Segurtasun pertsonalari eta energia aurrezteari lotutako jokabideak hartzea.
- Ordenagailu baten oinarritzko osagaiak identifikatzea. Ordenagailua erabiltzen hastea. Baliabide informatikoak zaintzea.
- Garraioa eta bide hezkuntza:
 - Auzoan joan-etorriak egitea. Trafiko arauak, oinezko batentzat eta beste norbait ondoan duen bidaiari batentzat.
 - Istripuei aurrea hartzea: norik bere gorputza menderatu eta kontrolatzea. Entzumenak eta ikusmenak trafiko egoeretan duten garrantzia.

8. multzoa. *Nafarroako Foru Komunitatea:*

- Batasuna aniztasunean:
 - Paisaiaren aldetik garrantzitsuenak diren eremuak: Mendialdea, Erdialdea eta Erribera.
 - Nafarroako natur parkeak: Bertizko jaurerria, Urbasa-Andia mendilerroa eta Errege Bardea.
 - Eskolako liburutegian informazioa bilatzea Nafarroako eremu geografikoetan gehien nabarmentzen diren animalia eta landareetako baten bati buruz.
- Nortasunaren ezaugarriak:
 - Nafarroako herrietako festak:
 - Sanferminak: pertsonaia, tradizio eta ekitaldi nagusiak.
 - Bakoitzaren herriko festak.

Ebaluazio irizpideak

1. Ingurune fisikoko funtsezko elementu eta baliabideen adibideak jartzea (eguzkia, ura, airea), eta horiek pertsonen bizitzarekin duten lotura ikustea, arduraz erabili behar direla jabetzeaz batera.

Ebaluazio irizpide honen bidez ikusi nahi da ikasleek zer gaitasun duten ingurune fisikoko zenbait elementu eta izaki bizidunentzat ezinbestekoak diren baliabideak (airea, ura, lurra) behatu, deskribatu eta azaltzeko. Pertsona guztiek eta tokiko erakundeek ingurunea babes-teko neurriak hartzearen garrantzia baloratzeko duten gaitasuna ere aintzat hartuko da, Nafarroako ingurumen politikan arreta berezia jarritz.

2. Oinarrizko irizpideez baliaturik, beren inguruko animalia eta landare nabarmenenak ezagutu eta sailkatzea, bai eta zenbait bidetatik lortutako informazioari esker ezagutzen diren beste espezie batzuk ere.

Irizpide honen bitartez ebaluatu nahi da ikasleek zer gaitasun duten sailkapenerako oinarrizko irizpideak ezartzeko (tamaina, kolorea, mugitzeko modua) eta animaliak eta landareak ezarrita dauden multzoen arabera identifikatzeko, Nafarroakoak kontuan hartuta bereziki. Iturrien erabilera, batez ere baliabide teknologikoen bidez lortzen direnena, irakasleak ongi bideratu beharko du, baina ikasleak gai izan beharko du informazioa sailkapenari begira integrazeko, erabilitako iturria bat ala beste izan.

3. Higieneari, elikadura orekatuari, ariketa fisikoari eta atsedeneri lotutako adibideak jartzea, osasuna eta ongizatea izateko eta gorputzak funtzionamendua ona izateko beharrezkoak diren aldetik.

Irizpide honen bidez ikusi nahi da ongizatearen eta zenbait ohitura izatearen arteko lotura ezagutu eta baloratzen duten. Ohitura hauek: era askotako janariak jatea (frutak eta barazkiak edo zerealak bezalako janariak identifikatuz), norberaren higieena, ariketa fisiko erregulatu eta gehiegikeriarik gabea edo egunero zortzi edo bederatzi orduz lo egitea.

4. Inguruko pertsonen lanbide eta ardura nagusiak ezagutu, identifikatu eta horiei buruzko adibide errazak jartzea.

Irizpide honen bidez, inguruko pertsonen lanak zenbateraino ezagutzen dituzten ebaluatu nahi da; era berean, lanbide desberdinen, horiek gizarteari egiten dioten ekarpenaren eta lanbideek eskatzen duten arduraren garrantzia positiboki baloratzen duten ere aztertuko da.

5. Eskolaren, herriaren eta autonomia erkidegoaren esparruko kultur adierazpen batzuk ezagutzea, beren aniztasun eta aberastasuna baloratuz.

Irizpide honek ebaluatu nahi du nork bere herriko eta autonomia erkidegoko kultur agerpen garrantzitsuenak ezagutzen dituen (herriko festak eta Nafarroaren ikurrak), bai eta eskolan ikusten dituen beste hizkuntza eta kultur errealitate batzuen aniztasunaren balio kulturala hautematen duen eta interesa eta errespetua agertzen duen ere.

6. Inguruko garraiobide ohikoenak identifikatzea eta oinezkoei eta garraiobideen erabiltzaileei dagozkien oinarrizko arauak zein diren jakitea.

Irizpide honi esker ebaluatuko da inguru hurbilean erabiltzen diren garraiobideak zenbateraino ezagutzen dituzten eta horien erabilgarritasunari buruz zer balorazio egiten duten. Oinezkoei eta erabiltzaileei dagozkien oinarrizko arauak zein diren badakiten eta errespetatzen dituzten ere ebaluatuko da (semaforoak, bidea gurutzatu aurretik begiratzea edo segurtasun uhala jartzea).

7. Familiako bizitzan edo inguru hurbilean garrantzizkoak diren gertaera batzuk denboraren arabera ordenatzea.

Familako bizitzari dagozkion zenbait alderdi deskribatzeko gaitasuna neurtu nahi da irizpide honen bitartez; deskribapen hori behaketako metodo errazak eta denbora neurtzeko oinarriko nozio eta unitateak erabiliz egingen da.

8. Materialen oinarriko propietateek izaten dituzten desberdintasunak identifikatzea, propietate batzuk beren erabilerekin erlazionatuz, eta indarrek objektuen gainean izaten dituzten ageriko ondorioak ezagutzea.

Irizpide honek ebaluatzen du propietate fisiko behagarriak (usaina, zaporea, testura, pisua/masa, kolorea, gogortasuna, egoera edo uretan disolbatzeko gaitasuna) identifikatzeko gai diren, bai eta material batzuen ezaugarrien eta beren erabileren arteko lotura adibide zehatz eta ezagunen bidez azaltzeko ere.

Indarren ideia mugimenduekin lotuta intuizioz antzematen duten ere baloratuko da. Norabide bereko indarrak aplikatzen direnean eta ukipen indarrak edo urrutikoak izaten direnean zer gertatzen den adibide batzuen bidez azaldu beharko dute.

9. Objektu eta aparatu errazak muntatu eta desmuntatzea eta beren funtzionamendua eta arretaz erabiltzeko modua deskribatzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi dira makinak eta objektu errazak (balantza, bizikleta, aitzurrak...) muntatu eta desmuntatzeko eskuzko trebetasunak garatu dituzten, eta ea badakiten nola funtzionatzen duten, zati bakoitza zertarako den eta erabileran zein muntatzean eta desmuntatzean arriskurik ez izateko zer segurtasun neurri hartu behar den.

10. Galdera egokiak egitea behaketa baten bidez informazioa lortzeko, tresna batzuk erabiltzeko eta erregistro argiak egiteko.

Irizpide honekin ebaluatuko da behaketa baten aurrean jartzeko gaitasuna, ikasleak alde aurretik eta behaketaren unean galderak planteatzen dituela informazio garrantzitsua lortu ahal izateko. Tresna batzuen erabilera ere, luparena esate baterako, baloratuko da eta, horrekin batera, ereduak erabiliz oinarriko testu idatziak egitea.

11. Ahozko eta idatzizko hizkuntza erabiltzea esperientziak kontatzeko, pentsamenduak azaltzeko eta gizarte eta naturako egoeraren alderdi desberdinei buruz ikertzeko. Arloari dagozkion testuak irakurtzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berriazko hiztegiaren erabilera nolakoa den. Kontuan hartuko da eskolako liburutegiko liburuak erabiltzean erakusten duten abilezia.

Bigarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Ingurunea eta ingurune hori zaintzea*

- Orientazioa espazioan: puntu kardinalak.
- Auzoko edo herriko planoak erabiltzea.
- Lurraren mugimenduak eta ilargiaren faseak. Urtaroak.
- Aldagai meteorologikoak: tenperatura, hezetasuna, haizea, prezipitazioak. Aparatu meteorologikoak erabiltzea eta eguraldiari buruzko erregistroak eta irudikapen grafikoak nolakoak diren ikasten hastea.
- Harkaitzen identifikazioa eta oinarrizko sailkapena.
- Atmosfera. Jardunbideak, atmosfera kutsa ez dadin.
- Uraren zikloa.
- Erliebezko formak eta gorabehera geografikoak. Inguru hurbilean eta Espainian garrantzitsuenak direnak kokatzea.
- Ekosistemetako elementuen, hondatze faktoreen eta birsorkuntzaren arteko loturak.
- Paisaia mota ezberdinak behatu eta deskribatzea: naturaren eta gizakien arteko elkarreragina.
- Ingurumena errespetatu, babestu eta hobetzea.

2. multzoa. *Izaki bizidunen aniztasuna*

- Animalia ornodunak eta ornogabeak. Hegaztiak, ugaztunak, narrastiak, arrainak, urlehortarrak. Oinarrizko ezaugarriak, ezagutzea eta sailkapena.
- Landareak: belarrak, zuhaixkak eta zuhaitzak. Ezaugarriak, ezagutzea eta sailkapena.
- Animalien eta landareen elikatzea, harremanak eta ugalketa. Animaliak eta landareak bizitzeko funtzioen arabera sailkatzea.
- Izaki bizidunak zuzenean behatzea, tresna egokiekin eta ikus-entzunezko baliabideekin eta baliabide teknologikoekin.
- Nekazaritza. Labore batzuen azterketa.
- Abeltzaintza. Espezie batzuen hazkuntza aztertzea.
- Izaki bizidun guztien behaketa eta azterketarako interesa.
- Modu aktiboan jokatzeko landareen eta animalien kontserbazioan eta zainketan.

3. multzoa. *Osasuna eta garapen pertsonala*

- Bakoitzak bere gorputzaren kanpoaldeko morfologia nolakoa den jakitea. Bizitzako etapetan izaten diren aldaketak.

- Zentzumenak, beren zeregina deskribatzea eta ohikotasunez zaintzearen garrantzia. Beste gizaki batzuekin eta munduarekin harremanak izatea.
- Higienea izateko, atsedena hartzeko eta elikadura osasuntsua izateko azturak identifikatu eta hartzea. Dieta orekatuak. Osasunerako arriskuak detektatu eta prebentziozko neurriak hartzea.
- Garapen osasuntsuari kalte egiten dioten eta osasunez bizitzeko jokabide arduratsua oztopatzen duten ohitura sozialen aurrean jarrera kritikoa izatea.
- Emozioak eta sentimenduak identifikatu eta deskribatzea.
- Aisia jarduerak, banakakoak edo talde batenak, modu autonomo eta sormenezkoan planifikatzea.

4. multzoa. *Pertsonak, kulturak eta gizartearen antolaketa*

- Familia egiturak. Familian ardurak hartzea.
- Hezkuntza komunitatearen antolaketa eta ikastetxeko jardueretan parte hartzea.
- Komunitate bateko kideen arteko harreman mota ezberdinak (adiskidetasuna, auzokidetasuna, etab.)
- Bizikidetzaren arauak eta arau horiek betetzea. Lankidetzaren eta elkarrizketaren baloratzea, gatazka saihestu eta konpontzeko bide diren aldetik.
- Landa eta hiri inguruneetako ezaugarri demografiko eta ekonomiko batzuk behatu, identifikatu eta deskribatzea.
- Ingurunean elkarren ondoan izaten diren herri agerpen kulturalak identifikatzea, denboran zehar izan duten bilakaera ezagutzea eta gizarte kohesiorako elementu gisa baloratzea. Gizakien beharrei erantzuteko ondasunak eta zerbitzuak. Oinarrizko produktu edo zerbitzuen baten jatorriaren, eraldaketaren eta merkaturatzearen deskribapena.
- Oinezko gisa eta garraiobideen eta beste zerbitzu batzuen erabiltzaile gisa dagozkien arauak betetzean arduraz jokatzeko.
- Administrazioak, zerbitzu publikoen bermatzaile. Herritarrek erakundearen funtzionamendurako egiten duten ekarpenaren garrantzia baloratzea.
- Informazioaren eta komunikazioaren teknologien bitartez informazioa lortzea, eta edukia baloratzea.
- Publizitateko mezu batzuk aztertzea eta kontsumo arduratsurako jarrerak garatzea.
- Espainiar Estatuaren lurralde antolamendua. Autonomia erkidegoak.

5. multzoa. *Aldaketak denboran zehar*

- Denbora neurtzeko unitateak erabiltzea (hamarkada, mendea) eta segidaren, ordenamenduen eta aldiberekotasunaren nozioak erabiltzen hastea.

- Familiaren iragana eta iragan hurbila erregistratu eta irudikatzeko teknikak erabiltzea.
- Garai historiko batzuetako gizarteetara hurbiltzea, eguneroko bizitzako zenbait arlo ezagutzetik abiatuta.
- Eguneroko bizitzako arloren batek denbora tarte luze batean izan duen bilakaera; gertaera historiko garrantzitsu batzuekin duen lotura.
- Lehenago garaiek ingurunean utzi dituzten aztarna batzuen esanahia ezagutu eta baloratzea (tradizioak, eraikinak, objektuak).
- Idatzizko eta ikusizko dokumentuak erabiltzea informazio historikoa lortzeko eta lan batzuk egiteko.
- Gizonek eta emakumeek historian izan duten zeregina identifikatzea.

6. multzoa. *Materia eta energia*

- Objektu eta material desberdinak konparatu, sailkatu eta ordenatzea propietate fisiko beharrietatik (pisua/masa, egoera, bolumena, kolorea, testura, usaina, erakarpen magnetikoa) eta erabilerarako aukeretatik abiatuta.
- Objektuak mugiarazten edo deformatzen dituzten indar ezagunak identifikatzea. Erakarpen edo aldarapen indarrak. Grabitatea.
- Energia eta aldaketak. Energiaren iturriak eta erabilerak. Energiak eguneroko bizitzako aldaketetan nola esku hartzen duen behatzea.
- Energia iturriak planetan arduraz erabiltzearen balorazioa.
- Hondakinak sortzea, kutsadura eta ingurumenaren gaineko eragina.
- Norberak energia aurrezteko duen erantzukizuna.
- Nahasketak identifikatzea.
- Gorputzek argiaren arabera duten jokabidea. Argiaren islapena eta argi zuriaren deskonposizioa.
- Esperientzia errazak planifikatu eta egitea edozeinek erabiltzen ahal dituen materialen propietateak eta energia aldaketetan izaten duten jokabidea aztertzeko, eta emaitzen gainean azalpenezko iragarpenak egitea.
- Laneko tresnen eta materialen erabilera, segurtasun eta kontserbaziorako arauak errespetatzea.
- Garraioa eta bide hezkuntza: bideetako zirkulazioaren arauak hiria: bideak eta seinaleak; oinezkoaren jokabidea.

7. multzoa. *Objektuak, makinak eta teknologiak*

- Lanbideak erabiltzen diren material, tresna eta makinaren arabera identifikatu eta deskribatzea.
- Makinek behar dituzten energia iturriak identifikatzea.
- Erraz egitekoa den objektu edo makinaren bat planifikatu eta egitea.

- Operadore mekaniko batzuk ezagutzea (ardatza, gurpila, polea, plano makurtua, engranajea, balazta, etab.), bai eta beren egitekoa ere, makina batean edo beste batean egon.
- Ingurumena errespetatzen duten aplikazio teknologikoak erabiltzearen garrantzia ezagutzea.
- Asmakizun handi batzuen garrantzia eta bizi baldintzak hobetzeko eman duten laguntzaren balorazioa.
- Tresnak, aparatuak eta makinak erabiltzeko eskuzko trebetasunen garrantzia aintzat hartzea, estereotipo sexistak gaindituz.
- Jarraibideak emateko eta azalpeneko testuak prestatzea, proiektu baten garapenaren berri emateko, ahoz eta idatziz.
- Testu tratamenduaren oinarriko erabilera: izenburua, formatua, testu bat gorde eta berreskuratzea, aldaketak, ordezkpenak eta inprimatzea.
- Lanak paperean edo euskarri digitalean txukun aurkezteko interesa.
- Emandako sekuentzia baten jarraipena egitea Interneten informazio zehatz bat aurkitzeko.

8. multzoa. *Nafarroako Foru Komunitatea*

- Batasuna aniztasunean:
 - Nafarroako aniztasun geografikoaren elementu garrantzitsuenak: erliebea, klima, landaredia eta ibaiak.
 - Nafarroako eremu geografikoetan ohikoenak diren animalia eta landareak:
 - Ugaztunak: orkatzak, oreinak, muxar grisa eta marmota. Gutxiago ageri diren animaliak (hartz arrea, basakotua, azeria, basurdea, etab.)
 - Hegaztiak (ugatza, basoilarra, saia, arrano beltza, miru gorria, koartza hausgara, basahatea, amiamokoa, galeperra, pagausoa, hegaxabala, etab.)
 - Isurialde atlantikoko eta mediterraneoko arrainak.
 - Landaredia: pinua, pagoa, haritza, artea, makala, etab.
 - Aniztasun sozio-ekonomikoa:
 - Nafarroako populazioaren ezaugarri demografiko batzuk behatu, identifikatu eta deskribatzea.
 - Sektore ekonomikoak eta horien banaketa.
 - Landa ingurunea eta hiri ingurunea: ezaugarriak eta banaketa.
 - Etxebizitza motak
 - Aniztasun kulturala:
 - Euskara
 - Eskolako liburutegian informazioa bilatzea (entziklopediak, monografiak, DVDak, web orriak, etab.) folkloreak eta herri tradizioen alderdi baten bati buruz, esate baterako:
 - Herri musika: Nafarroako jota eta euskal kantu herrikoiak.
 - Herri dantzak: Erriberako jotatik hasita Iturengo Zantantzerrera.
 - Tradizioa inaute garaian eta Aste Santuan: Lantzeko inautetik Tuterako bajada del angelerraino.

- Ondoko gaietako baten bati buruzko informazioa bilatzea (bibliografia, ahozko transmisioa, etab.):
 - Eskualdeko jantziak.
 - Gastronomía: Nafarroako produktu eta jaki tipikoak.

Ebaluazio irizpideak

1. Ingurune fisikoko faktore batzuen (erliebea, lurzorua, klima, landaredia...) eta pertsonen bizimodu eta ekintzen arteko loturak ezagutu eta azaltzea datuak bilduz eta neurketa aparatua erabiliz, eta oreka ekologikoa errespetatzeko jarrerak baloratzea.

Irizpide honekin jakin nahi da gai ote diren etxebizitza motak, laboreek, paisaiak, janzkerak eta halakoek klimarekin, erliebearekin, animalia eta landare espezie batzuk izatearekin eta abarrekin dituzten loturez ohartzeko, horrela habitataren kontzeptura hurbildu ahal izateko. Era berean, oreka ekologikoari eustearen, ingurunearekiko errespetuzko jarrerak hartu behar diren eta baliabide horiek (bereziki ura) kontserbatu behar diren garrantziaz ohartzen diren ere baloratuko da. Ikasleek trebetasun horiek erakutsiko dituzte, halaber, Nafarroako ingurune fisikoak bertako jendearen bizimoduarekin lotuz.

2. Animaliak, landareak eta harkaitzak irizpide zientifikoen arabera identifikatu eta sailkatzea.

Ebaluazio irizpide honen bidez jakin nahi da irizpide zientifikorik ezagutzen duten izaki bizidun edo bizigabeak sailkatzeko: hala nola izaki bizidunen elikatze eta ugaltze modua edo beren morfologia, edo harkaitz eta mineralen gogortasuna, esfoliazioa edo distira. Ebaluazio honek erakutsi behar du gai direla espezie bat zein den jakiteko beharrezkoa den ezagutza aplikatzeko, gako edo jarraibide errazen laguntzarekin bada ere. Trebetasun hori Nafarroako naturaren esparruan aplikatu beharko dute.

3. Elikatzeko ohitura batzuek, higieak, ariketa fisikoak eta atsedanak norberaren osasun- an eta garapenean dituzten ondorioak identifikatu eta azaltzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da gai ote diren osasunari eta nortasunaren garapen orekatuari on egiten dioten jarduerak eta kalte egiten diotenak bereizteko, hala nola litxarreriak jatea, bizkar-zorroak pisu gehiegi izatea, joan-etorriak oinez egitea, telebistaren, bideo-kontsolen edo ordenagailuko jokoen erabilera mugatua, etab. Gainera, beren adinera-ko eta gorpuzkerarako egokia den bizimodua zehazten ari diren ere baloratuko da, horretan sartuz gatazkak konpontzeko gaitasuna, autonomia, beren burua ezagutzea edo aisian osasunerako onak diren jokabideak hartzerakoan erabakitzeko gaitasuna izatea.

4. Eguneroko bizitzako adibideetatik abiatuta, pertsonen natur baliabideez egiten dituzten erabilera nagusietako batzuk identifikatzea, abantailak eta eragozpenak azalduz, eta ondasun edo zerbitzuren batek jatorritik kontsumitzailearengana iritsi arte izandako prozesua aztertzea.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da ikasleek ezagutzen ote dituzten ingurune fisikoko funtsezko elementuak eta horiek pertsonen bizitzarekin duten lotura, bai eta ingurune fisikoko

elementuen eta ingurunea nahiz baliabideak modu desegokian erabiltzearen ondorioen arteko oreka ere. Era berean, elikagaiak ekoizteko prozesu batzuk eta elikagaiak kontserbatzeko teknikak eta prozedurak eta merkaturatzeko modua zenbateraino ezagutzen dituzten ere ebaluatuko da. Ongizatearen gizartea garatzeari begira teknologiak erabiltzeak munduko ekonomiarentzat duen garrantzia azaltzeko adibideak jartzen badakiten ere baloratuko da.

5. Administrazioen eta erakundeen eginkizun batzuk azaltzea, bai eta horiek gizartearen funtzionamenduari zer ekarpen egiten dioten ere, erantzukizun kolektiboetan pertsona bakoitzak parte hartzearen garrantzia baloratuz.

Irizpide honen bitartez ebaluatu nahi da ba ote dakiten nolakoa den hurbileko erakunde batzuetako organoen funtzionamendu orokorra, administrazioek zerbitzu publiko garrantzitsuenen bermatzaile gisa duten zeregina, herritarren bizitza hobetzeko. Halaber, parte hartzearen eta ardurak hartzearen aldeko jokabideak ere baloratuko dira, gelako bizikidetzeta eta ikastetxeko parte-hartzea hobetzen laguntzen baitute.

6. Espazioaren nozioak eta puntu kardinalak erabiltzea ingurunean kokatzeko, objektuak eremu mugatuetan non dauden deskribatzeko, eta eskala grafikoa duten planoak eta mapak erabiltzea hara-hona mugitzeko.

Ebaluazio irizpide honekin egiaztatu nahi da espazioaren nozioak bereganatu dituzten, puntu kardinalak kokatzen badakiten eta espazioan puntu horien arabera eta eskala grafikoa duten planoak eta mapak erabiliz kokatzen eta mugitzen badakiten.

7. Adibide zehatzekin azaltzea eguneroko bizitzako arloren batek gertaera historiko garrantzitsuekin lotuta izan duen bilakaera, iraupenaren, segidaren eta aldiberekotasunaren nozioak identifikatuz.

Denbora historikoaren oinarritzko nozioak zenbateraino bereganatu dituzten egiaztatu nahi da irizpide honen bidez: oraina-iragana-geroa, aurrekoa-ondorengoa, iraupena eta aldiberekotasuna (baino lehen, ondoren, aldi berean, bitartean...). Ikasleek, segidaren, iraupenaren eta aldiberekotasunaren irizpideei jarraikiz, zuzen kokatu beharko dituzte gertaera historiko garrantzizkoak, hain zuzen ere biziraupearen eta gizarte antolamenduaren moduekin lotura dutenak, baita eguneroko bizitzako zenbait arloren bilakaerarekin lotura dutenak ere, hala nola lan egiteko modu desberdinak, etxebizitza motak, komunikabide eta garraiobideak, bai eta iraganeko gizarteak ere.

8. Nafarroako kultur aniztasuna identifikatzea hizkuntzen, folkloreak, tradizioen eta abarren bitartez, eta aniztasun horren aberastasuna eta kontserbazioa baloratzea.

Irizpide honekin norberarena bezala identifikatu nahi da Nafarroako eremu guztien eta agerpen guztien aberastasun kulturala, Nafarroaren identitatea osatzen duten era askotako zatiak diren aldetik.

9. Energia iturri komunak eta energia lortzeko prozedura eta makinak identifikatzea, energia-erabilera praktikoan adibideak jartzea eta planetako energia iturrien erabilera ardurasuaren garrantzia baloratzea.

Irizpide honen bitartez ebaluatuko da energia iturri ohikoenak (haizea, eguzkia, erregaia, etab.) identifikatzeko gai diren eta energia eguneroko bizitzako ohiko tresnekin erlazionatzen duten (irabiagailua, ile-lehorgailua, berogailua, aire girotua, etab.), beroak prozesu fisiko behagarrietan energia-transferentzia gisa jokatzen duela badakiten, energiaren eraldaketa sinpleak deskribatzen dituzten (motor bateko konbustioa automobil bat mugitzeko, energia elektrikoa lanpara batek argia emateko, etab.). Halaber, energia iturriak arduraz erabiltzeko banaka eta taldean izan behar diren jokabideen adibideak jarri behar dituzte.

10. Objektuen eta makinaren zati nagusiak eta horietako bakoitzaren zereginak aztertzea, eta objekturen bat eraikitzeko prozesu erraz bat planifikatu eta gauzatzea, talde lanean parte hartzeko eta segurtasuna kontuan hartzeko jarrerak erakutsiz.

Irizpide honekin ebaluatuko da makina baten zatiak (poleak, palankak, gurpilak eta ardatzak, engranajeak...) ezagutzen dituzten eta zati horiek nolakoak diren eta zer eginkizun duten azaltzen badakiten. Ezagutza horiek objektu edo aparatuen bat (adibidez, ibiltzen den auto bat) eraikitzeko lanean erabiltzen badakiten ere baloratuko da, kontuan hartuz zuzen aplikatu behar dituztela oinarrizko eragiketa matematikoak aurretiazko kalkuluan, bai eta teknologikoak ere: lotu, moztu, dekoratu, etab., ondorioak zergatiakin lotzen jakinda betiere. Funtsezkoa da talde lana eta eskuzko trebetasuna baloratzea, eta aintzat hartuko da norberaren segurtasuna eta ikaskideena zaintzen den, tresnak ere zaintzen diren eta materialak egoki erabiltzen diren.

11. Aurrez mugatutako gertaera edo fenomenoei buruzko informazio garrantzitsua lortzea, gertakari natural eta sozialei buruzko iragarpenak egitea, behaketa zuzeneko eta zeharkako datuak integratuz oinarrizko iturriak aztertetik abiatuta, eta emaitzen berri ematea.

Irizpide honen helburua da ikasleek aieruak ezartzeko zer gaitasun duten ebaluatzea; hots, bai modu naturalean izaten diren gertakariei buruzko aieruak bai saiakuntza edo esperientzia baten bidez eraginda izaten direnei buruzkoak. Arrazoitzeen koherentzia baloratuko da asmatzea baino gehiago. Ideia bat faltsua noiz den ohartzeko gai diren ere baloratu behar da. Arreta berezia jarriko zaio emaitzak ahoz eta idatziz jakinarazteari, irudiak, taulak, grafikoak, eskemak, laburpenak eta abar erabiliz betiere. Kontuan hartuko da eskolako liburutegiko liburuak erabiltzeko zer trebetasun duten.

12. Errealitate sozial edo naturaleko alderdi batzuk azaltzeko ahozko eta idatzizko hizkuntza erabiltzea. Arloari dagozkion testuak irakurtzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den. Eskolako liburutegiko liburuen erabilera egokia ere baloratuko da.

Hirugarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Ingurunea eta ingurune hori zaintzea*

- Eremu ezagunak hautematea eta eskalan irudikatzea.
- Eremu berari buruzko irudikapen mota desberdinak erabili eta interpretatzea (planoak, airetik hartutako argazkiak, krokisak eta beste baliabide teknologiko batzuk).
- Unibertsoa. Eguzki sistema.
- Elementu klimatologikoak konbinatzea. Eguraldiaren eta klimaren arteko desberdintasuna. Eguraldia irudikapen desberdinetan irakurri eta interpretatzea.
- Bakoitza bizi den tokiko klimaren eta klima nagusien ezaugarriak. Paisaian eta gizakien jardueran duen eragina.
- Harkaitzak eta mineralak identifikatu eta sailkatzea.
- Ura naturan, uraren kutsadura eta ura xahutzea. Uraren aprobetxamendurako ekintzak.
- Munduko geografia fisiko eta politikoaren elementu garrantzitsuak irudikapen kartografiko desberdinetan identifikatu eta kokatzea.
- Gizakiak ingurumeneko zati gisa, eta naturaren gainean jarduteko duten ahalmena.
- Espainiako lurraldeetako paisaien aniztasuna eta aberastasuna baloratzea, eta beste toki batzuetako paisaiak ezagutzeko interesa.

2. multzoa. *Izaki bizidunen aniztasuna*

- Landareen egitura eta fisiologia.
- Animaliak eta landareak identifikatzeko gako eta gidak erabiltzea.
- Izaki bizidunen bizitzari lotutako prozesuren bat behatu eta erregistratzea. Emaizak ahoz eta idatziz jakinaraztea.
- Zelularen oinarrizko egitura. Lupa binokularra eta beste baliabide teknologiko batzuk erabiltzea antzemateko.
- Beste bizitza modu batzuetara hurbiltzea: bakterioak, birusak, algak eta onddoak.
- Izaki bizidunei eta beren bizi baldintzei buruzko informazioa bilatzea.
- Animalien eta landareen behaketan eta horri dagozkion lanak prestatzean zehaztasunez eta zorrotzasunez jokatzeko sentzibilitatea.
- Laneko tresnen eta materialen erabilera eta segurtasunerako arauak errespetatzea.

3. multzoa. *Osasuna eta garapen pertsonala*

- Giza gorputzaren funtzionamendua. Anatomia eta fisiologia. Aparatuak eta sistemak.
- Elikatzea (arnas, digestio, zirkulazio eta iraitz aparatuak).

- Ugalketa (ugaltze aparatua).
- Harremanak (zentsumen organoak, nerbio sistema).
- Lehen laguntzak ematen jakitea, bakoitzak bere buruari eta besteei lagundu ahal izateko.
- Bizimodu osasungarriak garatzea. Organo eta aparatuek zaindu eta mantentzeaz gogoeta egitea.
- Garapen osasungarria eta jokabide arduratsua bideratzen edo oztopatzen duten faktore eta ohitura sozialen aurrean jarrera kritikoa izatea.
- Nortasuna. Nork bere burua ezagutzea eta autoestimua. Autonomiaz jokatzeko ekintzak eta zerbinak planifikatu eta gauzatu direnean. Erabakiak hartu behar direnean ekimena garatzea.

4. multzoa. *Pertsonak, kulturak eta gizartearen antolaketa*

- Gizartearen funtzionamendua ulertzea, antolakunde hurbiletako egoera zehatzak aztertzea abiatuta.
- Espainiako eta Europar Batasuneko populazioa. Gaur egungo munduan migrazioek demografian, kulturen eta ekonomian duten garrantziaz ohartzea.
- Espainiako kultura eta hizkuntzen aniztasuna ezagutu eta baloratzea.
- Estereotipoak eta bereizkeria mota guztiak baztertzea eta besteekiko enpatia garatzea.
- Gizakien beharrei erantzuteko ondasunak eta zerbitzuak sortzea. Zerbitzuen sektorearen garrantzia. Kontsumoan dauden desberdintasunak.
- Komunikazioek eta garraioek jardura pertsonal, ekonomiko eta sozialetan duten zeregina.
- Autonomia erkidegoetako eta estatuko gobernu erakundeetara hurbiltzea: gizarte, ingurumen eta ekonomia arazoak eta antzekoak konpontzeko dauzkaten arduetako batzuk.
- Europar Batasuneko lurralde antolamendua eta antolamendu politikoa.
- Iturri desberdinetako informazioa biltzea egoerak eta arazoak aztertzeko.
- Publizitateak kontsumoaren gainean duen eragina ezagutzea eta horren aurrean jarrera kritikoa izatea.

5. multzoa. *Aldaketak denboran zehar*

- Datak eta aldiak zehazteko arauak (K.a., K.o., aroa).
- Teknikak erabiltzea denboran eta espazioan iraganeko gertaerak kokatzeko, gertakizunen iraupena, aldiberekotasuna eta batzuen eta besteen arteko lotura ikusteko.
- Gizakien ekintzak, gertakizun historikoak eta aldaketa sozialak azaltzeko faktoreak.
- Garai historiko desberdinetako gizarte batzuen ezaugarriak ematea, bizimoduaren azterketa eginez: historiaurreko garaia, klasikoa, erdi arokoa, aurkikuntzen garaia, garapen industrialarena eta XX. mendekoa.

- Espainiako historiako gertakizun eta pertsonaia nabarmenak.
- Ondare historiko eta kultureko agerpen garrantzitsuak ezagutu, baloratu eta errespetatzea.
- Iturri historikoak, geografikoak, artistikoak, etab. erabiltzea, eduki historikoa duten txostenak eta beste lan batzuk egiteko.
- Gizonek eta emakumeek historiako subjektu gisa izan duten zeregina baloratzea.

6. multzoa. *Materia eta energia*

- Material batzuk beren propietateen arabera aztertu eta sailkatzea (gogortasuna, disolbagarritasuna, agregazio egoera, eroankortasun termikoa).
- Gorputz baten masa eta bolumena neurtzeko prozedura desberdinak erabiltzea.
- Fenomeno fisiko behagarriak dentsitate desberdintasunen bidez azaltzea. Ingurune likido batean flotatzeko gaitasuna.
- Indarren edo energia ekarpenen ondorioz gorputzen mugimenduan, forman edo egoeran izaten ahal diren aldaketak iragartzea.
- Energia iturri berriztagarriak eta ez-berriztagarriak. Energia garapena, iraunkorra eta bidezkoa. Norberak arduraz jokatzeko energia kontsumitu behar duenean.
- Energiaren formak. Energiaren eraldaketa sinpleak.
- Nahaste baten osagaiak ondokoen bidez bereiztea: destilazioa, iragazketa, lurrunketa edo disoluzioa.
- Erreakzio kimikoak. Konbustioa, oxidazioa eta hartxidura.
- Beroa, bere ondorioen hautemate eta behatze sistematikoa: temperatura igotzea eta dilatazioa. Egoera aldaketak eta itzulgarritasuna.
- Zenbait esperientzia planifikatu eta gauzatzea ohiko erabilera duten materialen propietateak aztertzeko, bai eta argiaren, soinuaren, beroaren, hezetasunaren eta elektrizitatearen aurrean duten jokabidea ere aztertzeko. Prozesua eta emaitzak ahoz eta idatziz jakinaraztea.
- Laneko tresnen eta materialen erabilera, segurtasun eta kontserbaziorako arauak errespetatzea.

7. multzoa. *Objektuak, makinak eta teknologiak*

- Materialen propietateen eta aplikazio zehatzetan duten erabileraren arteko lotura.
- Objektuen eta makinaren aplikazioak ezagutzea eta, berdin, gizakien jarduerak errazteko duten baliagarritasuna.
- Arazo bat konpontzeko funtzio edo baldintza bat betetzen duten egitura errazak eraikitzea pieza modulatuak erabiliz.
- Zirkuitu elektriko sinpleak. Elektrizitatearen ondorioak. Eroaleak eta isolatzaileak.

- Txosten bat prestatzea, laneko plan baten erregistrorako eta emaitzen ahozko eta idatzizko jakinarazpenerako teknika gisa.
- Garapen teknologikoak bizi eta lan baldintzetan duen eragina baloratzea.
- Informazioaren teknologiek eskaintzen dituzten baliabide errazak erabiltzea komunikatzeko eta elkarlanean aritzeko.
- Sarean informazioa gidatuta bilatzea.
- Testu tratamendua geroz eta modu autonomoagoan erabiltzea (orrialde egokitzea, ilustrazioak edo oharrak sartzea, etab.)
- Entreenimendu denbora informazioaren eta komunikazioaren teknologekin kontrolatu beharraz jabetzea eta horrek sortzen duen mendekotasuna.
- Garraioa eta bide hezkuntza: trafiko arau eta seinaleak oinezkoarentzat eta gidariarentzat arriskutsuak diren inguruabar eta egoerak identifikatzea; bizikleta.

8. multzoa. *Nafarroako Foru Komunitatea*

- Batasuna aniztasunean:
 - Nafarroako eremu geografikoak eta beren arteko desberdintasunak (klima, erliebea, ibaiak eta landaredia)
- Nafarroaren nortasunaren ezaugarriak. Forua:
 - Definizioa
 - Nafarroako Foruaren jatorria eta berezitasuna
 - Nafarroako erreinuaren sorrera
 - Gaztelan sartzea. 1512
 - 1841eko Lege Itundua
 - Kontraforuak
 - 1982ko Foruaren Hobekuntzari buruzko Legea
- Nafarroako erakundeak: Parlamentua, Nafarroako Gobernua, Lehendakaria, Nafarroako Auzitegi Nagusia eta Comptos Ganbera.
- Nafarroaren bereizgarri diren udal entitateak
- Arte ondarea: Nafarroa Done Jakue bidean:
 - Jatorria eta tradizioa
 - Nafarroako ibilbideak
 - Nafarroak Donejakue bidean dituen monumentu nagusietakoren bati buruzko informazioa bilatzea eskolako liburutegian (monografiak, entziklopediak, DVDak, web orriak, etab).
- Pertsonaia garrantzitsuak:
 - Nafarroako erregeren bati buruzko informazioa bilatzea eskolako liburutegian (biografiak, entziklopediak, DVDak, web orriak, etab), adibidez: Eneko Aritza, Antso VII.a Azkarra, Karlos III.a Noblea, etab.

- Nafarroako pertsonaia ezagunenetako bati buruzko informazioa bilatzea eskolako liburutegian (biografiak, entziklopediak, DVDak, web orriak, etab), adibidez: Yehuda Ha-Levi, Benjamín de Tudela, Pedro Axularkoa, Martín Azpilicueta, Frantzisko Xabier, José Yanguas y Miranda, Francisco Navarro Villoslada, Julián Gayarre, Pablo Sarasate, Santiago Ramón y Cajal, etab.

Ebaluazio irizpideak

- 1. Giza jokabideak ingurumenean izaten duen eragin positibo edo negatiboaren adibideak ematea; pertsonen, animalien, landareen eta beren inguruneen kutsaduraren ondorio batzuk deskribatzea, kutsadurari aurrea hartzeko edo murrizteko aukerak adieraziz, eta ura bezalako baliabideak xahutzearen adibideak ere ematea eta, horrekin batera, jarrera kontserbazionistak azaltzea.**

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da etaparen bukaeran lortu ote dituzten ingurumen zientziekin lotutako ezagutzak; gizakiek Lurreko baliabide naturalak erabiltzeko moduz ezagutza praktikoa dutela erakutsi beharko dute, eta eguneroko bizitzan erabiltzen diren baliabide fisiko batzuk identifika ditzaketela eta baliabide horiek, ura bereziki, kontserbatu beharraz ohartzen direla. Ingurumeneko aldaketek, bai prozesu naturalen ondoriozkoek bai gizakien jarduerak eragindakoen, izaki bizidun eta bizigabeengan zer eragin duten eta oreka nola alda dezaketen ahoz eta idatzi azaltzeko gai izan beharko dute. Halaber, maiz izaten diren kutsadura mota batzuen ondorioak zein diren eta nola aurre hartu edo murriztu ditzakegun badakiten baloratuko da. Aintzat hartuko da gizakien jarduerak ingurumenean eragin positibo edo negatiboa izan dezakeela ohartzen diren, horren adibideak emanez; uraren erabilerari begiratuko zaio bereziki.

- 2. Espainiako eta Nafarroako paisaia nagusien ezaugarriak ematea eta horiek osatzen dituzten agente fisiko eta gizatiar batzuk azaltzea, eta gizakien jarduerak lurraldean duten eraginari eta lurraldearen kontserbazioak duen garrantziari buruzko adibideak jartzea.**

Irizpide honek neurtu nahi du espainiar lurralde desberdinetako paisaia nagusiak nolakoak diren ba ote dakiten, paisaien arteko berdintasun eta desberdintasunak ezartzeko gai diren, funtsezko elementuak bereizteko gai diren, Espainiako herrialdeetan gizakiak nola finkatu diren badakiten (finkatze mota garrantzizkoenak) eta gizakien esku-hartzeak paisaia naturalen aldaketan edo kontserbazioan daukan garrantzia ulertzen duten. Trebetasun hori Nafarroako paisaiak ezagutzeari aplikatuko zaio eta herrialde honek naturaren aldetik daukan aberastasuna zaindu beharrekoa dela ulertu beharko dute.

- 3. Giza gorputzaren bizitzeko funtzioetan parte hartzen duten organo nagusiak identifikatu eta kokatzea, horien eta osasun ohitura batzuen artean funtsezko lotura batzuk ezarriz.**

Irizpide honen bidez baloratu nahi da giza gorputzaren funtzionamenduaren ikuspegi orokorra baduten, zelula, ehun, organo, aparatu eta sistemei dagokienez: horien kokalekua, forma, egitura, funtzioak, zaintzea, etab. Era berean, bizitzako ohitura batzuk gorputzaren

funtzionamendu egokiarekin lotzen dituzten baloratuko da. Hala, bizimodu osasungarriak hartzen dituzten ebaluatzeaz gainera, beren bizimoduak, bai eskolan bai eskolatik kanpo, osasunarentzat dituen ondorioez jabetzen diren ikusi nahi da.

4. Komunikazioek eta ondasun eta zerbitzuen ekoizpenarekin lotutako jarduera ekonomiko berriak sartzekak gizakien bizitzan eta ingurunean sorrarazi dituzten aldaketa batzuk aztertzea, ondasun eta zerbitzuetara iristeko diferentziek eragiten dituzten desberdintasunak gainditu beharra baloratuz.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da ikasleak gai ote diren komunikazioek eta garraioek jarduera pertsonal, ekonomiko eta sozialetan eragin dituzten era guztietako aldaketak aztertzeko. Ezagutu beharko dira jarduera ekonomiko berriek ingurunean eta pertsonen bizitzan sortu dituzten aldaketak, landa ingurunekeo bizimoduaren eta hiri ingurunekeoaren artean eta herrialde batzuetakoaren eta beste batzuetakoaren artean oraindik ere badiren desberdintasunak, eta ondasun eta zerbitzuetara iristerakoan sortzen diren desberdintasunak gainditu beharra.

5. Udalerriko, autonomia erkidegoetako, Espainiar Estatuko eta Europar Batasuneko gobernu organo eta eginkizun nagusiak ezagutzea, herritarrentzako zerbitzu publikoen kudeaketaren interesa eta parte-hartze demokratikoaren garrantzia baloratuz. Nafarroaren nortasunaren ezaugarriak, Foruaren jatorria eta berezitasunak eta Nafarroako gaur egungo erakundeak ezagutzea, daukaten balio historikoa ulertuz eta horiei irauraraztea baloratuz.

Irizpide honen bidez ebaluatuko da administrazio publikoetako gobernu organoei buruz ezagutzen dutena, bai eta zerbitzu publikoen kudeaketaren kalitateak pertsonen bizitzarako duen garrantzia ulertzen duten ere, adibide zehatzak jarrita betiere. Nafarroaren berezitasun politikoak ezagutzen dituzten eta nortasun historikoa zaintzearen garrantziaz ohartzen diren ere baloratuko da.

6. Eskala handiko plano eta mapak egin, interpretatu eta erabiltzea, zeinu konbentzionalak eta eskala grafikoa kontuan hartuta.

Espazioaren irudikapen grafikoak egin eta interpretatzeko gaitasuna ebaluatuko da irizpide honen bitartez. Espazioaren irudikapenek (airetik hartutako argazkia, plano, mapa...) emandako informazioa xehetasunak interpretatuz lortzeko gaitasuna ebaluatu beharko da; horrekin batera, espazioaren irudikapenen helburuari eta irudi horien erabilera aukerei buruzko azalpen orokor bat emateko gaitasuna. Planoekin eta mapekin egiten den laneko ohar eta interpretazioak besteei ahoz eta idatziz azaltzeko gaitasuna ere kontuan hartuko da.

7. Espainiako gizarteak lehenagoko garai batzuetan –historiaurrean, klasikoan, erdi aroan, aurkikuntzen garaian, garapen industrialekoan eta XX. mendean– zituen ezaugarri nabarmen batzuk identifikatzea, eta gertaera garrantzizkoak denbora ildoan arabera kokatzea.

Ebaluazio irizpide honekin egiaztatu nahi da ikasleek zenbait aztarna, erabilera, ohitura, jarduera eta tresna ezagutzen dituzten, garai historiko zehatz batzuetako bizimoduaren adieraz-

le diren aldetik. Kontuan hartuko dira gertaera batzuen eta gertaera horiek denbora une batean agertzearen arteko loturak; hau da, aldiberekotasunaren eta segidaren denbora-konzeptuak nola erabiltzen diren, gertaerak garai historiko zehatz baten aurrean edo ondoren kokatuz. Aipatu diren garai historikoen gainean egin beharko da ebaluazioa, kontuan hartuta gizateriaren garai historikoen mugapena konbentzio historiografiko baten ondorioa dela eta, batzuk goiz samar kontzeptualizatzen has badaiteke ere, beste batzuk mugatzen dituzten irizpideak, denboran hurbilenak direnak nahitaez, eskuratzen zailak direla Lehen Hezkuntzako ikasleentzat.

Elkartze hutsa ez denez xedea, ez litzateke egokia izaneren ebaluazioa ezaugarri batzuk garai historiko zehatz batekin lotzeko gaitasunean oinarritzea, baizik eta bilakaeraren alderdi batzuei gainean azalpen bat (ez oso landua) emateko gaitasunean, eta, nolahi ere, lotura hori egin ahal izateko arrazoibidean.

8. Ikerketa errazak planifikatu eta egitea gorputzek argiaren, elektrizitatearen, magnetismoaren, beroaren edo soinuaren aurrean zer jokabide duten aztertzeke, eta emaitzak adierazten jakitea.

Ebaluazio honen bidez ebaluatu nahi da arlo honetako fenomeno fisiko eta kimiko desberdinei buruzko esperientzia errazak eta ikerketa txikiak egiteko zer gaitasun duten: arazoak planteatu, hipotesi bat adierazi, beharrezkoa den materiala hautatu, muntatu, egin, ondorioak atera, emaitzak adierazi, horietako bakoitzean eta zatiak egituratzean gaitasuna erakutsiz, bai eta fenomeno horien gaineko oinarritzko legeak ezagutzea ere.

9. Objektu eta aparatuek eraikitzeke planifikazioa egitea aurrez emandako helburu bat gogoan izanda, horretarako energia iturriak, operadoreak eta material egokiak erabiliz; beharrezkoa den eskuzko trebetasuna erakutsiko da eta batzuetan banakako lana eta beste batzuetan talde lana egingen.

Objektu edo aparatuen bat eraikitzeke proiektuak planifikatu eta gauzatzeko gaitasuna ebaluatu nahi da irizpide honekin. Energia iturri desberdinen ezagutza ebaluatuko da, bai eta horietako bat aparatuen funtzionamendurako egokia izateagatik hautatzeko gaitasuna ere. Operadoreen ezagutza ere baloratuko da (gurpila, balazta, etengailua, biela, engranajea, malgukia, polea, etab.), bai eta talde lanean lankidetzarako eta berdintasunerako jarrrera agertzen den ere, norberaren eta besteen segurtasuna zaindu beharra aintzat hartuz.

10. Arazo edo egoera zailtasun gabeei buruzko txosten bat aurkeztea paperean eta euskarri digitalean; horretarako iturri desberdinetako informazioa bildu beharko da (iturri zuzenak, liburuak, Internet), laneko plan bati segitu eta ondorioak adierazi. Nafarroako kultur eta arte ondarearen inguruko gaiei buruzko ikerketak egitea, eskolako liburutegiko materiala erabiliz.

Irizpide honez baliaturik ebaluatu nahi da ikasleek zer gaitasun duten informazio zehatz eta garrantzizkoa bildu, hautatu eta antolatzeke, emaitzak aztertzeke, ondorioak ateratzeko, esperientziaren berri emateke, segitu den prozesuari buruzko gogoeta egiteke eta ahoz eta

idatziz adierazteko. Dokumentu idatziak kontsultatu eta erabiltzea eta irudiak, grafikoak eta taula estatistikoak ateratzea ere izanen da ebaluazioaren xede. Kontuan hartuko da eskolako liburutegiko liburuak erabiltzean erakusten duten abilezia. Lanak paperean eta euskarri digitalean txukun, argi eta garbi aurkezteari ere arreta berezia jarriko zaio.

11. Ahozko eta idatzizko hizkuntza erabiltzea esperientziak kontatzeko eta pentsamenduak azaltzeko gizarteko edo naturako egoeraren alderdi desberdinei buruz. Arloari dagozkion testuak irakurtzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berriazko hiztegiaren erabilera nolakoa den. Eskolako liburutegiko liburuen erabilera egokia ere baloratuko da.

Hezkuntza artistikoa

Arte agerpen desberdinak etengabe agertzen dira pertsonen ingurunean eta bizitzan. Alde horretatik begiratuta, Arte Hezkuntzaren arloak ikasleek hautemate eta adierazpen estetikoak izaten lagundu nahi du, eta beren prestakuntza orokor eta kulturalerako ezinbestekoak diren edukiak bereganatzeko aukera eman nahi die.

Arte Hezkuntzaren arloan zentzumenen eta adimenaren alderdia, alderdi soziala eta emozioen, afektuaren eta estetikaren alderdiak sartzen dira, eta horrek zenbait mekanismo sorrarazten ditu, gaitasun desberdin eta konplexuak garatzeko bidea ematen dutenak, ikasleen prestakuntza integralean eragin zuzena duen hezkuntza proiektioarekin, arreta garatzen laguntzen baitu, hautematea, adimena eta memoria suspertzen baititu epe labur eta luzera, irudimena eta sormena bultzatzen baititu eta ordena, parte-hartzea, lankidetzeta eta komunikazioa garatzeko bidea ematen baitu.

Arlo hau bi hizkuntza motek osatzen dute: plastikarenak eta musikarenak. Biak bi ardatzen inguruan egituratuta daude: hautematea eta adierazpena. Lehenengoan sartzen dira zentzumenaren, ikusmenaren, entzumenaren eta gorputzaren bidezko ezagutza izateko gaitasunei lotutako alderdiak, arte agerpenak ulertzen laguntzen dutenak, bai eta ekoizpen plastiko eta musikal desberdinak nolakoak diren jakin eta horiekin gozatzeko gaitasuna ere. Bigarrena kode eta teknika artistikoak ezagutu eta erabiltzearen bidez ideiak eta sentimenduak adierazteari buruzkoa da.

Arloaren barruan, elementu plastikoak behatzeari eta musika entzuteari buruzkoa da hautematea. Behaketaren zeregin nagusia natur ingurunea eta giza jarduera zein sormena intepretatu, ikertu eta aztertzea da; jarduera eta sormen hori ulertu behar da eguneroko bizitzako objektu eta elementuen eta adierazpen artistiko huts-hutsak direnen sortzaile gisa. Bestalde, entzutearen oinarria da musikaren interpretazio eta sormeneko prozesuetan eta grabatutako edo zuzeneko musika lanen entzunaldietan entzuten dena bereizi eta ulertzeko gaitasunak garatzea.

Adierazpenak, berriz, hizkuntza plastikoaren eta ikus-entzunezkoaren elementuak aztertzea eramaten du, bai eta materialen tratamendura eta hauteman eta sentitzen dena adierazteko aukerak lantzea, prestatze prozesuan plangintza bati jarraituz betiere. Interpretazio musikala ere

aipatzen du, ahozko eta musika-tresna bidezko interpretazioarekin eta gorputz adierazpenarekin eta dantzarekin lotutako trebetasun teknikoak eta gaitasunak garatuz. Hizkuntza bat zein bestea erabiltzea ekoizpen plastiko edo musikal desberdinak asmatu eta sortzeko pizgarri da.

Bai hizkuntza plastikoa bai musikala ezaugarri propioak dituzten arte esparruak dira, baina, bi esparru horietako ekoizpenak eta ulermenak alderdi komunak dituztenez, arlo bakar batean sartu dira etapa honetan, horrela arte adierazpenaren eta irudikapenaren modu desberdinen arteko lotura estuak kontuan hartuko dituen ikuspegi orokorra eman ahal izateko. Hori dela eta, eta bereziki aipatzen direnak musika eta adierazpen plastikoa izan arren, dantzaren eta antzerkiaren edukiak ere sartzen dira arlo honen barnean.

Arlo honen bi ardatz nagusietatik abiatuz (Hautematea eta Adierazpena), lau multzotan banatu dira edukiak. 1. multzoak, Behaketa plastikoa, eta 3. multzoak, Entzutea, hautemateari buruzko edukiak biltzen dituzte hizkuntza plastikorako eta musikalerako, hurrenez hurren. 2. multzoak, Sormen eta adierazpen plastikoa, eta 4. multzoak, Interpretazio eta sormen musikala, adierazpenari buruzko edukiak biltzen dituzte bi hizkuntzetarako.

Edukiak bi ardatzen inguruan banatzearen helburua edukiak modu koherentean antolatzea da. Ez du, beraz, batak bestearen gaineko lehentasunik, eta ez dago horietako batekin lehenbizi hasi beharrik ere. Bien edukien arteko lotura oso estua da eta, horregatik, batzuk bai hautematean bai adierazpenean sartzen dira, esate baterako kolorearen, erritmoaren edo formaren kasuan.

Antzeko zerbait gertatzen da multzoekin. Edukiak multzo bereizietan sartzeak oinarrizko zer ikaskuntza landu behar den argiago finkatzen laguntzen du. Arloko eduki multzoa egituratzeko modu honek ez du esan nahi batzuk besteetatik bereizita garatu behar direnik; hori argi gertatzen da beren arteko erlazioa ikusita.

Behaketa plastikoa izeneko multzoa ingurune naturalaren eta giza jarduera eta sormenaren interpretazio, ikerketa eta azterketan oinarritzen da. Espazioari lotutako gaiak eta irudien esanhiaren interpretazioari eta mezu ikonikoen azterketari buruzko beste batzuk lantzen dira. Eduki horiek, hautemateari lotuta, Sormen eta adierazpen plastikoa izeneko multzoa hornitzen dute. Multzo horretan sartzen da hizkuntza plastikoaren eta ikusizkoaren elementuen miaketa eta materialen tratamendua, eta hautemandakoa adierazteko aukera batzuk azaltzen dira, preskakuntza prozesuko plangintza bati jarraikiz betiere.

Entzutea multzoan, entzunaldietan entzuten dena bereizi eta ulertzeko gaitasunen garapenean oinarritzen dira edukiak, baina Interpretazio eta sormen musikala izeneko multzoan, berriz, interpretazioari lotutako trebetasun teknikoak eta gaitasunei heltzen zaie, eta asmatzea bultzatzen da, mugimendu eta soinuak aztertu, hautatu eta konbinatzearen ondorioz ateratzen diren ekoizpen musikal batzuk inprobisatu eta sortuz. Musikaren elementuak eta haren kultur erreferenteak ez dira inoiz ere harengandik bereizten eta, beraz, multzo desberdinetan erabiltzen den erreperitorioan sartzen dira. Horregatik, bai hizkuntza musikalaren edukiak bai kultur adierazpen gisa hartuta musikari berari dagozkionak zeharka ageri dira bi multzoetan.

Oro har, Lehen Hezkuntzako Arte Hezkuntzak ikasleei aukera eman behar die inguruko errealtatearen ikusizko eta entzunezko elementuak hautematen eta horiekin elkarreragileak izaten.

Horrek berarekin dakar kontzeptu, prozedura eta jarrerari ikuspegi integratu eta desartikulatua ez den baten ikuspegitik heldu beharra. Prozesu hori errazteko, prozedura gehienetan kontzeptuak eta jarrerak zehaztuta daude.

Arloak oinarrizko gaitasunak garatzen laguntzea

Arte Hezkuntzaren arloak oinarrizko gaitasun batzuk lortzen laguntzen du.

Arlo honek *arte eta kultur gaitasunerako* zuzeneko laguntza ematen du, hori osatzen duten alderdi guztietan. Etapa honetan, kode artistikoak ezagutzea eta horiei dagozkien teknika eta baliabideak erabiltzea izanen da garrantzikoena, eta ikasleari laguntza emanen zaio inguruan duen mundua hautematen eta ulertzen hasteko, bai eta adierazteko eta besteekin komunikatzeko dauzkan aukerak zabaltzeko ere. Hizkuntza artistikoek ematen dituzten baliabideak erabiliz, ideia bat modu pertsonalean irudikatu ahal izateak ekimena, irudimena eta sormena bultzatzen ditu eta, aldi berean, beste pentsamendu eta adierazpen modu batzuk errespetatzen erakusten du.

Arlo honek, inguru hurbileko eta beste herri batzuetako kultur eta arte agerpenetara hurbiltzen laguntzen baitu, zenbait tresna ematen dizkie ikasleei agerpen horiek baloratzeko eta ezagutzan geroz eta gehiago oinarritzen diren iritziak emateko. Hala, baliozko irizpideak osa ditzakete pixkanaka kultur produktuei dagokienez, eta aisiarako aukerak zabaldu.

Azterketa eta ikerketa aukerak zehazteko mekanismo bihurtzean, konponbideak bilatu eta ezagutzak lortzean, nabarmen bultzatzen da *norberaren autonomia eta ekimena*. Haurra hasierako azterketatik azken produkturaino eramaten duen prozesuak aurretiazko plangintza bat eskatzen du, bai eta emaitza originalak, ez estereotipatuak, lortzeko ahalegina ere. Bestalde, baliabideak lortu nahi den produktuaren adierazpen xedea kontuan hartuz hautatzea eskatzen du eta, hori bezala, prozesuaren fase bakoitzean egiten dena etengabe berrikustea, beharrezkoa bada hobetu ahal izateko. Sormenak autonomiaz jokatzeko eskatzen du, ekimenak abian jartzea eta aukera eta aterabide desberdinak kontuan hartzea. Prozesuak originaltasunari eta forma berritzaileak bilatzeari laguntzeaz gainera, malgutasuna ere sortzen du, zeren eta kasu baten aurrean erantzun desberdinak ematen ahal baitira.

Gaitasun soziala eta herritartasuna garatzeko ere bide ona da arlo hau. Arte Hezkuntzaren esparruan, interpretazioa eta sormena talde lanari lotuta daude askotan. Horrek eskatzen du lan-kidetza izatea, ardurak hartzea, arau eta jarraibideak betetzea, materialak eta tresnak kontuz ibili eta zaintzea, teknika zehatzak aplikatzea eta espazioak egoki erabiltzea. Baldintza horiek betetzearekin batera ikasleak hezten dira besteekiko konpromisoan, talde lanak duen beharrikizunean eta taldearen ahaleginaren ondoriozko produktuak sortzen duen gogobetetasunean. Azken batean, akordioa bilatzearen alde adierazteak errespetu, onarpen eta adostasunezko jarrerak abian jartzen ditu eta, hortaz, gaitasun hori garatzeko bide ona da arlo hau.

Mundu fisikoa ezagutu eta harekin elkarreragiteko gaitasunari dagokionez, arlo honek inguru-neaz ohartzen laguntzen du, hain zuzen ere naturguneetan eta gizakien lanetan dauden soinuak,

formak, koloreak, lerroak, testurak, argia edo mugimendua hautematearen bitartez ohartzen. Halaber, arlo honek bitartekoa aitzakia gisa erabiltzen du sormen artistikorako, aztertu, manipulatatu eta erantsi egiten du, gozamina emanen duen eta pertsonen bizitza aberasten lagunduko duen dimentsioa emateko berreginez. Horrekin batera, garrantzitsua den beste dimentsio bat ere kontuan hartzen du, hots, bizitzaren kalitatea hondatzen duten erasoei dagokiena, hala nola hotsaren bidezko kutsadura edo espazio, objektu edo eraikinen soluzio estetiko ez oso egokiak, eta haurrei erakusten die ingurune fisiko atsegin eta osasungarria babestearen garrantziaz ohartzen.

Ikasten ikasteko gaitasunari dagokionez, zenbait prozesuri buruzko gogoeta egiten laguntzen du: objektuen manipulazioa, teknika eta materialekin egiten diren saiakuntzak eta soinu, testu, forma edo espazioen zentzumenezko arakatzea, eta horren helburua da lortutako ezagutzek haurrei nahiko baliabide ematea egoera desberdinetan erabili ahal izateko. Behaketarako gaitasuna garatzeko gaitasun hori bideratuko duten jarraibideak ezartzea komeni da, behaketak garrantzizkoa eta behar adinakoa den informazioa eman dezan. Alde horretatik, arlo honek ikasteko gaitasuna ematen die ikasleei, beste ikaskuntza batzuetan erabiltzen ahal diren prozesuak ikertu eta planifikatzeko protokoloak eskaintzen baititu.

Hizkuntzaren bidez komunikatzeko gaitasuna lortzen laguntzen ahal da, arlo guztietatik bezala, ondokoen bitartez: sortzen diren komunikazio trukeen aberastasuna, horien gaineko arauen erabilera, garatzen diren prozesuen azalpena eta arloak ematen duten berariazko hiztegia. Abestiak edo dramatizazio errazak, bereziki, hitz berriak ikasteko eta hizketarekin lotutako gaitasunak (arnasketa, hitz egiteko modua edo ahoskera) garatzeko bide egokiak dira. Gaitasun hau garatzen da, orobat, laneko prozesuak deskribatzen direnean, hartutako irtenbideen gaineko argudioak ematen direnean edo artelana baloratzen denean.

Informazioaren tratamenduaren eta gaitasun digitalaren gaitasuna garatzen laguntzen da teknologia erabiliz, musikaren eta ikusizko arteen inguruko prozesuak erakusteko tresna den aldetik, eta ikasleak arte ekoizpenak sortzera eta irudiaren zein soinuaren azterketara eta horiek zabaltzen dituzten mezuetara hurbiltzeko tresna den aldetik. Arte agerpenei buruzko informazioa bilatzeko gaitasuna ere garatzen da, horri esker artea ezagutu eta arteaz gozatzeko, iraganeko eta oraingo, hurbileko edo beste herri batzuetako esparru kulturaleri buruzko informazioak hautatu eta trukatzeko.

Arlo honek *matematika gaitasuna* garatzen ere laguntzen du, neurri txikiagoan bada ere, kontzeptu eta irudikapen geometrikoak lantzen baititu, hain zuzen ere arkitekturan, diseinuan, altzarrietan, eguneroko objektuetan eta naturgunean daudenak eta artelana espazioan antolatzekeo erreferenteak behar direnean erabiltzen direnak. Horrekin guztiarekin batera, musikan erritmoa edo eskalak lantzen direnean, matematika gaitasuna garatzeko ekarpena egiten da.

Helburuak

Eta honetan Arte Hezkuntzak gaitasun hauek garatzea izanen du helburu:

1. Ahozkoaren zein idatzizkoaren ulermena eta mintzamena zein idazmena garatzea. Arloko berariazko hiztegia egoki eta zehatz erabiltzea, esanahaia eratu eta gero.

2. Soinuaren, irudiaren eta mugimenduaren aukerak ikertzea, irudikapeneko eta komunikazio-ko elementuak diren aldetik, eta ideiak eta sentimenduak adierazteko erabiltzea, horren bidez oreka afektiboari eta besteekiko harremanei lagunduz.
3. Zenbait material eta tresna aztertu eta ezagutzea, eta hizkuntza artistiko desberdinen bera-riazko kode eta teknikak ikastea, adierazpen eta komunikaziorako erabiltzeko.
4. Ezagutza artistikoak eguneroko bizitzako egoera eta objektuen eta arteko eta kulturako agerpen desberdinen behaketan eta azterketan aplikatzea, horiek guztiak hobeki ulertu eta nork bere gustua eratzeko.
5. Bilaketa pertsonal eta kolektiborako jarrera izatea, horretarako hautematea, irudimena, ikerketa eta sentsibiltatea landuz eta artelanak egin eta horietaz gozatzekoan gogoeta egi-nez.
6. Eskolako liburutegia eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzea infor- mazioa lortzeko eta ikasteko nahiz ezagutzak partekatzeko tresna gisa.
7. Ikus-entzunezko baliabideen eta irudia eta soinua duten informazio eta komunikaziorako teknologien aukera batzuk ezagutzea, eta norberak behaketarako eta bere ekoizpenetara- ko baliabide gisa erabiltzea, dela modu autonomoan dela beste baliabide eta material ba- tzuekin batera.
8. Nafarroako eta beste herrialde batzuetako kultur ondareko arte agerpenak ezagutu, balora- tu eta errespetatzea, tokiko adierazpen motak kontserbatu eta berritzeko lanean parte har- tuz eta kultura desberdinetakoak izan arren ingurune berean bizi diren pertsonekin izaten diren harremanak aberasgarriak direla aintzat hartuz.
9. Arte ekoizpen pertsonalarekin auto-konfiantzazko erlazioa garatzea, eta norberaren eta besteen sormen lanak errespetatzea eta kritikak zein iritziak jasotzen eta adierazten jakitea.
10. Artelanak taldean egitea, eginkizun desberdinak hartuz eta sortzen diren arazoak konpon- tzeko parte hartuz, horrela bukaeran gogobeteko lana lortu ahal izateko.
11. Arte esparruetako lanbide batzuk ezagutzea, artisten lanaren ezaugarriak zein diren jakite- ko interesa agertuz eta beren lanak ikusten dituztenean gozatuz.

Lehen zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Behaketa plastikoa*

- Ingurune natural, artifizial eta artistikoan dauden elementuen zentzumenezko behaketa eta azterketa.

- Sentsazioen eta behaketen hitzeko deskribapena.
- Ingurunean eta erakusketa edo musoetan dauden lan plastikoaren eta ikusizkoen gaineko iruzkina.
- Inguruneak eskaintzen dituen aukera artistikoak atzemateko kuriositatea.
- Erakusketetan bete beharreko jokabide arauak zein diren jakin eta betetzea.
- Inguru hurbileko irudiak deskribatzea.
- Objektuek eta pertsonak espazioari dagokionez dituzten distantzia, ibilbide eta egoerak aztertzea.
- Espazioa aurkezteko modu desberdinak behatzea.

2. multzoa. *Sormen eta adierazpen plastikoa*

- Trazu espontaneoaren eta xede batekin egiten direnen, ingeradak mugatzen dituzten lerroen eta forma zehazten duen espazioaren adierazpen aukerekin saiakuntzak egitea.
- Pintura mota desberdinak eta zenbait euskarri erabiliz nahasteekin eta kolore orbanekin saiakuntzak egitea.
- Testura natural eta artifizialen zentzumenezko bilaketa, bai eta material organiko eta ez-organikoen kalitate eta aukerena ere.
- Marrazkiak, pinturak, collageak, bolumenak, etab. egitea.
- Objektuak manipulatu eta eraldatzea antzezlanetan erabiltzeko.
- Konposizio plastikoak egitea argazkiak erabiliz.
- Baliabide digitalak aztertzea artelanak sortzeko.
- Materialen manipulazio eta azterketarekin gozatzea.
- Konposizio artistikoaren material, tresna edo alderdiei buruzko hitzak geroz eta gehiago eta egokiago erabiltzea.
- Elaborazio prozesua geroz eta gehiago antolatzea, zentzumenezko hautematetik, irudimenetik, fantasiatik edo errealitatetik sortutako gaia zehaztuz, egiteko beharrezkoak diren baliabideak aurreikusiz, material eta tresnen aukerak aztertuz eta sormenerako ahalbideetan konfiantza agertuz.

3. multzoa. *Entzutea*

- Ingurune natural eta sozialeko soinuen kalitateen gorputzaren bidezko irudikapena eta identifikazioa.
- Estilo eta kultura desberdinetako musika-tresnen eta ahotsen bidezko pieza laburren sorta bat modu aktiboan entzutea.
- Musika-tresna batzuk ikusi eta entzunez ezagutzea eta emakume, gizon eta haurren ahotsak identifikatzea.

- Abestietan eta beste musika lan batzuetan errepikapena (AA) eta kontrastea (AB) identifikatzea.
- Inguruneko soinuak atzemateko kuriositatea eta estilo eta kultura desberdinetako musika lanak entzunez gozatzea.
- Entzunaldietan eta beste musika saio batzuetan bete beharreko jokabide arauak zein diren jakin eta betetzea.

4. multzoa. *Interpretazio eta sormen musikala*

- Ahotsak, gorputzak eta objektuek soinua sortzeko dituzten aukerak aztertzea.
- Erretolikak eta soinu bakarrean kantatzen diren abestiak interpretatu eta memorizatzea.
- Ahotsa, gorputz perkusioa eta musika-tresnak erabiltzea errezitatzen diren testuei, abestiei eta dantzei laguntzeko.
- Mugimenduaren oinarriko teknikak eta mugimenduzko jokoak soinu sekuentziekin batera lantzea, eta dantza errazak ikastea.
- Konbentzionalak ez diren grafiak dituzten partitura errazak irakurtzea.
- Ahotsaren, musika-tresnen eta gorputzaren bidezko adierazpenarekin gozatzea.
- Lau denborako erritmo eta melodiazko eskemak inprobisatzea.
- Mugimenduak inprobisatzea, soinu estimulu desberdinei ematen zaien erantzun gisa.
- Ahotsaren bidezko soinuak, objektuak eta musika-tresnak hautatzea egoera batzuei edo kontakizun laburrei soinua jartzeko.
- Norberak musika ekoizteko dituen aukeretan konfiantza izatea.

Ebaluazio irizpideak

1. Ingurune natural eta artifizialean dauden material, objektu eta tresnen kalitate eta ezaugarriak deskribatzea.

Irizpide honen bidez egiaztatu nahi da ezen, material, objektu eta tresnen manipulazioa eta zentzumenezko azterketa egin ondoren, gai ote diren horien ezaugarri eta kalitate nagusiei izena emateko (forma, kolorea, pisua, testura, altuera, intentsitatea, tinbrea, iraupena), beren inpresioak hitzez adierazteko eta atzemandakoa deskribatzeko.

2. Behatu eta entzundako lan plastiko eta musikalei buruzko iruzkina egiteko hitz errazak erabiltzea.

Irizpide honen bidez baloratu nahi da lan plastiko eta musikal desberdinetan nabarmenenak diren ezaugarrietako batzuk identifikatu eta deskribatzeko gai diren, eta lan horiek sorrarazten dizkieten ideia eta sentimenduak azaltzeko ere gai diren. Testu eta lan plastiko eta musi-

kalen inguruko ahozko eta idatzizko adierazpenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna ebaluatu nahi da, bai eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den ere.

3. Lan musikal baten elementu batzuk (tinbrea, abiadura, intentsitatea, izaera) hizkuntza desberdinen bitartez identifikatu eta adieraztea.

Irizpide honen bidez egiaztatu nahi da gelan landutako eduki batzuk atzematen ote dituzten lan musikal batean (ahots motak, musika-tresnak, abiadura eta intentsitate aldaketak eta kontrasteak, etab.), eta gai ote diren mugimenduaren, marrazkien eta hitzen bidez irudikatzen.

4. Erritmo eta melodiako eskemak ahotsaren, gorputzaren eta musika-tresnen bidez eta mugimendu ereduak erreproduzitzea.

Irizpide honen bidez baloratuko da soinuaren eta gorputzaren bidez emandako mezuetan arreta jartzeko eta epe laburrean gogoan atxikitzeko gai diren eta horiek interpretatzeko beharrezkoak diren teknikak erabiltzen dituzten.

5. Ahotsak, gorputzak, objektuek eta musika-tresnek sortutako soinuak hautatu eta konbinatzea, kontakizunei edo irudiei soinua jartzeko.

Egiaztatu nahi da gai ote diren soinu azterketan lortutako datuak irudi edo egoera bat soinuaren bidez berregiteko lanean erabiltzeko, soinu egokienak hautatuz eta komeni den moduan konbinatuz nahi den efektua lortzeko.

6. Espazioa irudikatzen modu desberdinak identifikatzea.

Irizpide honekin egiaztatuko da ikasleek barneratu ote duten espazioa (ibilbideen arabera aztertuta, distantziaz jabetuta, objektuak edo pertsonak kokalekuen arabera non dauden ikusita) irudikatzen ahal dela, eta erabiltzen diren formak komunikazio eta informazio beharrei lotuta daudela ohartzen ote diren.

7. Formek, testurek eta koloreek dauzkaten aukerak nor bere ekoizpenetan probatzea.

Egiaztatu nahi da, adierazpen espontaneoaren testuinguruan, zer interes eta curiositate duten beren ekoizpenetan txertatzeko material, objektu eta tresnen zentzumenezko azterketan eta beren hurbileko ingurunekeko irudien behaketan hautemandakoa.

8. Irudimenezko eta afektuzko mundua eta mundu soziala irudikatzen konposizio plastikoak egitea.

Irizpide honi jarraikiz egiaztatuko da ezen, sormenerako daukaten ahalbideari buruzko konfiantza giro batean, irudikapen plastikoaz baliatzen ote diren beren bizipenak, balizko idealak edo eguneroko bizitzako egoerak azaltzeko, eta, horri lotuta, lan plastikoak egitea beraiek nahi dutena adierazteko eta besteekin komunikatzeko baliagarria dutela ohartzen hasten diren.

Bigarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Behaketa plastikoa*

- Testurak eta tonalitateak sailkatzea eta forma natural eta artifizialak hautematea, ikuspegi eta kokaleku ezberdinetatik aztertuta.
- Behaketa prozedurarako eta behatutakoa ahoz edo idatziz azaltzeko ordena edo jarraibide bat ezartzea.
- Lan plastikoetan erabiltzen diren materialen behaketa.
- Ingurunea, kultur ondarea osatzen duten lanak eta norberaren eta besteen ekoizpenak errespetatu eta zaintzea.
- Artelanei buruzko informazioa bilatzeko eta horien gaineko iruzkinak egiteko interesa.
- Irudiek inguru sozialean ematen duten informazioa interpretatu eta baloratzea eta hautematen dena adieraztea.
- Inguruneko elementuak behatzea objektuen arteko eskala eta proportzioak estudiatzeko.
- Espazioa irudikatzen modu desberdinen gainean ikerketa egitea.

2. multzoa. *Sormen eta adierazpen plastikoa*

- Zenbait lerroekin eta posizio desberdinetako formekin saiakuntzak egitea.
- Koloreak kontraste, aldakuntza eta konbinazioetan dauzkan aukerak bilatzea, eta euskarri desberdinak erabiliz emaitzak ikustea.
- Materialen kalitateei, horien tratamendu ez-konbentzionaleri eta testurak irudikapenean erabiltzeko moduari buruzko ikerketa egitea.
- Irudiak egitea zenbait teknika eta baliabide erabiliz.
- Egitura errazak edo sormeneko lan plastikoak egitea, antzezpenean erabiltzeko.
- Argazkiak egitea: fokatzea eta planoak.
- Baliabide digitalak erabiltzea artelanak sortzeko.
- Artelanetan ikusitako ezaugarriak nork bere lanetan aplikatzea.
- Kode artistikoek sentimenduak eta ideiak adierazteko balio dutela ohartzea.
- Sormen prozesua, banakakoa edo taldekoa, aurrez ikusitako asmoei lotzeko interesa agertzea, materialak euren aukera plastikoen arabera egokiro hautatuz, tresna, material eta espazioak arduraz erabiliz, lanak norberak bere gain hartuz eta taldeak ezartzen dituen arauak, halakorik bada, errespetatuz.

3. multzoa. *Entzutea*

- Soinuen kalitateak entzunez bereiztea, izena jartzea eta grafikoki irudikatzea.
- Estilo eta kultura desberdinetako musika-tresnen eta ahotsen bidezko pieza laburren sorta bat modu aktiboan entzutea eta ezaugarri batzuez jabetzea.
- Orkestrako, herri musikako eta beste kultura batzuetako zenbait tresna ikusiz eta entzunez ezagutzea eta familien arabera sailkatzea, eta ahots talde desberdinak identifikatzea.
- Esaldi musikalak eta errepikatu, kontrastatu eta itzultzen diren zatiak identifikatzea.
- Kontzertuak eta musika emanaldiak baloratu eta iruzkinak egitea.
- Ezaugarri desberdinak dituzten musika lanak ezagutzeko interesa.
- Musika entzunaldietan adi eta isilik egotea eta jokabide arauak errespetatzea.

4. multzoa. *Interpretazio eta sormen musikala*

- Ahotsak, gorputzak, objektuek eta tresnek soinua sortzeko eta adierazpena lantzeko dituzten aukerak aztertzea.
- Ahotsa, gorputza eta tresnak zaintzeko ohiturak.
- Soinu bakarreko abestiak, kanonak eta musika-tresnen pieza errazak interpretatu eta memorizatzea.
- Banakako eta taldeko koordinazio eta sinkronizazioa ahots edo musika-tresna bidezko interpretazioan.
- Mugimendu finkatu eta asmatuetako dantza eta sekuentziak memorizatu eta interpretatzea.
- Grafia mota ezberdineko abesti eta musika-tresnen konposizio errazak irakurri eta interpretatzea.
- Interpretazio eta sormeneko jardueretan interesa agertzea eta arduraz jokatzeko.
- Emandako oinarri musikalen gainean erritmo eta melodiazko eskemak inprobisatzea.
- Abestietarako eta musika-tresnen piezetarako akonpainamenduak sortzea.
- Musika piezak sortzea emandako elementuen konbinaziotik abiatuta.
- Abestietarako eta musika pieza laburretarako koreografiak asmatzea.

Ebaluazio irizpideak

1. Ingurunean dauden elementuen ezaugarriak eta artelanek sortzen dituzten sentsazioak deskribatzea.

Irizpide honekin egiaztatu nahi da gai ote diren behaketan lortutako ezagutzak erakusteko, arte agerpenetan eta ingurunean dauden ikusizko eta musikako hizkuntzaren elementuei buruzko deskribapen eta informazio aipagarrien bidez erakutsi ere, eta egintza artistikoaren gainean dituzten iritziak ahoz adierazteko.

2. Hizkuntza plastiko eta musikaleko hitz batzuk egoki erabiltzea testuinguru zehatzetan, komunikazioan eta prozesuak eta argudioak deskribatzen direnean.

Egiaztatu nahi da ikasleak hizkuntza artistikoetako hitz teknikoak erabiltzen hasi ote diren beren azalpen eta deskribapenetan, egoera egokietan erabiltzen dituzten eta ezagutza horiek baliagarri izaten ahal diren beste testuinguru batzuetara eramateko gai diren. Testu eta lan plastiko eta musikalen inguruko ahozko eta idatzizko adierazpenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna ebaluatu nahi da, bai eta ikasi den berriazko hiztegiaren erabilera nolakoa den ere.

3. Baliabide grafiko desberdinak erabiltzea musika pieza baten entzunaldian.

Irizpide honetaz baliaturik ebaluatuko da gai ote diren loturarik ezartzeko entzuten dutenaren eta musikogrametan edo partitura errazetan (grafia mota desberdinak dituztenetan) adierazitakoaren artean, bai eta entzundako musikaren ezaugarri bereizgarriak grafikoki irudikatzekeo gai diren ere (marraskien bidez edo ezagutzen edo asmatzen dituzten zeinu grafikoak erabiliz).

4. Abestien, musika-tresnekin egindako piezen eta dantzen oinarrizko erreperitorioa memorizatu eta interpretatzea.

Irizpide honen bitartez baloratu nahi da ikasleek zenbateraino memorizatu dituzten eta gogoratzeko gai diren gelan imitazioz ikasitako abesti, musika-tresnen pieza eta dantza batzuk.

5. Egitura musikal errazen barnean ideia musikalak aztertu, hautatu, konbinatu eta antolatzea.

Irizpide honekin baloratuko da prozesu ordenatu bat segitzeko eta irizpide egokiak erabiltzeko gai ote diren, emandako elementu batzuk hautatu, konbinatu eta antolatzetik abiatuta musika pieza bat sortzeari begira.

6. Espazioari buruz ingurunean ageri diren irudi eta irudikapenen edukia interpretatzea.

Egiaztatu nahi da ikasleek ba ote dakiten azaltzen beren ingurunean ohikoak diren seinale, zeinu, ikur eta planoetan ageri den informazioa, irudikapen horien eta adierazpen, komunikazio edo informaziorako duten eginkizunaren arteko lotura, betiere oinarrizko informazioa emanen duten mezu propioak sortzeari begira.

7. Testurak, formak eta koloreak antzekotasun edo desberdintasuneko irizpideen arabera sailkatzea.

Honen bidez egiaztatu nahi da materialen behaketa eta manipulazioan behar adina datu eskuratu ote duten horien ezaugarriei buruzko jarraibideren bat ezartzeko, horiek zehazteko gai ote diren eta oinarrizko sailkapenak antzekotasun edo aurkakotasunaren arabera antolatzen ahal dituzten.

8. Egin nahi den artelanerako egokiak diren tresna, teknika eta materialak erabiltzea.

Irizpide honen bidez egiaztatuko da tresna, teknika eta materialen azterketan lortutako datuez baliatzeko gai diren, lan pertsonal eta ez estereotipatu bat egiteko. Testuinguru ezber-

dinetan ematen diren era askotako soluzioak, askotariko euskarriak erabiltzea eta materialen erabileran originaltasuna izatea baloratzea izanen da, bai eta hartzailearen arabera xedearekin lan egitea ere.

Hirugarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Behaketa plastikoa*

- Elementu naturalen eta egitura geometrikoen aukera plastikoei eta adierazpenekoei buruzko ikerketa egitea.
- Protokoloak prestatzea, ahoz eta idatziz, elementu natural eta artifizialen alderdiak, kalitateak eta ezaugarri nabarmen eta sotilak behatzeko lanerako.
- Artelanek eskaintzen eta iradokitzen dituzten ezaugarri, elementu, teknika eta materialak aztertzea, lan horiek berregin eta beste batzuk sortzeko.
- Gizarteen kultur adierazpenaren erakusle diren arte formak eta eskulangintzakoak dokumentatu, erregistratu eta baloratzea.
- Artelana pertsonen arteko komunikaziorako eta kultur balioak zabaltzeko tresna den aldetik baloratu eta aintzat hartzea.
- Informazioaren eta komunikazioaren baliabide eta teknologietan irudiek duten komunikazio xedea aztertu eta baloratzea.
- Bolumenak, planoan, ikuspuntuaren edo espazioko kokalekuaren arabera irudikatzen moduak aztertzea.
- Arlo edo esparru desberdinetan espazioa irudikatzen moduak konparatzea.

2. multzoa. *Sormen eta adierazpen plastikoa*

- Forma ireki eta itxiekin eta lerroekin saiakuntzak egitea, horien forma, norabidea eta espazioko kokalekua kontuan hartuta.
- Kolore osagarriak, kontrakoak eta tonalitateak nahita aplikatzea.
- Bolumenek eta espazioek argiaren eraginez izaten dituzten aldaketak aztertzea.
- Materialak manipulatzeko xede den edukirako egokiak diren zehazteko, eta aurkikuntzak irudikapen plastikoei aplikatzeko interesa izatea.
- Testurak objektu eta irudien ezaugarriak zehazteko erabiltzea.
- Lanak teknika mistoak erabiliz egitea.

- Egiturak eraikitzea eta espazioak eraldatzea nozio metrikoak eta perspektibakoak erabiliz.
- Antzezpenerako inguruneak sortzea.
- Informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzea irudien, diseinuaren eta animazioaren tratamendurako eta egindako lanak zabaltzeko.
- Piezak egitea, aztertutako artelanen alderdiak berreginez.
- Komunikazio artistikoari dagozkion dokumentuak prestatzea, hala nola afixak edo gidak.
- Artelan bat sortzen denean originaltasunerako eta berezkotasunerako joera izatea, bai eta ideiak, sentimenduak eta bizipenak modu pertsonal eta autonomoan azaltzekoa ere.
- Lanak egiteko prozesuan geroz eta konstantzia eta zorroztasun handiagoa izatea, konposizioan sormeneko estrategiak aplikatuz, talde lanean ardurak hartuz, berrikuste uneak ezarriz, besteen ekarpenak errespetatuz eta desadostasunak argudioen bitartez konponduz.

3. multzoa. *Entzutea*

- Estilo eta kultura desberdinetako, iraganeko eta oraingo musikak, testuinguru diferenteetan erabiliak, modu aktiboan entzun eta iruzkinak egitea.
- Musika-tresna akustikoak eta elektronikoak, ahots erregistro ezberdinak eta ahots eta tresnen taldeak, ohikoenak, ezagutu eta sailkatzea musika piezak entzuten direnean.
- Errepikapen berdinak eta bariaziodun temat dituzten musika formak identifikatzea.
- Gelan jotzen den musika grabatzea.
- Musika-tresnei, musikagileei, interpreteei eta musikaldiei buruzko informazioa bilatzea papelean eta euskarri digitalean.
- Kontzertuak eta musika emanaldiak baloratu eta iruzkinak egitea.
- Garai eta kultura ezberdinetako musika baloratu eta interesa izatea.
- Hots erasoak identifikatzea eta horiek murrizten eta pertsonen eta pertsona taldeen ongizatea lortzen aktiboki laguntzea.

4. multzoa. *Interpretazio eta sormen musikala*

- Musika jotzeko erabiltzen diren tresnek eta gailu elektronikoek soinurako eta adierazpenerako dituzten aukerak aztertzea.
- Garai eta kultura ezberdinetako ahots piezak eta musika-tresnen bidezkoak, akonpainamendua duten eta ez duten taldeentzat eginak, jotzea.
- Mugimendu finkatuak eta asmatuak egitea estimuluak erabiliz: ikusizkoak, hitzezkoak, soinuaren bidezkoak eta musikalak.
- Dantzak eta koreografiak taldean egitea.
- Geroz eta zailagoak diren abestiak eta musika-tresnen piezak irakurri eta interpretatzea.

- Taldean jotzen denean ardurak hartzea eta besteen ekarpenei eta zuzendaritza bere gain hartzen duenari errespetua izatea.
- Ahotsaren, musika-tresnen eta gorputzaren bidezko inprobisazioa egitea, musikako eta musikaz kanpoko estimuluei erantzunez.
- Sarrerek, interludioak eta kodak eta abestietarako eta musika-tresnen piezetarako akonpainamenduak sortzea.
- Ikus-entzunezko baliabideak eta baliabide informatikoak erabiltzea musika piezak sortzeko eta irudiei eta antzezpenei soinua jartzeko.
- Estilo desberdinetako abestietarako eta musika pieza laburretarako koreografiak asmatzea.
- Grafiak desberdinak erabiltzea (konbentzionalak eta halakoak ez direnak) asmatutako musika erregistratu eta gordetzeko.
- Konstantziaz eta geroz eta handiagoa den zorrotzasunez jokatzeko musika lanak egiten direnean.

Ebaluazio irizpideak

1. Informazioa bilatu, hautatu eta antolatzea norberaren kultur ondareko eta beste kultura batzuetako arte agerpenei buruz, arte plastikoekin eta musikarekin lotutako gertaerei, sortzaileei eta profesionaleri buruz.

Ikasleek egoki erabili behar dituzte eskolako liburutegiko materialak, komunikabideak eta Internet, horri esker zeregin hauetarako baliagarria izanen den informazioa eskuratzeko: ikus-taldi kulturalak planifikatu eta antolatzeko, iritziak emateko eta norberaren prestakuntza eta gozamenerako on diren informazioak jakin eta trukatzeko. Balio berezia emanen zaio informazio egokia hautatzeari.

2. Beren eskura dauden arte agerpenei buruzko iritziak ematea, horiei buruz dakitena eta gozamenerako eta aisialdia betetzeko joera pertsonala erakutsiz.

Irizpide honekin egiaztatu nahi da haurrek zenbateraino ezagutzen dituzten inguru hurbileko eta beste herrialde batzuetako arte agerpen eta egintzak, errealitatea behatzerakoan sentsibilitatez jokatzeko duten eta irizpide eta iritziak emateko gai diren. Testu eta lan plastiko eta musikalen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna ebaluatu nahi da, bai eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den ere.

3. Norberaren gizarte eta kulturako musikak eta beste garai eta kultura batzuetakoak ezagutzea.

Irizpide honen bitartez ebaluatu nahi da garai eta kultura ezberdinetako musika lan batzuen ezaugarri batzuk ezagutzen dituzten eta horiek izendatu eta deskribatzeko gai diren.

4. Norberaren ekintza taldeko beste kideenera egokitzea dantzak eta bi zati edo gehiagoko musika piezak interpretatzen direnean.

Irizpide hau erabiliz ebaluatu nahi da ikasleak gai ote diren arreta jarri eta beren ekintza taldeko beste kideenera egokitzeko. Ez da lortutako maila teknikoa baloratu nahi, baizik eta in-

terpretazio jardueretan zein jarrerarekin parte hartzen den, taldean ongi moldatzeko borondatea agertuz.

5. Sortutako musika grafia mota ezberdinak erabiliz erregistratzea.

Irizpide honi esker ikusiko da ikasleek soinuak eta ikurrak nola lotzen dituzten, eta gelan asmatutako musika lan baten soinuak grafikoki irudikatzeko zer gaitasun duten. Helburua ez da zeinu zehatzak hautatzea (notazio tradizionalaren kasuan bereziki), baizik eta zeinuak sortzen den musika gogoratu eta berregiteko gida eraginkor eta funtzionala izatea.

6. Espazioaren antolaketa, zenbait materialen erabilera eta teknika desberdinen aplikazioa eskatzen duten irudikapen grafikoak egitea taldean.

Lan bat taldean egiten denean argudioetan malgutasunik baden eta beste iritzi batzuk onartzen diren ebaluatuko da; lan horretan kontuan hartuko da ikasleek konposizioko elementu plastikoaren banaketari buruz bereganatu dituzten ezagutzak aplikatzen dituzten eta materialen jokabideari buruz ikasitakoak teknika egokiarekin erabiltzen laguntzen dien.

7. Material, testura, forma eta koloreek euskarri desberdinetan aplikatuta dauzkaten aukerak egiaztatzea.

Irizpide honekin ebaluatuko da hizkuntza plastikoko elementuei, manipulazio moduaren arabera izaten dituzten eraldaketei eta euskarrien arabera lortzen diren emaitzei buruz saiakuntzak eta ikerketak egitearen aldeko jarrerarik baduten. Materialen tratamenduari eta formaren, kolorearen nahiz testuraren erabilerari buruz ikasitakoa barneratu duten ere ikusiko da.

8. Ideiak, ekintzak eta egoerak modu pertsonalean irudikatzea, hizkuntza plastikoak eta ikusentzunezkoak ematen dituzten baliabideak erabiliz.

Irizpide honen bidez ebaluatuko da plastika lanak egiterakoan autonomia eta adierazpenerako zer gaitasun duten, lan bateko elementu artistikoak konbinatu, kendu edo eraldatzean sormena eta irudimena zenbat garatu dituzten eta beren bizipenei lotutako egoerak irudikatzeko nolako gaitasuna duten.

9. Informazioaren eta komunikazioaren teknologiak egoki erabiltzea plastikaren eta musikaren arloko ekoizpen errazak sortzeko.

Egiaztatu nahi da ikasleek irudiaren eta soinuaren tratamendurako oinarritzko aplikazio batzuk erabiltzerakoan eta beren ekoizpenak sortzerakoan zer autonomia maila lortu duten.

Gorputz hezkuntza

Arlo honek hezkuntza lanerako dituen funtsezko elementuak gorputza eta giza motrizitatea dira. Lehenik, mugimenduzko jarduerari lotutako gaitasunak garatzera eta gorputz-kulturaren elementuak eskuratzera bideratuta dago, garapen pertsonalari eta bizi kalitatea hobetzeari laguntzeko.

Hala ere, arlo honetako curriculum mugimenduzko jokabideak hartu eta hobetzera baino harantzago doa. Gorputz Hezkuntzaren arloa gizarteak bizi dituen aldaketa bizkorrei adi dago, eta erantzuna eman nahi die, hezkuntzako bere asmoen bitartez, ongizate pertsonalera eta bizitza osasungarrira daramaten behar pertsonalei eta taldeen beharrei, edozein eratako estereotipo eta bereizkerietatik urrun.

Gorputz Hezkuntzak, adin hauetan, gorputz jardueraren zentzuari eta ondorioei buruz gogoeta egiten lagunduko duten gaitasunak lortzea bultzatu behar du bereziki eta, aldi berean, gorputzaren kudeaketari eta mugimenduzko jokabideari begira egokiak diren jarrera eta balioak beregatzeko lagundu behar die ikasleei. Alde horretatik, arlo hau bizitza osoan ohitura osasungarri, erregular eta jarraituak sortzera bideratuta dago, bai eta nor bere gorputzarekin ongi sentitzen laguntzera ere, oso laguntza ona baita hori autoestimua hobetzeko. Beste alde batetik, mugimendurako aukera berriak jolasaren eta esperimenduzkoaren bidetik sartzeak aisiarako hezkuntza egokiaren oinarriak ezartzen lagun dezake.

Gorputz jardueraren inguruan pertsonen artean sortzen diren harremanek zenbait balioz jabetzeko aukera ematen dute, hala nola errespetua, onarpena edo lankidetzak, eguneroko zeregintara eramaten ahal direnak, horrela ikasleak gainerako pertsonekin, berdintasuneko egoeretan, harreman eraikitzaileak ezartzera bideratzeko. Horrekin batera, gorputzaren eta mugimenduen adierazpen aukerak gorputz hizkuntzen sormena eta erabilera bultzatzen dute, horrela harreman pertsonalak gizatiartzen dituzten sentimendu eta emozioak helarazteko.

Mugimenduen ondoriozko kultur forma ugarien artean, gure gizartean onartuen eta zabalduenetako bat kirola da, nahiz eta adierazpen jarduerak, jokoak eta dantza tradizionalak onar-

pen handia duten oraindik ere. Hala, kirolaren fenomenoaren konplexutasunak eskatzen du ikasleen prestakuntzan motibatu eta lagundu egiten duten alderdiak hautatzea curriculumean, bai ikuslearen ikuspegitik bai kirola egiten dutenen ikuspegitik hartuta.

Edukiak egituratzeko moduak Gorputz Hezkuntzari Lehen Hezkuntzan zentzua ematen dioten ardatzetako bakoitza islatzen du: mugimenduari lotutako gaitasun kognitiboak, fisikoak, emozionalak eta harremanetakoak garatzea, mugimenduaren forma sozial eta kulturalak bereganatzea, balioetan hezteak eta osasunerako hezkuntza ematea.

Planteamendu horri jarraikiz, arloa bost multzotan banatu da. Mugimenduari lotutako gaitasunen garapena lehenbiziko hiru multzoetan lantzen da batik bat; hirugarren multzoa eta bosgarrena mugimenduaren forma kulturalak hartzeari zuzenago lotuak daude, eta osasunerako hezkuntzak eta balioetan hezteak laugarren multzoarekin eta bosgarrenarekin, hurrenez hurren, kidesan handia dute.

1. multzoa. *Gorputza: irudia eta hautematea*. Hautematearen eta mugimenduaren gaitasunak garatzen laguntzen duten edukiei dagokie multzo hau. Norberaren gorputza ezagutu eta kontrolatzen ikastera bideratuta dago bereziki, erabakigarria baita hori bai norberaren gorputzaren irudia garatzeko bai geroagoko mugimendu ikaskuntzetarako.

2. multzoa. *Mugimendurako trebetasunak*. Ikasleak eraginkortasunez mugitzearen gaineko edukiak biltzen ditu. Mugimendua menderatu eta kontrolatzearen inguruko lorpenak sartzen dira multzo honetan. Mugimendua egoera berrietara egokitzeko erabakiak hartzen laguntzen duten edukiak dira aipagarri.

3. multzoa. *Arteari eta adierazpenari lotutako jarduera fisikoak*. Gorputzaren eta mugimenduaren bidezko adierazkortasuna bultzatzen duten edukiak sartzen dira honetan. Gorputz hizkuntzaren bidezko komunikazioa ere kontuan hartu da multzo honetan.

4. multzoa. *Jarduera fisikoa eta osasuna*. Jarduera fisikoa osasungarria izateko beharrezkoak diren ezagutzek osatzen dute multzo hau. Gainera, bizitza osoan jarduera fisikorako ohiturak hartzeari buruzko edukiak sartzen dira, ohitura horiek ongizatearen iturri gisa hartuta. Gorputzaren osasunari buruzko edukiak jarduera fisikoaren ikuspegitik hartuta biltzen dituen multzo bat sartuta nabarmendu egin nahi da multzo guztietan ez bairik gabe zeharka ageri diren ikaskuntza batzuk lortzearen beharra.

Azkenik, 5. multzoak. *Jokoak eta kirolak*, jokoari eta kirol jardueri buruzko edukiak ditu, horiek pertsonen mugimenduaren kultur adierazpen gisa ulertuta. Jokoa estrategia metodologiko gisa erabiltzen ahal bada ere, bere balio antropologiko eta kulturalarengatik ere kontuan hartzen da eduki moduan. Bestalde, eduki mota hauetan pertsonen arteko harremanek duten garrantzia ikusirik, elkartasunaren, lankidetzaren eta besteenganako errespetuaren aldeko jarreraren proposamena nabarmendu behar da hemen.

Multzoek, hezkuntza etapa honetarako hautatu diren Gorputz Hezkuntzako ezagutzak egituratzeko xedea baitute, modu integratuan aurkezten dituzte kontzeptu, prozedura eta jarrerak. Aipatzekoa da Gorputz Hezkuntzan edukien arteko lehentasuna ezartzeak berarekin dakarrela

prozedurazko eta jarrerazko edukien polarizazio bikoitza errespetatu beharra. Lehenengoek mugimenduaren arloan gai sentitzeko aukera emanen diete haurrei. Bigarrenengoek aukera emanen diete jarduera fisikoaren eta kirolaren inguruko egoera ugari eta konplexuei eta gorputzaren kulturakoen ingurukoei ikuspegi etiko batetik heltzeko. Bestalde, kontzeptuen jabe egiteak, nahiz eta aurreko eduki motei lotuta egon, gorputzari dagokion oro eta ingurune fisiko zein soziala ulertzen lagunduko die.

Arloak oinarrizko gaitasunak garatzen laguntzea

Gorputz Hezkuntzaren arloak *mundu fisikoa ezagutu eta harekin elkarrengaitzeko gaitasuna* garatzen laguntzen du funtsean, norberaren gorputza hautemanez eta harekin harremanak izanez, bai mugimenduan bai geldirik, ziurgabetasuna duen edo ez duen ingurune batean, mugimendurako aukerak hobetuz. Jarduera fisikoa ezagutu, landu eta baloratzea osasuna zaintzeko bidea ere badela aipatu behar da. Arlo hau gakoa da haurrek ohitura osasungarriak eta egoera fisikoa hobetu eta mantentzekoak har ditzaten eskolarako eta, are garrantzizkoagoa dena, bizitza osorako.

Gaur egungo gizartean, ahalegin intelektual eta fisikoaren optimizaziorantz baitoa, behar-beharrezkoa da jarduera fisiko arduratsua, baina batez ere jarduera fisikoa oreka psikofisikorako, sedentarismoaren ondoriozko arriskuei aurrea hartzeko eta, halaber, aisialdirako ona dela kontuan hartu eta hala baloratzea.

Horrekin batera, *gaitasun soziala eta herritartasuna* garatzeari ere funtsezko laguntza ematen dio. Gorputz Hezkuntzaren ezaugarriak, batez ere jarduera hori egiteko inguruneari eta klaseen dinamikari eta elkarrengaitzeko dagozkienak, nolakoak diren ikusita, esaten ahal da trebetasun sozialak erakusteko egokia dela, hezkuntzak alderdi hori ukitzen duenean. Jarduera fisikoak eta, bereziki, taldean egiten direnak oso baliagarriak dira harremanak, integrazioa eta errespetua lantzeko, eta lankidetzeta eta elkartasuna garatzen laguntzen dute gainera.

Gorputz Hezkuntza lagungarria da elkarrekin bizitzen ikasteko, batez ere taldean jarduteko arauak eman eta onartzeari dagokionez, betiere norberaren autonomia, parte-hartzea eta aniztasunaren balorazioa errespetatuta. Mugimendurako trebetasunak lortzeari begira egiten diren jarduerak ezinbestekoa dute desberdintasunak eta bakoitzaren eta besteen ahalbideak eta mugak errespetatu eta onartzeko gaitasuna. Jokoen gaineko arauak betetzeak bizikidetzako jokatibide kodeak onartzen laguntzen du. Lehiakortasunezko jarduera fisikoek gatazkak sorrarazten ahal dituzte, eta horiek konpontzeko elkarriketan oinarritutako negoziazioa behar izaten da. Azkenik, jokoen eta dantzen bidez kultur aberastasuna ezagutzen eta estimatzen laguntzen dela aipatu behar da.

Arlo honek *arte eta kultur gaitasuna* lortzen laguntzen du neurriren batean. Gorputzaren eta mugimenduaren aukera eta baliabideak aztertu eta erabiliz ideia edo sentimenduak sormenez adierazten laguntzen da. Kultur egintza aintzat hartzen eta ulertzen eta kultur aniztasuna baloratzen laguntzen du, pertsonen mugimenduari dagozkion kultur agerpenak ezagutu eta aintzat

hartuz, hala nola kirolak, joko tradizionalak, adierazpen jarduerak edo dantza, eta horiek guztiak herrien ondareztat hartuz.

Beste alde batetik begiratuta, arlo honek kirola ikuskizun moduan ere ikusarazten du, kirolean izaten den indarkeria edo giza duintasunaren kontrako beste egoera batzuk aztertzearen eta horien gaineko gogoeta kritikoa egitearen bidez.

Gorputz Hezkuntzak *norberaren autonomia eta ekimena* lortzen ere laguntzen du, erabakiak geroz eta autonomia handiagoaz hartzera bultzatzen baitu ikaslea, bere burua hobetzen ari dela, jarraitasunez jokatzeko duela eta jarrera positiboa duela erakutsi beharreko egoeretan. Ikasleei jarduera fisikoen eta kirol eta adierazpen jardueren banakako eta taldeko antolaketaren zenbait alderditan protagonismoa ematen zaienean ere hala gertatzen da.

Arlo honek, neurri txikiagoan, *ikasten ikasteko gaitasunean* laguntzen du, bakoitzak bere burua eta bere ahalbide eta mugak ezagutzea mugimendurako ikaskuntzaren abiapuntu hartuta, eta mugimenduari lotutako geroz eta zeregin konplexuagoetara iritsi ahal izateko askotariko errepertorioa garatuz. Horrek lortzen ahal diren helburuak ezartzeko bidea ematen du, eta helburuak lortzeak, jakina, autokonfiantza ekartzen du. Era berean, taldeen jarduera fisikoetako proiektu komunei esker errazagoa da lankidetzarako baliabideak lortzea.

Beste alde batetik, informazio eta komunikazio bideetatik gorputzaren inguruan iristen diren mezuak, bakoitzak bere gorputzari buruz duen irudiari kalte egin diezaioketenak, kritikoki baloratzen laguntzen die arlo honek ikasleei, txiki-txikitatik. Ikuspegi honetatik begiratuta, *informazioaren tratamenduaren eta gaitasun digitalaren gaitasuna* lantzen ere laguntzen du, neurri batean.

Hizkuntzaren bidez komunikatzeko gaitasuna lantzeko ere lagungarria da arlo hau, gainerako ikaskuntzak bezala, komunikazio trukeak, horien gaineko arauen erabilerak eta arloko berariazko hiztegia ikasteko aukera ematen baitu.

Helburuak

Etapa honetan Gorputz Hezkuntzak gaitasun hauek garatzea izanen du helburu:

1. Arloari dagozkion dokumentu eta mezuak, ahozkoak, idatziak, gorputzaren bidezkoak eta ikus-entzunezkoak, zuzen ulertu eta adieraztea.
2. Gorputza eta jarduera fisikoa ezagutu eta baloratzea, mugimendurako aukerak eta besteekiko harremanak aztertu eta horiekin gozatzeko bide diren aldetik eta aisia antolatzeko baliabide.
3. Jarduera fisikoak ongizatea lortzen laguntzen duela aintzat hartzea, nork bere buruarentzat eta besteentzat jarrera arduratsua agertuz eta ariketa fisikoaren, higienezaren, elikaduraren eta osasunari buruzko ohituren ondorioez ohartuz. Inguru eta egoera desberdinetan segurtasunez jokatzeko ikastea, bai besteek begira bai norberari begira.
4. Gaitasun fisikoak, mugimendu trebetasunak eta gorputzaren egiturari zein funtzionamenduari buruzko ezagutza erabiltzea mugimendua egoera bakoitzeko inguruabar eta baldintzetara egokitzeko.

5. Mugimendu arazoak konpontzeko printzipio eta erregelak eskuratu, hautatu eta aplikatzea, eta jarduera fisikoak, kirolak eta arte zein adierazpen jarduerak egiten direnean modu eraginkor eta autonomoan jokatzea.
6. Ahalegina erregulatu eta neurtzea, bakoitzaren ahalbideen eta zereginaren izaeraren araberrako autoexijentzia mailara iristeko.
7. Gorputzaren eta mugimenduaren adierazpen baliabideak modu estetiko eta sormenezkoan erabiltzea, sentsazio, emozio eta ideiak helaraziz.
8. Jarduera fisikoetan parte hartzea proiektuak partekatuz, helburu komunitaria iristeko lankidetzan arituz, sortzen ahal diren gatazkak elkarrizketaren bidez konponduz eta ezaugarri pertsonalak, generokoak, sozialak eta kulturalak direla-eta izaten ahal diren bereizkeriak saihestuz.
9. Jarduera fisikoek eta jolas eta kirol jarduerak kultur elementu gisa duten aniztasuna ezagutu eta baloratzea, eta bai parte-hartzailearen bai ikuslearen ikuspegitik begiratuta jarrera kritikoa agertzea.
10. Liburutegia eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzen ohitzea, gauzak ikasi eta ikasitakoa partekatzeko baliagarriak baitira.

Lehen zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Gorputza: irudia eta hautematea*

- Zentzumenezko ahalbideak. Sentsazioak aztertu eta bereiztea. Gorputza orokorrean hartuta hauteman, identifikatu eta irudikatzea. Gorputz atalak eta gorputz segmentuak eta horiek mugimendurako dituzten ahalbideak ezagutzea.
- Bakoitzaren gorputzak tentsioaren, lasaitzearen eta arnasketaren arabera nola jokatzen duen ohartzea. Arnasketa faseak identifikatzea, arnasketa behatu eta saiakuntzak egitea egoera desberdinetan eta lasaitzearekin lotuta.
- Gorputz jarrera desberdinekin probak egitea.
- Lateralitatea finkatzea.
- Oreka eta desoreka egoerekin saiakuntzak egitea, oinarri zabal, egonkor eta lurretik hurbileko bat izanik.
- Espazio eta denbora erlazioei lotutako nozioak. Espazioaren eta denboraren hautematea.
- Koordinazio dinamiko egonkorra eta begi eta mugimenduena.
- Nork bere gorputza eta besteena onartu eta errespetatzea.

2. multzoa. *Mugimendurako trebetasunak*

- Mugimenduaren forma eta aukerak. Mugimendurako oinarrizko trebetasunak gauzatu eta kontrolatzeko modu desberdinekin saiakuntzak egitea.
- Mugimendua kontrolatu eta menderatzea ekintzaren aurreko planteamenduan oinarrituta (mugimenduaren arrazoitzea), hautematearen mekanismoetan arreta handiagoa jarritz.
- Mugimendu arazo errazak konpontzea.
- Oinarrizko gaitasun fisikoen garapen oinarrizko eta orokorra, joko egoerez baliaturik.
- Era askotako jardueretan parte hartzearen aldeko jarrera izatea, trebetasun maila ezberdinak daudela onartuta.

3. multzoa. *Arteari eta adierazpenari lotutako jarduera fisikoak*

- Gorputzaren eta mugimenduaren adierazpen aukerez jabetu eta horiekin saiakuntzak egitea.
- Gorputz-hautematearen sentsibilizazio eta garapena, bai norberaren gorputzean bai besteenean.
- Mugimendua pultsazioekin eta erritmo egitura errazekin sinkronizatzea.
- Emozio eta sentimenduak keinuen eta mugimenduaren bidez adierazi eta komunikatzea, eguneroko egoerak, sentsazioak eta gogo-aldarteak herabetasunik gabe azalduz.
- Ereduak imitatzea, pertsonaia, objektu eta egoerak azaltzen direnean.
- Norberaren gorputzaren bidezko adierazpenarekin gozatzea. Mugimendua sekuentzia eta erritmo errazetara egokitzea, eta mugimenduaren kalitateak aztertzea.
- Objektu eta materialekin gauzak adierazteko dauden aukerak.
- Gorputzaren bidezko komunikazioa eskatzen duten egoeretan parte hartzea.
- Adierazpen moduetan dauden desberdintasunak ezagutu eta baloratzea.

4. multzoa. *Jarduera fisikoa eta osasuna*

- Gorputzaren higieanean, elikaduran eta jarreretan oinarrizko ohiturak hartzea, jarduera fisikoarekin lotuta betiere.
- Jarduera fisikoa eta gorputza zaintzea, osasunarekin eta ongizatearekin lotuta.
- Gorputza mugitzea, osasunari begira.
- Jarduera fisikoa egiten denean materialak eta eremuak erabiltzeko arauak betetzea.

5. multzoa. *Jokoak eta kirolak*

- Jokoa, kultura guztietako jarduera. Joko libre eta antolatuak egitea. Joko tradizional eta herrikoiak.

- Lankidetzako, aurkaritzako eta lankidetzaz-aurkaritzako egoera kolektiboez jabetzea, kasuan kasuko joko arauak betetzea eta jokoan eginkizun desberdinak onartzea.
- Jokoan parte hartzen duten pertsonak aintzat hartu eta baloratzea eta jokoan aktiboki parte hartzea, eginkizuna, kideak, modalitatea eta abar zein diren kontuan hartu gabe.
- Jokoaren arauak ulertu eta betetzea.
- Norberaren ahalbideetan konfiantza izatea eta ahalegina egitea jokoetan aritzean.
- Jokoa gozamerako eta besteekin harremanak izateko bide den aldetik baloratzea.

Ebaluazio irizpideak

1. Ikusizko, entzunezko eta ukimenezko estimuluaren aurrean gorputzaren bidez erreakzionatzea, estimulu horien ezaugarrien araberrakoak diren mugimenduzko erantzunak emanez.

Mugimendua baldintza dezaketen estimuluak bereiziz ematen den erantzuna ebaluatu nahi da irizpide honen bidez. Egiatzatuko da ohiko objektu eta testurak ukimenez bereizten bada-kiten, eguneroko soinuaren jatorria zein den jakin eta identifikatzeko gai diren, objektuen eta gauza mugikorren ibilbideak jarraitu eta interpretatzeko gauza diren eta beren mugimenduetan lateralitatea bereizten duten. Estimulua desagertu eta gero entzun eta ikusitakoa gogoratzeke duten gaitasuna ere ebaluatuko da, hau da, entzunezko eta ikusizko memoria.

2. Era askotan mugitu eta jauzi egitea, euste puntuak, zabaltasunak eta maiztasunak aldatuz, koordinazioa eta espazioko orientazio ona hobetuz.

Irizpide honekin ebaluatuko da modu ezberdinetan eta inguru hurbileko espazioetan orientatuz mugitu eta jauzi egiteko gaitasuna. Kontuan hartuko da ikasleek gorputzaren jarrerak eta mugimenduen norabidea eta zentzua aldatuz beren ahalbideak aztertzeke duten prestasuna. Gorputz jardueran, mugimendurako gaitasuna handitzeke, luzetarako eta zeharkako ardatzaren inguruan biratzeko trebetasunaz baliatzen diren ebaluatuko da. Lekualdatzeak eta jauziak jokoen eta beste mugimendu egoera batzuen baldintzetara egokitzeke gaitasuna izanen da kontuan bereziki.

3. Objektuak erabiltzea eskatzen duten jaurtiketak eta harrerak eta beste trebetasun batzuk, gorputz segmentuak ongi koordinatuta eta gorputza jarrera egokian ipinita.

Objektuak erabiltzea eskatzen duten trebetasunetan garrantzitsua da keinua joko egoeretan nola koordinatu eta erabiltzen den egiaztatzea. Gorputza keinua errazteke modu egokian jarri eta bideratzen den ikusteak ere garrantzia du. Indarra eta doitasuna ez dira sartzen arlo honetan.

4. Gorputza jarrera ezberdinetan orekatzea, tentsioa, lasaitasuna eta arnasketa kontrolatuz.

Ikasleek, ziklo honetan, muskuluen tonuaren nolabaiteke kontrola lortu behar dute, eta gorputz segmentu ezberdinetan beharrezkoak diren tentsioak aplikatzeko gauza izan behar dute, orekatu ahal izateke. Jarrerak dibertsifikatu egin behar dira, eta horrela oreka bal-

dintzaten duten estimuluaren aurrean nola erreazionatzen den egiaztatzen ahalko da. Ebaluazioan ez da ereduaren imitazioa bilatu behar, baizik eta, bereziki, ikasleek jarrera desberdinak hartzeko duten ekimena.

5. Jokoetan parte hartu eta gozatzea, mugimenduari eta harremani dagokienez beren ekintza egokituz, eta sortzen ahal diren frustrazio txikiak onartuz.

Jokoan aktiboki parte hartzen duten ikusiko da, hain zuzen ere lekualdatzei, norabide aldaketari, espazioko orientazioari, estimuluak bereizteari eta abarri dagokion orotan. Kideekin harreman onak sortzen laguntzen duten alderdiak hartuko dira kontuan batez ere, esate baterako jokoetako arauak errespetatzea eta eginkizun ezberdinak onartzea, bai eta parte-hartzaileen artean inolako bereizkeriarik ez egitea ere.

6. Erritmo egitura bat gorputzaren bidez eta/edo elementuak (oihalak, zintak, tresnak...) erabiliz berregitea.

Ikasleak erritmo egitura erraz bat berregiteko gai diren egiaztatu nahi da. Berregitea gorputza mugituz (lekualdatzeak, jauziak, txaloak, kolpeak, kulunkatzeak, biraketak) eta/edo perkusio tresnak erabiliz egiten ahal da.

7. Pertsonaiak eta egoerak gorputzaren eta mugimenduaren bidez sinbolizatzea, herabetasunik gabe eta aisetasunez.

Garrantzitsua da beren gorputzarekin esperimendatzeko gai izatea eta keinuaren eta mugimenduaren bidez gauzak adierazten ahal dituztela ohartzea. Estereotipoetatik urrun dauden adierazpen modu berriak bilatzeko ekarpen eta ahalegina baloratuko da. Halaber, proposamenetan sartzeko eta "pertsonaiaren barruan" sentitzeko ahalegina ere kontuan izanen da, antzestu beharrezko pertsonaia inolako aurreiritzirik gabe onartuz.

8. Gorputza zaintzeko arauak betetzearen gaineko interesa agertzea, higienerari eta jarduera fisikoko arriskuak ohartzeari dagokionez, eta jarduera fisikoaren eta osasunaren arteko lotura zuzenen bat identifikatzea.

Osasunari eta ongizateari begira ohitura batzuk hartzearen aldeko joera izanen da irizpide honen oinarria. Egiaztatu nahi da ea ohartzen diren jarduera fisikoa egin aurretik ongi elikatu behar dela, gorputzak higie on behar duela, oinetako egokiak erabili behar direla, etab., bai eta autonomia mailaren bat ikusten zaien ere. Gainera, jarduera fisiko batzuek banakakoentzat zein taldeentzat dituzten arriskuak identifikatu eta gogoan hartu behar dituzte.

9. Beren esperientziak ahoz eta idatziz azaltzea eta beren pentsamenduak arloko berariazko hitzak erabiliz adieraztea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den.

Bigarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Gorputza: irudia eta hautematea*

- Hautemateko ahalbideak. Hautemateko gaitasunak eta horiek mugimenduarekin duten lotura aztertzea.
- Mugimenduarekin zerikusia duten elementu organiko-funtzionaletan jabetzea.
- Gorputzaz ohartzea eta kontrolatzea eta bakoitzaren gorputzak tentsioaren, lasaitzearen eta arnasketaren arabera nola jokatzen duen ohartzea.
- Nork bere gorputza eta besteena irudikatzea. Gorputzaren jarreraz, ardatzez, planoez eta segmentuez ohartzea.
- Jarrera adierazpen eta mugimendu beharretara egokitzea.
- Lateralitatea finkatzea eta espazioan azaltzea. Gorputzaren simetria.
- Oreka estatiko eta dinamikoa. Geroz eta konplexuagoak diren egoerak, oinarria eta egonkortasuna murriztuz eta grabitate zentroa goratuz.
- Espazioaren eta denboraren antolaketa.
- Koordinazio dinamiko-orokorra.
- Norberaren gorputza eta besteena den bezala baloratu eta onartzea.

2. multzoa. *Mugimendurako trebetasunak*

- Mugimenduaren forma eta aukerak. Oinarrizko mugimendu trebetasunak gauzatzean funtsezko elementuak doitu eta finkatzea (mugimendu eredu bat baino gehiago konbinatuz).
- Oinarrizko mugimendu trebetasunak ingurune eta egoera egonkor eta ezagunetan modu eraginkorrean erabiltzea.
- Mugimendua kontrolatu eta gorputza menderatzea ekintzaren aurreko planteamenduan oinarrituta (mugimenduaren arrazoitzea), eta kontrol neuromuskularrean eta jada ezagutzen diren mugimenduen kalitatean arreta handiagoa jarritz.
- Oinarrizko kualitate fisikoak hobetzea, orokorrean eta mugimenduetara bideratuta, arreta malgutasunean eta erresistentzia aerobikoaren eta abiaduraren hasieran jarritz, jokoaren formen bitartez.
- Mugimendurako gaitasuna hobetzeko interesa.
- Era askotako jardueretan parte hartzearen aldeko jarrera izatea, trebetasun maila ezberdinak daudela onartuta.

3. multzoa. *Arteari eta adierazpenari lotutako jarduera fisikoak*

- Gorputza eta mugimendua adierazpen eta komunikaziorako tresna gisa.
- Mugimendua espazio-denborako egituretara egokitzea eta dantza eta koreografia errazak egitea.
- Emozio, sentimendu, ideia eta egoerak gorputzaren, keinuaren eta mugimenduaren bidez adieraztea.
- Egiazko eta fikziozko pertsonaiak eta beren testuinguru dramatikoak berregitea.
- Objektuak eta materialak erabiltzea, eta adierazpenerako dituzten aukerak.
- Norberaren gorputzaren bidezko adierazpen eta komunikazioarekin gozatzea.
- Gorputzaren bidezko komunikazioa eskatzen duten egoeretan parte hartzea. Adierazpen moduetan dauden desberdintasunak ezagutu eta baloratzea.

4. multzoa. *Jarduera fisikoa eta osasuna*

- Gorputzaren jarretan eta elikaduran ohitura osasungarriak hartzea, jarduera fisikoarekin lotuta betiere, eta gorputzaren higiearen aldeko ohiturak finkatzea.
- Jarduera fisikoa osasunarekin, ongizatearekin eta garapen pertsonalarekin lotzea. Jarduera fisikoak osasunean dituen onurez jabetzea. Egoera fisikoa oro har hobetzea, osasunari begira.
- Osasunarekin zerikusia duen jarduera fisikoaren inguruan erantzukizuna eta interesa agertzea.
- Jarduera fisikoetan norbera segurtasunez aritzea. Berotzea, ahalegina neurtzea eta lasaitzea. Bakoitza bere mugez ohartzea, eta jardueretan kontzentrazioa izan eta arreta jartzea.
- Jarduera fisikoa egitean segurtasunerako oinarrizko neurriak hartzea, ingurunea dela eta. Materialak eta espazioak zuzen eta errespetuz erabiltzea.

5. multzoa. *Jokoak eta kirolak*

- Jokoa eta kirola gizartearen elementu.
- Jokoetan parte hartzea eta kirol jardueretan hastea.
- Lankidetzarekin, aurkaritzarekin eta lankidetzeta/aurkaritzarekin zerikusia duten jokoaren oinarrizko estrategiez jabetzea.
- Modu aktiboan eta interesa agertuz parte hartzea kirol aurreko jokoetan, tradiziozkoetan, herrikoietan, abenturazkoetan eta egokituetan.
- Jokoa parte hartzen duten pertsonak errespetatzea eta gizartearen aurkako jokabideak arbuatzea.
- Jokoa arauak ulertu, onartu eta betetzea, joko garbian aritzea, ezarritako estrategien aurrean arduraz jokatzea eta bakoitzaren eta besteen trebetasun maila onartzea.
- Jokoa gozamerako, besteekin harremanak izateko eta aisiako denbora betetzeko bide den aldetik baloratzea, eta jokoetan zein kirol jardueretan ahalegina baloratzea.

Ebaluazio irizpideak

1. Mugitu eta jauzi egitea, bi trebetasun horiek modu koordinatu eta orekatuan konbinatuz, gorputzaren mugimenduak jardueraren baldintzen zenbait aldaketan arabera egokituz.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da modu desberdinetan eta abiadura aldakorrekin, norabide eta zentzu aldaketekin eta oztopo txikiak gaindituz mugitu eta jauzi egiteko gaitasuna kualitatiboki zenbat hobetu den. Mugimendu edo jauzi mota desberdinak konbinatzean berrerekatzeko gaitasunean jarriko da arreta, bai eta norberaren mugimenduetan eta besteenetan lateralitatea bereizteko gaitasunean ere. Bereziki begiratuko zaio mugimendu arazoak konpontzeko eta espazioan orientatzeko gaitasunari, mugimendu eta jauziak baldintza berrietara egokitu ahal izateko.

2. Pilotak edo beste gauza mugigarri batzuk jaurti, pasatu eta jasotzea, horien kontrola galdu gabe eta mugimenduak ibilbideen arabera egokituz.

Irizpide honekin egiaztatu nahi da objektuak erabiltzea eskatzen duten trebetasunetan nolako koordinazioa duten eta joko egoeretan nola erabiltzen diren. Objektuak pasatu, jaurti, eraman eta talka egitean ibilbideen egokitasuna kontuan hartuko da. Objektuak hartu eta gelditzean gorputza nola bideratuta dagoen begiratuko da. Indarra ez da sartzen arlo honetan.

3. Luzetarako eta zeharkako ardatzaren inguruan biratzea, kokapen segmentarioak dibertsifikatuz eta gorputz jardueretan beharrezkoak diren mugimenduzko erantzunak hobetuz.

Gorputz biraketei dagokienez, eguneroko jardueretan erabiltzeko duten gaitasuna egiaztatu beharko da. Luzetarako ardatzaren inguruko biraketak mugimendu eta jauziekin, norabide eta zentzu aldaketekin lotuta egoten ahalko dira. Ebaluazioa egitean, aurrez zehaztutako ereduaren imitazioa bilatu beharrean, biraketa desberdinak mugimenduzko erantzun egoki eta sormenezkoak emateko erabiliko dira, betiere arriskua saihestuz.

4. Modu koordinatuan eta lankidetzaren bidezkoan jokatzeko erronkei irtenbidea aurkitzeko edo talde joko batean aurkari bati edo batzuei aurre egiteko.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da joko egoeretan elkarreraginez modu egokian aritzeko gai diren, talde bateko kideek elkarri laguntzen diotela. Ikusi behar da, halaber, aurkaritzako egoeretan jokalariek joko errazten duten posizioak hartzen ote dituzten jokalekuan, esate baterako toki libreak hartu edo jokoaren norabidearen aldera jo.

5. Talde jokoetan parte hartzea, zeregin desberdinak hartuz, eta parte-hartzea, lankidetzaren, elkarri laguntza ematea eta arauak errespetatzea jokoaren funtsezko balioetatik jo eta emaitzei baino garrantzi handiagoa ematea.

Mugimendurako trebetasun batzuek eta trebetasun sozial batzuek baldintzatuko dute jokoan erabateko parte-hartzea izatea. Bestalde, kontuan hartuko da mugimenduaren eraginkortasuna eta ahalegina egin eta egoera fisikoa aprobetxatzeko gaitasuna, jokoan erabateko parte-hartzea izateko. Horretaz gainera, parte-hartzaileei harreman onak izaten laguntzen dieten trebetasun sozialak ere kontuan hartuko dira (arauak errespetatzea, besteak kontuan hartzea, estereotipoetan, aurreiritzietan, etab. oinarritutako bereizkeria eta lehiak saihestea).

6. Erritmo egitura bat gorputzaren bidez edo elementuak (oihalak, zintak, tresnak...) erabiliz berregitea.

Irizpide honekin ebaluatuko da haurrak gai ote diren erritmo egitura erraz bat asmatu eta berregiteko, bai jada ezagutzen dituzten elementuak konbinatuz, bai elementu berriak erabiliz. Berregitea gorputza mugituz (lekualdatzeak, jauziak, txaloak, kolpeak, kulunkatzeak, biraketak) eta/edo perkusio tresnak erabiliz egiten ahal da.

7. Gorputzak adierazpenerako dituen baliabideak erabiltzea, eta taldean parte hartzea ideia, emozio eta sentimenduak azaltzeko eta pertsonaia, objektu eta istorioak, egiazkoak edo asmatuak, eszenifikazio edo imitazio bidez antzetzeko.

Ikasleek beren taldean parte hartzea garrantzizkoa da adierazpeneko sekuentzia txikiak egiteko. Sormenezko proposamen bat antolatu eta prestatzerakoan elkarriketarako eta ardurarako duten joera baloratuko da irizpide honekin. Eszenaratzean, kontuan hartuko dira keinu esanguratsuak, bai eta besteek adierazten dutenari arreta jartzeko, mezua jasotzeko eta akzioari argumentuaren haria errespetatuz segitzeko gaitasuna ere.

8. Jokabide aktiboak izatea, jarduera fisikoak osasunerako duen baliorekin bat heldu direnak, eta gorputza zaintzeko interesa agertzea.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da ikasleak ohartzen ari ote diren jarduera fisikoak osasunerako dituen ondorio onez, gorputza zaintzearen garrantziaz eta joko zein jardueretan beharrezkoak ez diren arriskuak saihesteko jarreraz. Gainera, gaitasun fisikoak garatzen ari diren ere baloratu nahi da, horretarako emaitzak konparatu eta aurrerapenak ikusi ahal izateko ondoz ondoko behaketak eginez, helburua jarduera fisiko ona mantentzea dela ahaztu gabe, osasunari begira noski.

9. Beren esperientziak ahoz eta idatziz azaltzea eta beren pentsamenduak arloko berariazko hitzak erabiliz adieraztea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den.

Hirugarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. Gorputza: irudia eta hautematea

- Mugimenduarekin lotuta dauden elementu organiko-funtzionalak.
- Gorputzaz ohartu eta kontrolatzea, bai geldirik bai mugimenduan dagoela.

- Kontrol tonikoa eta arnasketarena aplikatzea mugimenduaren kontrolari.
- Jarrera adierazpen eta mugimendu beharretara egokitzea, modu ekonomiko eta orekatuan.
- Estimuluen arteko bereizketa eta pertzepziozko aurre hartzea egokiro erabiltzea.
- Zail samarrak diren mugimenduak nagusiak ez diren gorputz segmentuekin egitea.
- Egoera ezegonkorretan eta geroz eta konplexutasun handiagokoetan koordinazioa eta oreka estatiko eta dinamikoa izatea.
- Espazioaren eta denboraren egituraketa mugimenduzko ekintza eta egoera konplexuetan.
- Norberaren gorputza eta besteena den bezala baloratu eta onartzea, gaur egun gizartean gorputzari eta estetikari buruz indarra duen ereduaren aurrean jarrera kritikoa agertuz.

2. multzoa. *Mugimendurako trebetasunak*

- Mugimendurako trebetasunak geroz eta konplexuagoak diren saioetara egokitzea, eraginkortasunez eta sormenez, mugimenduko hiru eredu edo gehiagotatik abiatuta.
- Mugimendua eta gorputza menderatzea ekintzaren aurreko planteamenduan oinarrituta (mugimenduaren arrazoitzea), erabakitzearen eta kontrolaren mekanismoetan arreta handiagoa jarritz.
- Egokitzapen fisikoa, mugimendurako trebetasunak hobetu gauzatu ahal izateko.
- Mugimenduaren ikuspuntutik ongi eginda dagoen lana baloratzea.
- Segurtasuna, autonomia pertsonala eta era askotako jardueretan parte hartzearen aldeko jarrera izatea, trebetasun maila ezberdinak daudela onartuta.

3. multzoa. *Arteari eta adierazpenari lotutako jarduera fisikoak*

- Gorputza eta mugimendua. Gorputz hizkuntzaren aukera eta baliabideak aztertu eta aintzat hartzea.
- Mugimenduen konposizioa, erritmo eta musikako estimuluetatik abiatuta. Dantza, dantza herrikoi eta koreografia errazak prestatu eta garatzea.
- Ideia, mezu, sentimendu eta emozio pertsonal eta konpartituak gorputzaren, keinuaren eta mugimenduaren bidez adierazi eta komunikatzea, bai bakarkako lanetan bai taldeko jardueretan.
- Pertsonaiak, eszenak eta egoerak prestatu eta antzeztea, eta gorputz-jarrerak, keinuak, soinuk, gogo-aldarteak gauzatzen direnean mugimenduaren kalitateak integratzea.
- Antzezpen eta inprobisazio artistikoak egitea gorputzaren bidez eta objektu eta materialen laguntzarekin.
- Gorputza adierazpenerako eta komunikaziorako erabiltzen ahal dela baloratzea.
- Gorputzaren bidezko komunikazioa eskatzen duten egoeretan parte hartu eta hori errespetatzea.

4. multzoa. *Jarduera fisikoa eta osasuna*

- Gorputzaren jarreretan eta elikaduran ohitura osasungarriak hartzea eta gorputzaren higienean autonomia izatea.
- Jarduera fisikoak osasunean dituen onurez jabetzea, bai eta garapen pertsonalerako duen garrantziaz ere, eta oso osasungarriak ez diren ohiturak identifikatzea.
- Egoera fisikoa hobetzea, osasunari begira.
- Jarduera fisikoan lesioei aurrea hartzea. Berotzea, ahalegina neurtzea eta errekupeazioa.
- Jarduera egiten direnean arduraz, kontzentrazio eta arretaz jokatzeko, batez ere norberarentzat edo besteentzat arriskuren bat izaten ahal den egoeretan.
- Jarduera fisikoa egitean segurtasunerako neurriak hartzea, ingurunea dela eta. Materialak eta espazioak zuzen eta errespetuz erabiltzea.
- Osasuna mantendu eta hobetzera bideratutako jarduera fisikoa eta gorputz-ohitura osasungarriak baloratu eta horiekiko interesa agertzea, eta substantzia eta jarrera kaltegarriak baztertzea.

5. multzoa. *Jokoak eta kirolak*

- Jokoa eta kirola, gizarte eta kultur fenomeno gisa.
- Joko motak eta kirol aurreko jarduerak. Zenbait motatako jokoak eta kirol jarduerak egitea; geroz eta zailagoak eta ingurune ezberdinetakoak.
- Lankidetzarekin, aurkaritzarekin eta lankidetzaz/aurkaritzarekin zerikusia duten jokoaren oinarriko estrategiak egoki erabiltzea, bai eta mugimendu egoerak, estrategiak eta erabakiak ere.
- Kirol aurreko jokoak, joko herrikoiak, esplorazio eta abenturazkoak egitea, bai eta kirol egokituak ere, zeregin desberdinak, trebetasun mailak eta mugak baloratu, onartu eta errespetatuz eta bizikidetzari laguntzen dioten jarrerak garatuz.
- Jokoen arauak, erregelak, estrategiak eta pertsonak onartu eta errespetatzea. Joko garbiko kode bat prestatu eta betetzea.
- Ahalegin pertsonala eta taldearena baloratzea joko mota eta kirol jarduera guztietan, gogoko-agoa dena eta aurreiritziak alde batera utzita.
- Jokoa eta kirol jarduerak gozamenerako, besteekin harremanak izateko eta aisiako denbora egoki eta modu osasungarrian erabiltzeko bide diren aldetik baloratzea.

Ebaluazio irizpideak

1. Mugimenduak, jauziak eta oinarrizko beste trebetasun batzuk ezezagunak diren eta ziurgabetasun pixka bat sortzen ahal duten inguruneen arabera egokitzea.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da ikasleek mugimendu arazoak konpontzeko duten gaitasuna, trebetasunak ingurune baldintza geroz eta konplexuagoetara egokitzean. Era berean,

espazioan orientatzeko gaitasuna ere ebaluatuko da, hain zuzen ere erreferentzia puntuak hartuz, toki batetik bestera joateko mapa errazak interpretatuz, bide egoki bat hartuz orientatzeko gaitasuna.

2. Pilotak edo beste gauza mugigarri batzuk jaurti, pasatu eta jasotzea, horien kontrola galdu gabe halakoak behar diren jokoetan eta mugimenduzko jardueretan, eta jokalekuko posizioaren, distantzien eta ibilbildeen arabera egokituz.

Objektuak menderatzen diren egiaztatu behar da, baina batez ere joko egoeretan nola erabiltzen diren, hau da, taldeko kideak eta aurkariak kontuan hartuta. Horregatik, garrantziko da gorputza mugitzen den gauzaren arabera nola bideratzen den ikustea. Ibilbide eta abiadurei aurrea hartzeko gaitasuna ere kontuan hartu beharko da.

3. Modu koordinatuan eta lankidetzaren bidezkoan jokatzeko erronkei irtenbidea aurkitzeko edo talde joko batean aurkari bati edo batzuei aurre egiteko, bai erasotzaile gisa bai babesle gisa.

Joko egoeretako elkarreraginak ebaluatu nahi dira irizpide honen bidez. Talde bateko kideen arteko laguntza eta lankidetzaren nolakoa den ikusi nahi da. Aurkaritzako ekintzak ere aztertuko dira, hala nola jaurtitzen denari bidea moztea edo aurkariari aurrera egitea zailtzea. Jokalariak jokalekuan lankidetzaren eta aurkaritzaren errazten duten posizioak dituzten ere begiratu behar da.

4. Jokoen eta kirol jardueren funtsezko balioak ondoko hauek direla ohartzea: ahalegin pertsonala, taldearekin ezartzen diren harremanak eta kideekin bat etorriz jokatzeko, arauak betetzea eta materiala zaintzea.

Irizpide honekin egiaztatu nahi da ikasleek talde lanari garrantzia ematen dioten, ahaleginak gogobetetzen dituen eta joko garbia errespetatzen duten, bai eta joko eta kirolean ezartzen diren harreman pertsonalak ere, jardueraren beraren emaitzen (irabazi edo galtzearen) gainetik betiere, eta neskekin zein mutilekin jokatzeko duten, modu integratzailean.

5. Iritzi koherente eta kritikoa ematea jarduera fisikoa eta kirola egitean sortzen diren gatazkei buruz, eta kideen iritziak onartzea, elkarrizketa, ituna eta errespetua konponbidetzat jotzeaz batera.

Egindako lanaz eta sortutako egoerez gogoeta egitea eta gorputzarekin, kirolarekin eta horien kultur agerpenekin zerikusia duten gaur egungo gaiak izanen dira irizpide honen bidezko ebaluazioaren xedea. Zenbait gaitasun hartuko dira kontuan, hala nola iritziak sortu eta adierazteko gaitasuna, eztabaida egoki baterako ohiturak hartzeko, eta bakoitzak bere irizpidea izaten eta, aldi berean, besteen ikuspegia ulertzen ere uzten duen gaitasuna.

6. Jarrera aktiboak izatea egoera fisiko orokorra hobetzeko, ekintzak bakoitzak gorputzaren eta mugimenduaren aldetik dituen ahalbide eta mugen arabera egokituz.

Ikasleek beren egoera fisiko hobetzeko lagungarri izanen diren jokabide aktiboak izateko interesik baduten begiratu da. Aldi berean, unean uneko mugimendu garapenaren arabe-

rako gaitasun fisikoak garatu dituzten ere begiratuko da. Horretarako beharrezkoa izanen da ondoz ondoko behaketak egitea, emaitzak konparatuz eta aurrerapenak nolakoak izan diren ikusiz. Halaber, ahalegina neurtzeko eta ariketa norberaren ahalbide eta mugetara egokitze-ko gaitasuna hartuko da kontuan.

7. Taldeko konposizioak prestatzea kideekin batera arituz; horretarako, gorputzak adierazpe-nerako dituen baliabideak erabiliko dira, eta estimulu musikal, plastiko edo hitzezkoetatik abiatuko da, ideia eta sentimenduak komunikatu eta irudikatzeko.

Irizpide honekin baloratu nahi da taldean lan egiteko duten gaitasuna, helburuak partekatuz, ikuskizun txiki bat prestatu ahal izateko. Bestalde, sentsazioak, mezuak, etab. keinuaren eta mugimenduaren bidez modu ulergarrian komunikatzeko duten gaitasuna, banakakoa eta taldekoa, behatuko da, eta, horri lotuta, adierazpeneko elementuak behar besteko lasaitasunez, herabetasunik gabe, sormenez eta estilo propioa azalduz helarazteko gai diren ere behatuko da.

8. Ariketa fisikoa zuzen eta ohikotasunez egitearen eta norberaren eta taldearen osasuna hobetzearen arteko lotura batzuk identifikatu eta horiei jarraikiz jokatzeta.

Egiaztatu behar da ikasleek lotura koherenterik ezartzen ote duten alderdi kontzeptualen eta ohitura osasungarriak hartzearen inguruko jarreraren artean. Ondokoetarako joerarik baden ikusiko da: ariketa fisikoa egitea, sendetarismoa alde batera utziz, gorputz jarrera zuzenak izatea, modu orekatuan elikatzea, behar bezala hidratatzea, jarduera fisikoak egiten direnean beharrezko ardura eta arretaz jokatzeta, arriskuak saihestuz...

9. Beren esperientziak ahoz eta idatziz azaltzea eta beren pentsamenduak arloko berariazko hitzak erabiliz adieraztea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da arloko testuen inguruko mintzamenari eta idazmenari dagokionez lortu den hizkuntza gaitasuna, eta ikasi den berariazko hiztegiaren erabilera nolakoa den.

Herritartasunerako eta Giza Eskubideetarako hezkuntza

Arlo hau lehen aldiz sartu da curriculumean berezita, eta horrek erakusten du herritarrekiko kezka oso toki nabarmena duela hezkuntza jardueretan, nazioarteko erakundeen, hala Nazio Batuen edo Europar Kontseiluaren, ildo berean. Europar Batasunak ere gizarte demokratikoan herritartasun arduratsua bultzatzeko ahalegina egiten du, gizarte kohesioa eta europar identitate bateratu bat lortzeko bide gisa.

Herritartasun arduratsurako ikaskuntzak eskubide eta ardura zibikoak ezagutu eta gauzatzearekin lotura duten alderdiak biltzen ditu, eta ikaskuntza prozesu luzea eskatzen du, hain zuzen ere haurrek afektuzko harremanak ezartzean, ohitura sozialak hartzean eta pentsamendu kritikoa garatzeko teknikak ikasteen hasten dena. Ikaskuntza horrek eskatzen du ikastetxean eta komunitatean parte-hartze aktiboa izaten hastea eta, hala, parte-hartze demokratikoaren oinarriak bereganatzea.

Haur Hezkuntzatik hasita eta Lehen Hezkuntza osoan, arlo desberdinetan eta, bereziki, Natur, gizarte eta kultur ingurunearen ezagueraren arloan, arlo berri honen berriazko helburu diren alderdi asko landu dira: norberaren identitatea eta bestearena, entzuten ikastea, txanda errespetatzea, materialak partekatu eta zaintzea, bakarrik edo besteekin batera adieraztea, bera bezalakoekin eta helduekin harremanak izatea. Azken batean, honako hauek bultzatu dira: autonomia pertsonala, autoestimua, ohitura sozialak hartzea, bakoitzak bere irizpideak agertzea, besteen iritzia errespetatzea, besteenganako errespetua, eskolan zein familian gatazkak konpontzeko elkarrizketa eta negoziazioa lantzea.

Hori horrela, Lehen Hezkuntzako azken zikloan, une horretan sartzen baita arlo hau, haurrak ikuspegi zabalagoa hartzeko gai dira, hartutako ohituretatik haratago jotzeko taldeko lanari, gelako bilera edo batzarretako parte-hartzeari eta ohitura sozialei dagokienean. Era berean, giza eskubideak unibertsalak dira eta, adin horretan, esparru hori ulertzeko gai izateaz gainera, herrialde batekoak ez ezik gizarte global batekoak ere badirela ohartzen ahal dira.

Nerabezaroaren hasiera trantsizio garai bat da eta horretan afektuzko harremanak aldatu egiten dira. Garai horretako ikasleak sozializazio zabalagoan hasten dira, berdin taldeetan modu autonomoan parte hartzen, era askotako elkarteak osatzen, etab. Bigarren Hezkuntzarako bidea prestatzea komeni da, harreman pertsonal eta instituzionalen sistema berrirako bidea, ordezkartzan oinarritutako parte-hartzea baitakarte eta horrek entrenamendua eskatzen baitu. Arlo hau esparru ezin hobe da horretarako.

Arlo honetako ikaskuntza ezagutzak lortzetik haratago doa, eta eskolako zenbait jardun dira horren ardatz; jardun horiek pentsamendu kritikoa eta parte-hartzea bultzatzen dute, gizarte demokratikoaren oinarri diren balioak barneratzen lagunduz, herritar arduratsun, parte-hartzaile eta solidarioak sortu nahi baitira gerorako. Alde horretatik, planteamendu metodologikoak kontu handiz aztertu behar dira, erabakigarriak izanen baitira, printzipio eta balio batzuen ezagutzak ohitura batzuk hartzera eta jokabideetan eragina izatera bideratu nahi badira.

Arlo honetako helburu eta edukiak, Europar Kontseiluko Ministroen Kontseiluaren ("2002)12 Gomendioarekin bat, alde pertsonaletik eta inguru hurbilenetik abiatzen dira: identitatea, emozioak, ongizatea eta autonomia pertsonala, bakoitzaren eskubide eta betebeharrak, eskubide berdintasuna eta desberdintasunak. Identitatetik eta harreman pertsonaletatik hurbileko taldeetako bizikidetzara, parte-hartzera eta elkarrekin bizitzera pasatzen da. Azkenik, Konstituzioak ezartzen duen gizarte bizikidetzara ikusten da, bai eta taldeko eskubide eta betebeharrak ere. Horrenbestez, pertsonaren esparrutik gizartearen esparrurantz doa proposatu den ibilbidea.

Edukiak hiru multzotan antolatu dira eta horietan kontzeptu, prozedura eta jarrerak ikuspegi integratu batetik begiratuta bildu dira. 1. multzoa, *Gizabanakoak eta harreman pertsonal eta sozialak*. Alderdi pertsonal hauek lantzen ditu: autonomia eta identitatea, nork bere emozioak eta besteak ezagutzea. Harremanen eredu bat proposatzen du, eta eredu hori oinarrituko da pertsona guztien duintasunaren onarpenean, norberarenak ez diren iritzi eta sinesmenak ez izan arren bestearenganako izan beharreko errespetuan eta pertsonen aniztasunean eta eskubideetan. Eguneroko egoeretatik abiatuta, gizonak eta emakumeek familian eta lan munduan izan behar duten berdintasuna lantzen da. Bakoitzak bere ardurak hartzea lehentasunezko alderdi bat da beti, eta autonomia pertsonalarekin lotuta dago hori.

2. multzoa, *Komunitatean bizitzea*. Arlo honetan honako hauek lantzen dira: bizikidetzara, ingurunearekin izaten diren harremanetan, gizarte demokratikoaren oinarri diren balio zibikoak (errespetua, tolerantzia, elkartasuna, justizia, berdintasuna, elkar laguntzea, lankidetzara eta pakearen kultura), bakoitzaren inguruko taldeetan bizikidetzari eta gatazkari nola heltzen zaion (familian, ikastetxean, lagunen artean, herrian) eta pertsona bakoitzak talde horietan dituen eskubide eta betebeharrak nola gauzatzen diren, aniztasunaz ohartuz, bereizkeria baztertuz eta parte-hartzea eta horretarako bideak baloratuz. Horretaz gainera, inguru hurbileko kultur eta erlijio aniztasuna aintzat hartzetik hasita, eta gizon eta emakume guztiek eskubide zein betebeharrak berberak dituztela onartuz, gureak ez diren ohitura eta bizimoduaren aurrean errespetu kritikoa lantzen ahal da, eta bazterkeria, bereizkeria eta bidegabekeria soziala duten egoerak identifikatu eta baztertzekeko elementuak ematen ahal dira.

Azkenik, 3. multzoak, *Gizartean bizitzea* izenekoak, planteamendu sozial zabalagoa proposatzen du: Konstituzioak ezarritako bizikidetzako arau eta printzipioak behar izan eta ezagutzea, zerbitzu publikoak eta ondasun komunak ezagutu eta baloratzea, bai eta administrazio publikoek eta herritarrek horiek zaintzeko dituzten betebeharrak ere. Zerbitzu publiko eta ondasun komun batzuek ikasleen adinaren arabera tratamendua dute; hala gertatzen da babes zibilaren, segurtasunaren, pakearen zerbitzura dagoen defentsaren eta bide hezkuntzaren kasuetan.

Arloak oinarrizko gaitasunak garatzen laguntzea

Herritartasunerako hezkuntzak zenbait gaitasunetako alderdi aipagarri batzuk garatzen laguntzen du, baina *gaitasun sozialarekin eta herritartasunarekin* zuzenean lotuta dago. Gaitasun horri dago-kionez, horren barneko esparru pertsonal eta publikoari heltzen dio arlo honek: gizartean bizitzeko eta herritartasun demokratikoa gauzatzeko trebetasunak eskuratzen laguntzen du. Hala, haurrak pertsona duin eta zuzenak izatea da arlo honen xedea, eta horrek bakoitzaren autonomia, autoestimua eta identitatea indartzea eskatzen du, bai eta espirtu kritikoa ere, bizitzarako proiektu pertsonalak eraikitzen laguntzeko. Lagungarria da, orobat, harreman pertsonalen gaitasuna landu eta hobetzeko, arlo honek bakoitzaren nahiak eta gizon eta emakume guztientzako eskubideak orokortzen laguntzen duen neurrian; gainera, sentimenduetan oinarritutako lotura pertsonalak bultzatzen ditu eta gatazka egoerei aurre egiten laguntzen du, elkarrizketa sistematikoki erabiltzea proposatzen baitu. Horri begira, arlo honek berariazko edukiak ditu bizikidetzari, parte-hartzeari eta aniztasunaz eta bereizkeria eta bidegaberia egoerez ohartzeari buruz, eta horiei esker gizarte trebetasunak finkatzen lagunduko da, identitate partekatuen sentimendua sortzen, ohitura eta arau sozialak ezagutu, onartu eta erabiltzen, bai eta esparru pribatuan eta bizitza sozial eta politikoan lankidetzaren, elkartasunaren, konpromisoaren eta parte-hartzearen balioak barneratzen ere, horrela ikasleek elkarrekin bizitzeko trebetasunak beregana ditzaten.

Horrekin guztiarekin batera, arlo hau lagungarria da gizarte demokratikoen oinarriak eta antolaketa moduak nolakoak diren jakiteko, giza eskubideen lorpena baloratzeko eta giza taldeen arteko gatazkak eta bidegabekeria egoerak baztertzeko. Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalean, Haurren Eskubideen aldeko Konbentzioan eta Espainiako Konstituzioan ageri diren printzipioak arlo honetako berariazko edukiak dira eta, horri lotuta, erakundeek nola aplikatzen dituzten.

Herritarren betebeharrak identifikatzeari eta eskolan zein gizartean beren adinaren arabera ohitura zibikoak hartu eta gauzatzeari esker, geroko herritarrak gizarte kohesionatuago, askeago, oparago, bidezkoago eta justuagoak eraikitzen hasi ahal izanzen dira.

Ikasten ikasteko gaitasuna garatzen lagunduko da, kontuan hartuta arlo honek gizarte trebetasunak, talde lana, parte-hartzea eta argudiatzearen erabilera sistematikoa bultzatzen dituela, eta horrek, jakina, pentsamendu propioa garatzea eskatzen du. Bakoitzaren ideien eta besteen sintesia eginez, bakoitzak bere irizpidea arrazoituta agertuz eta ezagutza, informazioa eta iritzia modu ordenatu eta kritikoa alderatuz ere laguntza ematen da geroko ikaskuntzetarako.

Norberaren autonomia eta ekimena ere bideratzen da arlo honen bitartez, plangintzarako, erabakiak hartzeko, parte hartzeko, antolaketarako eta ardurak hartzeko ekimenak garatzen baiti-

ra. Arlo honek ikasleak trebatuko ditu elkarrizketa eta eztabaidan, parte hartzean, desberdintasun sozial, kultural eta ekonomikoak errespetuz hartzen eta desberdintasun horien eta ideien balorazio kritikoa egiten. Curriculumak, argudiatzean oinarrituta, pentsamendu propioa eratzten lagundu nahi du, bai eta arazoei eta izaten ahal diren irtenbideei buruzko jarrera bat hartzen ere. Horrela, ikasleek beren buruan konfiantza izanik eta besteak errespetatuz gauzak aztertu, baloratu eta erabakitzeko izan behar duten autonomia indartzen da eta, hori bezala, pertsonen arteko harremanetan arriskuak hartzearen aldeko jarrera.

Hizkuntzaren bidez komunikatzeko gaitasunari arloko hitz eta kontzeptuak ezagutu eta erabiliz laguntzen zaio. Gainera, eztabaida sistematikoki erabiltzeak, arlo honetan ezinbesteko prozedura baita, berariaz laguntzen dio gaitasun honi, entzuten, adierazten eta arrazoiak ematen trebatzea eskatzen duelako.

Helburuak

Etapa honetan Herritartasunerako eta giza eskubideetarako hezkuntzak gaitasun hauek garatzea izanen du helburu:

1. Ahozko eta idatzizko ulermena garatzea. Arloko berariazko hiztegia egoki eta zehatz erabiltzea, esanahaia eratu eta gero.
2. Besteekin izaten diren harremanetan autoestimua, afektibitatea eta autonomia pertsonala garatzea, bai eta indarkeriaren, estereotipoen eta aurreiritzien kontrako jarrera ere.
3. Trebetasun emozional, komunikatibo eta sozialak garatzea, eguneroko bizitzan autonomiaz jokatzeko, eta taldeko harremanetan aktiboki parte hartzea, jarrera eskuzabal eta eraikitzaileak agertuz.
4. Bizikidetzako balio eta arauak ezagutu eta aintzat hartzea eta horiei jarraikiz jarduten ikastea.
5. Aniztasunak bizikidetasuna aberasten duela ohartzea, eta beste pertsona eta herri batzuen ohitura eta bizimoduak errespetatzea.
6. Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalean, Haurren Eskubideen aldeko Konbentzioan eta Espainiako Konstituzioan ageri diren eskubide eta betebeharrak nagusiak ezagutu, onartu eta baloratzea.
7. Gizarte demokratikoen funtzionamenduaren funtsezko mekanismoak ezagutzea, eta administrazioek zerbitzu publikoak bermatzeko duten eginkizuna eta herritarrek horiek mantentzen laguntzeko eta betebeharrak zibikoak betetzeko duten obligazioa baloratzea.
8. Bidegabekeria eta bereizkeria egoerak identifikatu eta arbuiatzea, pertsona eta talde ahulenek dituzten beharren aurrean sentsibilitatea agertzea eta elkartasuneko jarrerak eta indarkeriaren kontrakoak garatzea.
9. Ingurumenaren egoeraz ohartzea eta inguru hurbila zaintzearen aldeko jarrera arduratsuak garatzea.
10. Eskolako liburutegia eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzea informazioa lortzeko eta ikasteko nahiz ezagutzak partekatzeko tresna gisa.

Hirugarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Gizabanakoak eta harreman pertsonal eta sozialak*

- Autonomia eta ardura. Norberaren identitatea, emozioak eta norberaren zein besteen ongizatea eta interesak baloratzea. Enpatia garatzea.
- Giza duintasuna. Giza eskubideak eta haurren eskubideak. Eskubide eta betebeharren arteko loturak.
- Sexu desberdintasunez ohartzea. Emakumeen eta gizonen arteko desberdintasunak identifikatzea. Gizonek eta emakumeek familian eta lan munduan eta gizartean izan behar duten eskubide berdintasuna baloratzea.

2. multzoa. *Bizitza komunitatean*

- Balio zibikoak gizarte demokratikoan: errespetua, tolerantzia, elkartasuna, justizia, lankidetzeta eta pakearen kultura.
- Balio zibikoak inguru hurbileko bizikidetzeta eta gatazka egoeretan aplikatzea (familian, ikastetxean, adiskideen artean, herrian). Ulermen eta elkartasunezko jarrerak eta elkarrizketa baloratzekoak garatzea bizikidetzeta arazoak eta besteekiko harremanetan izaten diren interes gatazkek konpontzeko.
- Parte hartzeko eskubidea eta betebeharra. Parte hartzeko bide desberdinak baloratzea.
- Taldeetako kide den aldetik bakoitzak dituen eskubide eta betebeharretan arduraz jokatzeta eta taldeen zeregin eta erabakietan parte hartzea.
- Gizarte, kultur eta erlijio aniztasuna. Gureak ez diren ohitura eta bizimoduaren aurrean errespetu kritikoa izatea. Bazterketa, desberdintasun, bereizkeria eta bidegabekeria sozialeko egoerak identifikatzea.

3. multzoa. *Gizartean bizitzea*

- Gizarteko bizikidetzeta. Elkarrekin bizitzeko arauak jarri beharra. Espaniako Konstituzioak ezarritzen dituen bizikidetzeta printzipioak.
- Herritarrek Estatutik (Udaletatik, Autonomia Erkidegoetatik edo Estatuko Administrazio Zentraletik) jasotzen dituzten ondasun komunak eta zerbitzu publikoak identifikatu, aintzat hartu, errespetatu eta zaintzea, eta guztiok zergen bidez horiek mantentzeko ematen dugun laguntzaren garrantzia baloratzea.

- Ohitura zibikoak. Babes zibila eta herritarren laguntza hondamendiak izaten direnean. Herritarren segurtasun osoa. Defentsaren balorazioa, pakearen aldeko konpromiso zibiko eta elkartasunekoa den aldetik.
- Bide zirkulazioko arauak betetzea. Trafiko istripuetako arrazoiak eta arrisku taldeak (oinezkoak, bidaiariak, txirrindulariak...) identifikatzea.

Ebaluazio irizpideak

1. Bakoitzaren eta besteen ezaugarri pertsonalekiko eta desberdintasunekiko errespetua agertzea, bakoitzaren ekintzen ondorioak baloratzea eta horien erantzule izatea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da ikasleek beren eguneroko jokabideetan erakusten ote duten beren ezaugarriak nolakoak diren badakitela, eta beren emozio eta sentimenduak erregulatzen saiatzen diren. Halaber, beren inguruko pertsonen sentimendu eta emozioez ohartzen diren ere egiaztatu nahi da eta, hori bezala, pertsonen arteko desberdintasunak onartzen dituzten eta, azken batean, beren ekintzen erantzule badiren eta besteen jokabideen aurreran jarrera eraikitzaile eta errespetuzkoak dituzten.

2. Bakoitzak bere iritzia arrazoitu eta defendatzea, besteen iritzia entzun eta balorazio kritikoa egitea, pertsonak errespetatzeko jarrera agertuz betiere.

Irizpide honen bidez ebaluatuko da ikasleek zer gaitasun duten, gelako edo taldeko eguneroko egoeretan, desadostasunak gainditu eta akordioak ezartzeari begira elkarrizketa erabilitzeko, bai eta ohiko jokabideetan eta hizkuntzan pertsona eta talde guztiekiko errespetua eta balorazio kritikoa agertzeko ere, alde batera utzita pertsonen adina, sexua, arraza, iritzia, kultur prestakuntza eta sinesmenak.

3. Bizikidetzaren arauak onartu eta betetzea. Taldeak erabakiak hartu behar dituztenean parte hartzea, akordioak lortzeko elkarrizketa erabiliz eta betebeharrak nork bere gain hartuz.

Irizpide honekin baloratuko da norbanakoak taldeko zereginetan zenbateraino parte hartzen duen eta dagozkion zereginak zenbateraino betetzen dituen. Horretaz gainera, bera bezalakoekin eta helduekin izaten dituen harremanetan bizikidetzako arauak bete, elkarrizketa erabili eta besteekiko errespetua erakusten duen ere baloratuko da.

4. Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsalean eta Haurren Eskubideen aldeko Konbentzioan ageri diren giza eskubideetako batzuk ezagutzea, bai eta Espainiako Konstituzioan ageri diren bizikidetzaren printzipioak ere, eta horiei lotutako betebeharrak nagusiak identifikatzea.

Irizpide honekin ebaluatu nahi da elkarrekin harmoniaz bizi ahal izateko arauak jarri behar direla ulertzen al duten, eta haurren eskubideak, giza eskubideak eta Espainiako Konstituzioaren funtsezko eskubideak oso modu orokorrean bada ere ezagutu eta baloratzen diren, horien izaera unibertsalaren eta bizikidetzarako oinarri izatearen garrantzia aintzat hartzeko. Jakina, ez dute arauen testua zehatz-mehatz jakin behar; aitzitik, eskubide eta betebe-

har garrantzikoenetako batzuk azaltzen jakin behar dute eta bizikidetzaren onerako lagungarri direla ohartu.

5. Bereizkeria, bazterketa eta bidegabekeria egoerez jabetu eta arbuiatzea eta egoera horiek sorrarazten dituzten faktore sozialak, ekonomikoak, jatorrizkoak, generokoak edo beste edozein motatakoak identifikatzea.

Irizpide honen bitartez baloratzen ahalko da egoera bidegabeak identifikatu, ezagutu eta hitzez azaltzeko gaitasuna garatu duten, bai beren ingurunean bai komunikabideek ematen duten informazioaren bidez. Bazterketa edo bereizkeriak sorrarazten dituzten faktoreak, adibide arrazoituak jarriz, identifikatzen dituzten ere baloratuko da, eta horien ondorioak arbuiatzen dituzten.

6. Erakundeek ematen dituzten zerbitzu publikoen adibideak jartzea eta herritarrek zergen bidez horiek mantentzen laguntzeko duten betebeharrak jabetzea.

Lehenik, herritarrok administrazioetatik jasotzen ditugun zerbitzu publikoak ezagutzen dituzten ebaluatzen ahalko da irizpide honekin. Hori erakusteko, Udalak, Autonomia Erkidegoak eta Estatuko Administrazio Zentralak ematen dituzten zerbitzuen adibideak jarri beharko dira, eta zerbitzu horien kudeaketaren kalitateak pertsonen bizitzarako duen garrantziaren gaineko argudioak eman. Era berean, herritarrek beren ordaina eman beharraz ohartzen diren baloratu nahi da, erakundeak eta horiek ematen dituzten zerbitzuak zergen bidez mantentzen lagundu behar baita.

7. Zerbitzu publikoek herritarren bizitzan duten zeregina azaltzea, eta jarrera zibikoak agertzea bide segurtasunaren, babes zibilaren, pakearen zerbitzura dagoen defentsaren eta herritarren segurtasun osoaren inguruan.

Irizpide honetatik abiatuta egiaztatu nahi da zerbitzu publiko batzuek (hezkuntza, osasuna, ur hornidura, garraioak, etab.) herritarren ongizatean duten garrantziaz ohartzen diren eta ahoz eta idatziz azaltzen badakiten. Horri lotuta, talde bateko kide diren aldetik eguneroko egoeretan edo arriskua izaten ahal dutenetan dagokien ardura bere egiten duten ere baloratuko da eta, halaber, jarrera zibikorik erakusten duten ingurumena zein ingurunea eta ondasun komunak zaintzearen inguruan.

Matematika

Matematika jakintzen multzo bat da, hain zuzen ere lehen hurbilketa batean zenbakiei eta formei lotutako jakintzen multzoa; jakintza horiek pixkanaka osatzen dira, zenbait egoera aztertzeko modu baliotsua bihurtu arte. Matematikari esker, errealitateak lortzen den ezagutza egituratzen ahal da, errealitatea aztertzen ahal da, eta informazio berria erdiesten ahal da errealitatea hobeki ezagutzeko, baloratzeko eta erabakiak hartzeko. Zenbat eta tresna matematiko konplexuagoak erabiltzeko gai izan, orduan eta egoera mota gehiagoren tratamendua egin daiteke eta informazio aberatsagoa lortu. Horregatik, oinarritzko eskolatzeko aldian, Matematikaren ikaskuntza arlo hori erabiltzeko aukerak ugaltzera bideratu behar da.

Hala, Matematika ideien eta jarduteko moduen multzo bat da, eta horri lotuta, kantitateak eta forma geometrikoak ez ezik, galderak egitea, ereduak lortzea eta erlazio eta egiturak identifikatzea dugu batez ere; hala, errealitatean agertzen diren fenomeno eta egoerak aztertzean, hasiera batean esplizituak ez ziren informazio eta ondorioak lortzen ahal dira. Hala ulertuta, Matematika arloak tradizioz eman zaizkion ezaugarriak ditu (dedukzioa, zehaztasuna, zorrotasuna, segurtasuna, etab.), baina hori baino gehiago da eta ekarpen handiagoa egiten du. Arlo hau indukzioa, zenbatespena, hurbilketa, probabilitatea eta saialdia ere bada, eta egoera irekiei, irtenbide bakar eta itxia ez dutenei, aurre egiteko gaitasuna hobetzen du.

Hori guztia Matematikaren eskolako ikaskuntzari ematen zaion eginkizun bikoitzean islatzen da, eta balioa izaten jarraitzen du, interpretazio zabalagoarekin bada ere: Matematika ikasten da beste esparru batzuetan (eguneroko bizitzan, lan munduan, beste gauza batzuk ikasteko...) baliagarria delako eta, orobat, Matematika ikasteak prestakuntza intelektual orokorrari ematen dionagatik, hain zuzen ere kasu askotan erabiltzen ahal diren trebetasunengatik, haurren gaitasun kognitiboak indartzeko lagungarri baitira berez.

Lehen Hezkuntzan zenbakizko alfabetatze eraginkorra lortzea bilatzen da, hori zenbakiak eta beren erlazioak agertzen diren egoerei arrakastaz aurre egiteko gaitasun gisa ulertuta, horrela informazio eraginkorra lortu ahal izateko, bai zuzenean bai konparazioaren, zenbatespenaren eta buruz edo idatziz egindako kalkuluaren bidez. Nabarmendu beharrekoa da zenbakizko alfa-

betatze benetakoa lortzeko ez dela aski kalkulu idatziko algoritmoak menderatzea, zeren eta beharrezkoa baita, orobat, eta batez ere, zenbakien eta kantitateen aurrean konfiantzaz aritzea, beharrezkoa den orotan erabiltzea eta horien arteko oinarrizko erlazioak identifikatzea.

Lehen Hezkuntzako arlo honek esperientziaren aldetik dauka zentzua batez ere; ikasleentzat etxekoa eta hurbila dena hartzen dute erreferentziatzat edukiek, eta problemak ebatzi eta ikuspuntuak erkatzeko kontestuetan lantzen dira. Haurrek eguneroko bizitzarekin zerikusia duten kontestu funtzionaletan erabiliz ikasi behar dute Matematika, esperientzietatik eta aurretiko ezagutzetatik abiatuta geroz eta konplexuagoak diren ezagutzak bereganatu ahal izateko.

Problemak ebazteko prozesuak jarduera matematikoaren ardatz nagusietako bat dira, eta matematika ikasteko iturri eta euskarri nagusia izan behar dute etapa osoan, hezkuntza matematikoaren giltzarri baitira. Problemen ebazpenean oinarrizko gaitasun asko erabili behar izaten dira: ulertuz irakurri, gogoeta egin, laneko plan bat ezarri eta ebazpenean berrikusten joan, plana aldatu beharrezkoa bada, emaitza, aurkitu bada, egiaztatu, eta emaitzak jakinarazi.

Edukiak lau multzotan antolatu dira, horietako bakoitzean erabiltzen diren objektu matematikoen arabera: Zenbakiak eta eragiketak, Neurria, Geometria eta Informazioaren tratamendua, ausa eta probabilitatea. Argi izan behar da multzokatze hau edukiak antolatzeko modu bat bainik ez dela, eta edukiak elkarrekin lotuta landu beharko direla: Matematikaren irakaskuntzak edukien konfigurazio ziklikoan jarriko du arreta, kontuan izanik edukiak beti elkarrekin lotuta daudela eta batzuk beste batzuen gainean eraikitzen direla. Problemen ebazpena ardatza da eta zeharka ageri da multzo guztietan; horregatik, bereziki nabarmenduta sartu da multzo guztietan.

1. multzoa, *Zenbakiak eta eragiketak*. Multzo honen xedea zenbaki zentzua garatzea da batez ere, zenbakizko erlazioen gogoetazko menderatze gisa ulertuta. Hori honelako gaitasunen bidez adierazten ahal da: zenbakiak modu naturalean deskonposatzea, zenbaki-sistema hamartararen egitura ulertu eta erabiltzea, eragiketen propietateak eta horien arteko erlazioak kalkuluak buruz egiteko erabiltzea. Zenbakiak kontestu desberdinetan erabili behar dira, eta jakin behar da garatutako prozesuak eta emaitzen esanahia ulertzea kalkulurako trebetasunaren aurretik dagoela. Kalkulua prozedura desberdinekin egiteko trebetasunak du garrantzia batik bat, bai eta kasu bakoitzean egokiena den prozedura hautatzeko erabakiak ere. Etapa honetan, ikasleek kalkuluak arin egitea eta arrazoizko zenbatespenak egitea lortu nahi da, kontzeptuak ulertzearen eta kalkulurako gaitasunaren arteko oreka izaten saiatuz.

2. multzoaren edukia, *Neurria: magnitudeen zenbatespena eta kalkulua*. Multzo honen bidez, magnitudeak kuantifikatzen direneko mezuak ulertzen lagundu nahi da, eta haurrek zuzen interpretatu beharrekoak diren egiazko egoerei buruzko informazioa ematen da. Magnitude desberdinak ezagutzetik abiatuta, neurketak egitera eta geroz eta unitate gehiago erabiltzera pasatzen da. Neurketak egitea beharrezkoa dela erakusteko, era askotako egoeretan erabiliko da neurketa, eta horretarako mekanismoak ezarriko dira: unitatea hautatzea, unitateen arteko loturak eta fidagarritasun maila. Gorputz unitateekin (arra betea, oina...) eta unitate arbitrarioekin (sokak, kanak...) has daiteke, gero neurri normalizatueta pasatzeko, aurrekoak gaindituta agertzen baitira.

3. multzoa, *Geometria*. Multzo honetako edukien bidez forma eta egitura geometrikoiei buruz ikasiko dute ikasleek. Geometria deskribatzea da, propietateak aztertzea, sailkatu eta arrazoi-tzea, eta ez soilik definitzea. Geometria ikasteak pentsatu eta egitea eskatzen du, eta etengabe-ko aukerak eman behar ditu libreki hautatutako irizpideen arabera sailkatzeko, eraiki, marraztu, modelizatu eta neurtzeko, erlazio geometrikoak bistartzeko gaitasuna garatuz. Hori guztia lortzen da gainerako multzoekin eta beste esparru batzuekin (artearen edo zientziaren mundua) lotura jarraikiak ezarriz, baina baita manipulazio aldeari toki nagusi bat emanez ere, materialen erabileraren bidez (geoplanoak eta mekanoak, puntuen bilbeak, ispilu liburuak, poliedroak egi-teko materiala, etab.) eta jarduera pertsonalaren bidez (tolesturak, eraikuntzak eginez, etab.), kontzeptura egiazko eruedetatik hasita iristeko. Geometria dinamikoaren programa informati-koak erabiltzea ere xede horretarako lagungarri izaten ahal da.

4. multzoa. *Informazioaren tratamendua, ausa eta probabilitatea*. Multzo honetako edukiek erabateko zentzua hartzen dute beste ezagutza arlo batzuk ukitzen dituzten jarduerekin lotuta agertzen direnean. Era berean, lanak komunikabideetako informazioen ulermena nabarmendu behar du, gaietarako interesa pizteko eta ezagutza estatistikoak erabakiak hartzeko egokiak direla baloratzen laguntzeko (beste arlo batzuetan estudiatzen diren gaiei buruzkoak gehien-bat). Jarrerazko edukiek garrantzi berezia dute multzo honetan, datuak modu ordenatu eta grafikoan aurkezten laguntzen baitute, eta Matematika eguneroko bizitzako problemak kon-pontzeko lagungarria dela erakusten baitute. Horrekin batera, multzo honetako edukien bitar-tez, ikasleak bide desberdinetatik iristen zaien informazioa modu kritikoan erabiltzen hasiko dira.

Arloak oinarrizko gaitasunak garatzen laguntzea

Arlo honetako edukiak matematika gaitasuna bere alderdi guztietan ongi garatzera bideratzen dira batik bat, eta hor sartzen dira horretarako beharrezkoak diren ezagutza eta trebetasun ge-hienak. Azpimarratu beharrekoa da, hala ere, matematika gaitasunari laguntza ematen zaiola kontuan hartuta eduki horien ikaskuntza Matematikaren erabilgarritasunera bideratuta dagoe-la; hots, hurrek era askotako egoeretan baliatu behar izaten dute Matematikaz, eta horretara bideratuta daude edukiak.

Pentsamendu matematikoaren garapenak *mundu fisikoa ezagutu eta harekin elkarreragiteko gaitasunari* ematen dio laguntza, ingurunea hobeki ulertzea eta deskribapen egokituagoa ahal-bidetzen duelako. Lehenik, bistartzea garatuz (espazioaren ikuskera), hurrek hobetu egiten dute eraikuntzak egiteko eta figurak planoan eta espazioan buruz manipulatzeko gaitasuna, eta hori oso baliagarria izanen dute mapak erabiltzean, ibilbideak planifikatzean, planoak diseina-tzean, marrazkiak egitean, etab. Bigarrenik, neurriaren bidez errealitatea hobeki ezagutzea lor-tzen da eta errealitatearekin elkarreragina izateko eta ingurune alderdi kuantifikagarri buruz-ko geroz eta informazio zehatzagoak helarazteko aukerak handitzen dira. Azkenik, irudikapen grafikoak informazioa interpretatzeko erabiltzean ikasleek duten trebetasuna oso baliagarria da errealitatea hobeki ezagutu eta aztertzeko.

Matematikak *informazioaren tratamenduaren eta gaitasun digitalaren gaitasuna* lantzen ere laguntzen du. Alde batetik, zenbakien erabilerari lotutako trebetasunak ematen dituelako, esate baterako zenbakiak adierazteko modu ezberdinen arteko erlazioak, alderaketa edo hurbilketa, horrela kantitateak edo neurriak dituzten informazioak ulertzen lagunduz. Beste alde batetik, hain justu ere informazioaren tratamendua izena duen multzo honetako edukien bitartez hizkuntza grafikoa eta estatistikoa erabiltzen laguntzen da, funtsezkoak baitira errealitateari buruzko informazioa interpretatzeko. Neurri apalago batean, kalkulagailuak eta tresna teknologikoak eduki matematikoak hobeki ulertzeko erabiltzen hastea ere gaitasun digitala garatzeari lotuta dago.

Problemak ebaztearen inguruko edukiak dira arlo honek *norberaren autonomiari eta ekimenari* egiten dion ekarpen nagusia. Problemen ebazpenak gutxienez ere hiru alde osagarri ditu, gaitasun honi lotuta: plangintza, baliabideen kudeaketa eta emaitzen balorazioa. Plangintza lotuta dago planteatutako egoera bat zehatz ulertzearekin, plan bat antolatu eta estrategiak bilatzeko eta, azken batean, erabakiak hartzeko; baliabideen kudeaketan ebazpen prozesuen optimizazioa sartzeko; bestalde, prozesuaren aldizkako ebaluazioak eta emaitzen balorazioak bide ematen dute beste problema edo egoera batzuei arrakasta handiagoz aurre egiteko. Matematikaren irakaskuntzak prozesu hauetan eragina duen neurrian eta egoera irekiak, benetako problemak, planteatzen diren neurrian, hobetu egiten da arloak gaitasun honi ematen dion laguntza. Dudazko egoerei behar bezala aurre egin ahal izateko bakoitzak bere gaitasunean konfiantza izatearen inguruko jarrerak curriculumeneko zenbait edukiren bidez sartu dira.

Arloko eduki askoren izaera instrumentala baliagarria da *ikasten ikasteko gaitasuna* garatzeko. Maiz, oinarrizko tresna matematikoak erabiltzeko aukera izatea edo euskarri matematikoak erabiltzen dituzten informazioak ulertzea beharrezkoa izaten da ikaskuntzarako. Gaitasun hau garatzeko beharrezkoa da, halaber, arlo honen bidez garrantzia ematea ondoko inguruko edukiei: autonomia, jarraitutasuna eta geroz eta konplexuagoak diren egoerei heltzeko ahalegina, sistematizazioa, begirada kritikoa eta norberaren lanaren emaitzak eraginkortasunez komunikatzeko trebetasuna. Azkenik, ikaskuntzako prozesua hitzez adierazteak, curriculum honetan maiz agertzen den edukia baita, ikasi denaz, ikasteko faltaz denaz eta nola eta zertarako galderez gogoeta egiten laguntzen du, eta horrek ikasten ikasteko estrategien garapena bultzatzen.

Matematikaren arloaren bidez *hizkuntzaren bidez komunikatzeko gaitasuna* bultzatzeko bi alderdi nabarmendu behar dira. Alde batetik, hizkuntza matematikoaren funtsezkoa ohiko adierazpideari eranstea eta zehatz erabiltzea. Beste alde batetik, arrazoitzeak eta prozesuak hitzez deskribatzeari lotutako edukiak dira nabarmentzekoak. Adierazpenari bezala besteen azalpenak entzuteari bidea eman nahi zaio, horrek ulermena, espiritu kritikoa eta komunikaziorako trebetasunak hobetzen baititu.

Matematikak *arte eta kultur gaitasuna lortzen laguntzen du*, matematika gizateriaren garapen kulturalaren lagungarritzat hartuta. Horretaz gainera, erlazio eta forma geometrikoak nolakoak diren jakitea baliagarria da arte ekoizpen batzuen azterketarako.

Gaitasun sozialari eta herritartasunari egiten zaion ekarpena aipatzen denean, beste arlo batzuetan bezala, talde lana aipatu nahi da, eta horrek Matematikan toki berezia hartzen du, beste ikuspuntuak onartzen ikasten bada betiere, batez ere problemak ebazteko estrategia pertsonalak erabili behar direnean.

Helburuak

Eta honetan Matematikak gaitasun hauek garatzea izanen du helburu:

1. Ahozkoaren zein idatzizkoaren ulermena eta mintzamina zein idazmina garatzea. Irakurriaren ulermena bultzatzea matematikako testuak erabiliz. Matematikaren arloko hiztegi berezia egoki eta zehatz erabiltzea.
2. Ezagutza matematikoa erabiltzea eguneroko bizitzako gertaera eta egoerei buruzko informazio eta mezuak ulertu, baloratu eta sortzeko, eta beste ezagutza eremu batzuetarako duen izaera instrumentalaz ohartzea.
3. Ikasleak beren ohiko ingurunean izaten diren egoerez ohartzea, egoera horiek ulertu edo tratatzeko kalkuluko oinarrizko eragiketak behar direnean, eta horiek adierazpen matematikoen forma errazekin formulatzea edo dagozkien algoritmoak erabiliz ebaztea, emaitzen zentzua baloratzea eta jarraitutako prozesuak ahoz eta idatziz azaltzea.
4. Matematikak eguneroko bizitzan duen zeregina aintzat hartzea, arlo hori erabiliz gozatzea eta zenbait jarreraren balioaz jabetzea, hala nola aukera desberdinak aztertzea, zehaztasunaren beharra edo soluzioak bilatzen direnean jarraitutasuna izatea.
5. Bakoitzak Matematikan dituen trebetasunak ezagutu, baloratu eta horietan segurtasuna hartzea, era askotako egoerei aurre egiteko, horrela sormenezko, estetikako edo erabilpeneko alderdiez gozatu ahal izateko eta erabilerarako aukeretan konfiantza izateko.
6. Buruzko kalkuluaren eta neurriaren tresna eta estrategia pertsonalak prestatu eta erabiltzea, bai eta espazioan orientatzeko prozedurak ere, problemak ebazteko kontestuetan, kasu bakoitzean horiek erabiltzearen abantailak erabakiz eta emaitzen koherentzia baloratuz.
7. Eskolako liburutegia eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak erabiltzea informazioa lortzeko eta ikasteko nahiz ezagutzak partekatzeko tresna gisa.
8. Baliabide teknologikoak egoki erabiltzea, bai kalkuluan bai zenbait informazioaren tratamenduan eta irudikapenean.
9. Ingurune natural eta kultureko forma geometrikoak identifikatzea, horien elementu eta propietateen ezagutza errealitatea deskribatzeko eta ekintzako aukera berriak garatzeko erabiliz.
10. Datuak biltzeko oinarrizko teknikak erabiltzea, inguruneko fenomeno eta egoerei buruzko informazioa lortzeko; hori grafikoki eta zenbakien bidez irudikatzea eta horren gaineko iritzia sortzea.

Lehen zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Zenbakiak eta eragiketak*

Zenbaki arruntak

- Kantitateak zenbatu, neurtu, antolatu eta adieraztea eguneroko bizitzako egoeretan.
- Zenbakiak irakurri eta idaztea. Hiru zifra arteko zenbakien grafia, izena eta posizioko balioa.
- Zenbaki ordinalak erabiltzea.
- Zenbakien arteko ordena eta erlazioak. Zenbakien alderaketa ingurune ezagunetan.

Eragiketak

- Ingurune ezagunetan, batuketa bildu edo eranstea erabiltzea kenketa bereizi edo kentzeko; eta biderketa zenbat bider kalkulatzeko.
- Eragiketak eta kalkulua ahoz adieraztea.
- Zenbakiak, beren erlazioak eta eragiketak informazioa lortu eta adierazteko, mezuak interpretatzeko eta egiazko egoeretan problemak konpontzeko erabiltzeko gai izatea.

Kalkuluko estrategiak

- Batuketak eta kenketak algoritmo estandarrak erabiliz kalkulatzeko.
- 2, 5 eta 10ez biderkatzeko taulak egitea, zenbat bider kontzeptuan, batuketa errepikatuan, laukietan, etab. oinarrituta.
- Buruzko kalkuluaren estrategia pertsonalak garatzea, hurrengo hamarrekoari zenbaki baten osagarria bilatzeko, kantitateen bikoitzak eta erdiak kalkulatzeko eta batuketa eta kenketen problemak ebazteko.
- Kalkulu hurbildua. Kalkulu baten emaitza zenbatetsi eta biribiltzea hamarreko hurbilenera iritsi arte, zenbat soluzioren artean hautatuz eta arrazoizko erantzunak baloratuz.
- Kalkulagailua serieak sortzeko eta zenbakiak konposatu eta deskonposatzeko erabiltzen ohitzea.
- Kalkuluak egitea eskatzen duten problemak ebaztea, datuen esanahia, planteatutako egoera, jarraitutako prozesua eta lortutako soluzioak ahoz azalduz.
- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta soluzioak bilatzeko kuriositatea, interesa eta jarraitutasuna izatea.
- Kalkuluak eta beren emaitzak ordenatuta eta garbi aurkezteko joera izatea.

2. multzoa. *Neurria: magnitudeen zenbatespena eta kalkulua*

Luzera, pisua/masa eta edukiera

- Objektuak luzeraren, pisuaren/masaren edo edukieraren arabera konparatzea, zuzenean edo zeharka.

- Neurketak konbentzionalak ez diren tresna eta estrategiekin egitea.
- Ohiko unitateak eta tresna konbentzionalak erabiltzea inguruneko objektuak eta distantziak neurtzeko.
- Neurrien emaitzak zenbatestea (distantziak, tamainak, pisuak, edukierak...) ingurune ezagunetan. Neurketan jarraitutako prozesua eta erabilitako estrategia ahoz azaltzea.
- Neurketa problemak ebaztea, datuen esanahia, planteatutako egoera, jarraitutako prozesua eta lortutako soluzioak azalduz.

Denbora neurtzea

- Denbora neurtzeko unitateak: denbora ziklikoa eta denbora tarteak (erlojua irakurtzea, ordu osoak, erdiak).
- Denbora tarte baten iraupena zehazteko egokia den unitatea hautatu eta erabiltzea.

Moneta sistema

- Moneta eta billete desberdinen balioa. Ohiko gauzen prezioak zein diren jakitea.
- Objektu eta denbora ezagun batzuen neurria ezagutu eta erabiltzeko kuriositatea, eta neurriei buruzko informazioak dituzten mezuak interpretatzeko interesa izatea.
- Neurketak egiten direnean arretaz aritzea.

3. multzoa. Geometria

Espazioko kokapena, distantziak eta biraketak

- Posizio eta mugimenduen deskribapena, norberari eta beste erreferentzia puntu batzuei dagokienez.
- Hiztegi geometrikoa erabiltzea ibilbideak deskribatzeko: lerro ireki eta itxiak; zuzenak eta kurbatuak.
- Ibilbideen krokisak hitzez interpretatu eta deskribatzea eta horiek egitea.

Forma lauak eta espazialak

- Irudiak eta beren elementuak. Eguneroko objektu eta espazioetan irudi lauak identifikatzea.
- Objektu ezagunetan gorputz geometrikoak identifikatzea. Horien forma deskribatzea, oinarritzko hiztegi geometrikoa erabiliz.
- Irudi eta gorputz geometrikoak oinarritzko irizpideen bidez konparatu eta sailkatzea.
- Irudi lauak eta gorputz geometrikoak eratzea, beste batzuen konposizio eta deskonposiziotik abiatuta.

Erregularitasunak eta simetriak

- Irudietan eta gorputzetan erregularitasun elementuak bilatzea, objektuen manipulaziotik abiatuta.

- Espazioko erlazioei buruzko informazioak dituzten mezuak interpretatzea.
- Problema geometrikoak ebaztea, datuen esanahia, planteatutako egoera, jarraitutako prozesua eta lortutako soluzioak ahoz eta idatziz azalduz.
- Formak eta beren ezaugarriak identifikatzeko interesa eta kuriositatea.
- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta soluzioak bilatzeko kuriositatea, interesa eta jarraitutasuna izatea.

4. multzoa. *Informazioaren tratamendua, ausa eta probabilitatea*

Grafiko estatistikoak

- Fenomeno hurbilei buruzko grafiko errazen elementu garrantzitsuak ahoz deskribatzea, horiei buruzko informazio kualitatiboa lortzea eta interpretazioa egitea.
- Ingurune ezagun eta hurbiletan datuak bildu eta antolatzeko oinarritzko teknikak erabiltzea.

Esperientzia batzuen ausazko izaera

- Ezinezkoa, segurua eta litekeena –baina segurua ez dena– bereiztea, eta ohiko hizkuntzan probabilitateari dagozkion adierazpideak erabiltzea.
- Talde lanean eta ikaskuntza antolatuan aktiboki parte hartu eta laguntzea, egiazko egoerei buruzko ikerketatik abiatuta. Besteen lana errespetatzea.

Ebaluazio irizpideak

1. 999rainoko zenbakiak zenbatu, irakurri eta idaztea eskatzen duten problema errazak formulatzea.

Irizpide honen bidez egiaztatzen ahalko da zenbakien erabilerari buruz lortutako ezagutzak asmatutako egoerei aplikatzeko gaitasuna. Egoera ezagunetan milakora arteko zenbakiak erabiliz informazioak interpretatu eta emateko gaitasuna ebaluatuko da. Baloratu nahi da, orobat, adierazitako magnitude ordenan, zenbaki-sistema hamartarrean zenbakiak duten posizio balioa menderatzen den, bai eta idazkera zifratua eta ahozko izenak lotzeko gaitasuna baduten ere.

2. Objektu, gertaera edo egoera ezagunen kopuru txikiak konparatzea, konparazioaren emaitzak interpretatu eta adieraztea, eta hamarreko hurbilenera arte biribiltzeko gai izatea.

Objektuen kopuru txikiak ahoz edo idazkera zifratuaren bidez zenbateteko gaitasuna baloratu nahi da, kalkulu zehatzaren aurreko etapa gisa. Kontaketa edo eragiketa egin eta gero, aurretik egindako zenbatespenarekin erkatzeko gaitasuna baloratu behar da. Halaber, biribiltzen badakiten baloratuko da; horretarako, kalkulu baten hamarreko hurbilenera arteko emaitza hautatu beharko dute arrazoizko erantzunen artean.

3. Batuketa, kenketa eta biderketarekin zenbakizko oinarrizko kalkuluak egitea eguneroko bizitzako egoeretan, zenbait prozedura eta estrategia pertsonalak erabiliz.

Irizpide honen bidez egiaztatu nahi da zer gaitasun duten zenbaki-sistema hamartarraren egitura erabiltzeko batuketa, kenketa eta biderketetako kalkuluetan, egokiena den prozedura hautatzerakoan malgutasuna erakutsiz. Ohiko inguruneetan buruzko kalkulurako estrategia propioak garatzeko gaitasunari begiratuko zaio bereziki. Eragiketen propietateak intuizioz aplikatzen dituzten eta arrazoitzeak ahoz azaltzeko gaitasunik baduten ere baloratuko da.

4. Objektu, espazio eta denbora ezagunak konbentzionalak ez diren neurketa unitateekin (arra beteak, urratsak, baldosak...) eta konbentzionalekin (kilogramoa; metroa, zentimetroa; litroa; eguna eta ordua) neurtzea, kasu bakoitzean egokienak diren eta eskura dituzten tresnak erabiliz.

Irizpide honen bidez baloratu nahi da beren inguruneke objektuak eta espazioak neurtzeko duten gaitasuna; hots, neurketak egiten ahal dituzten unitate ez-konbentzionalak eta konbentzionalak erabiliz, eta neurketarako tresna bat edo beste hautatzerakoan neurtzen denaren ezaugarriak kontuan hartzen dituzten eta, hori bezala, emaitzak azaltzeko neurketa unitatea.

5. Espazio hurbileko objektu baten egoera deskribatzea, bai eta norberari dagokionez egiten den lekualdatze bat ere, ezker-eskubi, aurre-atze, goi-behe, hurbil-urrun eta hurbileko-urruneko kontzeptuak erabiliz.

Irizpide honekin orientaziorako eta espazioaren irudikapenerako gaitasunak ebaluatu nahi dira, horretarako kontuan hartuz bai deskribapenean erabilitako hizkuntza bai objektu eta egoerei buruz planoan egiten den irudikapena.

6. Forma angeluzuzenak, triangeluarrak, zirkularrak, kubikoak eta esferikoak dituzten objektu eta espazioez ohartzea ingurune hurbilean.

Ingurunean forma geometriko lau edo espazial oinarrizkoenez ohartzeko gaitasuna baloratu nahi da irizpide honen bitartez. Espazio ezagunen gainean informazioak ahoz edo idatziz jaso eta emateko gaitasuna baduten baloratzea garrantzizkoa da; zikloko geometria hitzak zuzen erabiltzen dituzten begiratuko da.

7. Barra-grafiketan aurkeztutako datuen oinarrizko interpretazioak egitea. Grafikoak irakurtzea eskatzen duten problema errazak formulatu eta ebaztea.

Egoera ezagunen grafiko errazak interpretatzeko gai diren baloratuko da eta informazio zenbakarriak grafikoki ezagutzeko trebetasunik baduten egiaztatuko. Haurrak ausari buruzko oinarrizko kontzeptu eta hitzekin ohituta dauden ere ebaluatu nahi da: segurua, litekeena, ezinezkoa...

8. Eguneroko bizitzako objektu, gertaera eta egoerekin zerikusia duten problema errazak ebaztea, batuketa eta kenketako eragiketak hautatuz eta kasuan kasuko oinarrizko algori-

tmoak edo ebazpeneko beste prozedura batzuk erabiliz. Problema bat ebazteko jarraitutako prozesua ahoz azaltzea.

Irizpide honen bidez ebaluatu nahi da Matematikako testuak ulertzen dituzten eta ebatzi beharreko problemarako egokia den eragiketa hautatu eta aplikatzeko gai diren. Prozedura bat baino gehiago erabiltzeko gaitasunik baduten eta ebazpen prozesua ahoz eta idatziz adierazteko heldutasunik erakusten duten ikustea ere garrantzitsua da.

Bigarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Zenbakiak eta eragiketak*

Zenbaki arruntak eta zatikiak

- Zenbaki-sistema hamartarra. Zifren posizio balioa. Egiatzko egoeretan erabiltzea.
- Zenbakien arteko ordena eta erlazioak. Notazioa.
- Zatikizko zenbakiak egiazko inguruneetako partiketak eta erlazioak adierazteko; horretarako egokiak diren hitzak erabiltzea.
- Zatiki errazak konparatzea: ordenamendu eta adierazpide grafikoaren bidez.

Eragiketak

- Egoera ezagunetan biderketa batuketa laburtu gisa erabiltzea, forma angeluzuzendunetan eta konbinazio problemetan.
- Zatiketa banatu eta biltzeko erabiltzea egiazko egoeretan.
- Zenbakiak eta zenbakizko kalkulua egiazko egoeretako problemen ebazpenerako erabiltzeko interesa izatea, eta ebazpen prozesuak eta lortutako emaitzak ahoz eta idatziz azaltzea.

Kalkuluko estrategiak

- Zenbakien batuketa eta biderketako deskonposizioa. Biderkatzeko taulak osatu eta buruz ikastea.
- Algoritmo estandarrek erabiltzea problemen ebazpenean (batuketa, kenketa, biderketa eta zifra batez zatitzea).
- Kalkuluak buruz egiteko estrategia pertsonalak erabiltzea.
- Bi zenbakiren arteko eragiketa baten emaitza zenbatestea, erantzuna arrazoizkoa den baloratuz.
- Kalkulagailua erabiltzea eguneroko bizitzako problemak ebazteko, kalkuluen konplexutasunaren arabera erabiltzea komeni den erabakiz.

- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea eta zenbakiak, beren erlazioak eta eragiketak jarraitasunez erabiltzea informazioak eskuratu eta adierazteko, eguneroko bizitzako problemak ebazterakoan ekimen pertsonala erakutsiz.
- Kalkuluak eta beren emaitzak garbi, ordenatuta eta argi aurkezteko interesa izatea.
- Zenbakien, beren erlazioen eta eragiketen inguruan ikaskuntza autonomoak garatzeko joera izatea.

2. multzoa. *Neurria: magnitudeen zenbatespena eta kalkulua*

Luzera, pisua/masa eta edukiera

- Eguneroko egoeretan neurketak egitea neurketarako tresna eta unitate konbentzionalak erabiliz.
- Neurketako unitate konbentzionalak: egunero erabiltzen diren multiploak eta azpimultiploak, egiazko inguruneetan erabiltzen direnak. Neurri bat adierazteko egokiena den unitatea hautatzea.
- Magnitude bereko unitateak eta kantitateak konparatu eta antolatzea.
- Neurketak egiteko estrategia pertsonalak prestatu eta erabiltzea.
- Eguneroko bizitzako objektuen neurriak zenbatzea.
- Neurketan jarraitutako prozesua eta erabilitako estrategia ahoz eta idatziz azaltzea.
- Neurria ezagutu eta erabiltzeko eta neurketen zenbakizko emaitzak adierazteko interesa, bertiere erabilitako unitateak zein diren esanez eta jarraitutako prozesua ahoz eta idatziz azalduz.

Denbora neurtzea

- Denbora neurtzeko unitateak: erloju analogiko eta digitalean irakurtzea.
- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta informazioak lortu eta adierazteko eta egiazko egoeretakoa problemak ebazteko neurria erabiltzen duten prozesuak besteekin partekatze nahia.
- Prozesua garbi eta ordenatuta aurkezteko eta neurriak hala adierazteko interesa.

3. multzoa. *Geometria*

Espazioko kokapena, distantziak, angeluak eta biraketak

- Espazio ezagunen oinarriko irudikapena: planoak eta maketak. Posizioen eta mugimenduen deskribapena ingurune topografiko batean.
- Lerroak ibilbide gisa: zuzenak eta kurbatuak, zuzenen ebakidura eta zuzen paraleloak.

Forma lauak eta espazialak

- Eguneroko bizitzan irudi lauak eta espazialak identifikatzea.
- Poligonoen sailkapena. Aldeak eta erpinak.

- Zirkunferentzia eta zirkulua.
- Gorputz geometrikoak: kuboak, esferak, prismak, piramideak eta zilindroak. Ertzak eta aurpegiak.
- Objektuen forma deskribatzea, oinarrizko hiztegi geometrikoa erabiliz.
- Irudi geometriko lauak egitea datuetatik abiatuta, eta gorputz geometrikoak garapen batetik abiatuta. Oinarrizko forma geometrikoak aztertzea.
- Irudi eta gorputz geometrikoak zenbait irizpideren bidez konparatu eta sailkatzea.
- Angeluak konparatu eta sailkatzea.

Erregulartasunak eta simetriak

- Eraldaketa metrikoak: translazioak eta simetriak.
- Eraikuntza geometrikoak txukun egin eta aurkezteko interesa.
- Ebazpen prozesuak eta lortutako emaitzak partekatzeko nahia. Talde lanean modu aktiboan eta arduraz parte hartzea.
- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta eraikuntza geometrikoak eta objektuak eta erlazio espazialak erabiltzeko jarraitutasuna.

4. multzoa. *Informazioaren tratamendua, ausa eta probabilitatea*

Grafikoak eta taulak

- Datuen taulak. Datuak biltzeko estrategia eraginkorrak erabiltzen hastea.
- Objektu, gertaera eta egoera ezagunei buruzko datuak bildu eta erregistratzea, inkesta, behaketa eta neurketako oinarrizko teknikez baliatuz.
- Sarrera biko taulak, eguneroko bizitzan ohikoak direnak, irakurri eta interpretatzea.
- Gertaera ezagunei buruzko grafiko errazetako elementu esanguratsuak interpretatu eta hitzez deskribatzea.
- Grafikoak eta taulak ordenatuta eta argi prestatu eta aurkezteko joera.

Esperientzia batzuen ausazko izaera

- Ausak tokia duen esperientzien emaitzak baloratzea, izan litezkeen gertaerak daudela (batzuk gertagarriago beste batzuk baino) eta emaitza zehatz bat aurretik jakitea ezinezkoa dela ohartzeko.

Ausaren hizkuntza erabiltzen hastea

- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta modu grafikoan aurkeztutako datuak interpretatzeko kuriositatea, interesa eta jarraitutasuna izatea.

Ebaluazio irizpideak

- 1. Sei zifra arteko zenbaki arruntak irakurri eta idaztea eguneroko egoeretan, zifra bakoitzaren posizio balioa interpretatuz, eta zenbakiak posizio balioaren arabera eta zenbakizko zuzenean konparatu eta ordenatuz.**

Irizpide honen bidez egiaztatu nahi da sei zifra arteko kantitateak egiazko egoeretan erabiltzen badakiten, posizio balioaren kontzeptutik abiatuta. Egiaztatu nahi da, halaber, eguneroko bizitzako egoeretan gai ote diren magnitude horretako kantitateekin egoerak interpretatu eta adierazteko, zenbaki bateko zifren serie idatziaren antolaketa menderatzen duten eta zuzenean kokatzen badakiten.

- 2. Zenbaki arruntekin zenbakizko kalkuluak egitea, zenbaki-sistema hamartarraren eta eragiketen propietateen ezagutza erabiliz, problemak ebazteko egoeretan.**

Irizpide honen bidez egiaztatuko da gai ote diren kalkuluetan zenbaki-sistema hamartarraren egitura eta eragiketen propietateak erabiltzeko, egokiena den prozedura hautatzerakoan malgutasuna erakutsiz, nahiz eta algoritmo idatziak menderatzen dituzten bereziki begiratu beharko den.

- 3. Kalkuluak buruz egiteko estrategia pertsonalak erabiltzea, batuketa, kenketa, biderketa eta zatiketa bakunetan.**

Kalkulu errazak buruz egiteko estrategia pertsonalak arin samar erabiltzeko gauza diren baloratuko da. Erabilitako estrategiak nola azaltzen dituzten begiratuko da bereziki. Kalkuluak azkar egitea baino gehiago baliozko emaitzetara iristen diren baloratuko da; hots, baliozko emaitza zehatz edo zenbatetsiak, esku hartzen duten zenbakien arabera eta kalkuluak zein egoeratan egin behar den kontuan hartuta.

- 4. Egiazko egoeretan zenbatespenak eta neurketak egitea, neurtu beharreko objektuaren taiminari eta izaerari hobekien egokitzen zaizkion unitate eta tresnak hautatuz ohiko neurketa unitate eta tresnen artean.**

Irizpide honen bidez baloratuko da gai ote diren neurketarako tresna edo unitate egokiena hautatzeko, neurtu behar dena zer den ikusita. Gutxi-asko baino betiere arrazoizkoak diren aurreikuspenetatik abiatuta zenbatespenak egiteko duten gaitasuna ere aztertu nahi da. Egiaztatu nahi da, era berean, eguneroko bizitzako egoeretan zikloari dagozkion neurketa unitateak erabiltzen diren, batzuk beste batzuetara bihurtzen diren eta neurketen emaitzak neurketa unitate egokienean adierazten diren. Halaber, arrazoitzeak ahoz eta idatziz azaltzeko gaitasuna baloratuko da.

- 5. Informazio zehatza lortzea eta espazioaren irudikapen bat deskribatzea (ibilbide baten krokisa, pista baten plano...) erreferentzia gisa objektu ezagunak hartuz, eta mugimendu geometrikoen oinarriko nozioak erabiltzea eguneroko bizitzako egoerak deskribatu eta ulertzeko eta adierazpen artistikoak baloratzeko.**

Irizpide honekin orientaziorako eta espazioaren irudikapenerako gaitasunak ebaluatu nahi dira, horretarako kontuan hartuz bai erabilitako hizkuntza bai objektu eta egoera ezagunei

buruz planoan egiten den irudikapena, eta propietate geometrikoak (lerrokadura, paralelitasuna, perpendikularitasuna...) erreferentzia gisa erabiltzea egoera bereziak deskribatzeko. Horrekin batera, ikusi nahi da mugimenduak planoan egoki erabiltzen diren bai eguneroko egoerei buruzko informazioak eman eta hartzeko, bai simetriak eta translazioak dituzten arte agerpenak identifikatu eta berregiteko ere.

6. Espazioko forma eta gorputz geometrikoak ezagutu eta deskribatzea (poligonoak, zirkuluak, kuboak, prisma, zilindroak, esferak).

Gorputz eta irudi lauen oinarriko propietateak ezagutzen dituzten baloratu nahi da irizpide honen bidez. Horretarako garrantzitsua da bai irudiak bai gorputzak zenbait irizpideren arabera sailkatzeko gaitasuna baloratzea. Berezi, libreki hautatutako irizpideen arabera egiten diren sailkapenetan jarriko da arreta.

7. Eguneroko bizitzako gertaera eta objektuei buruzko datuak biltzea bilketarako teknika errazak erabiliz, datu horiek sailkapeneko irizpide bati jarraikiz ordenatzea eta emaitzak taula edo grafiko baten bidez adieraztea.

Irizpide honen bidez baloratu nahi da zer gaitasun duten datuen bilketa eraginkorra egiteko eta emaitzak kasuaren araberrako grafiko estatistiko egokiaren bidez azaltzeko. Egoera eza-gunei buruzko grafiko errazak deskribatu eta interpretatzeko gaitasuna ere ebaluatuko da.

8. Inguruneari lotutako problemak, plangintzaren bat behar dutenak, ebaztea, zenbaki arruntekin egin beharreko bi eragiketa aplikatuz gehienez, bai eta geometriako edo informazioaren tratamenduko oinarriko edukiak ere, eta problemak ebazteko estrategia pertsonalak erabiliz.

Irizpide honi esker testu matematikoak ulertzen dituzten ebaluatuko da, eta problemen ebazpenerako eta lortutako ezagutzen aplikaziorako estrategia pertsonalak erabiltzeko nola-ko gaitasuna duten egiaztatuko. Horretaz gainera garrantzizkoa da prozedura bat baino gehiago erabiltzen duten eta soluzioak bilatzean jarraikitasunik baduten ikustea, bai eta jarraitutako prozesua ahoz eta idatziz argi adieraztea ere.

Hirugarren zikloa

Edukiak

1. multzoa. *Zenbakiak eta eragiketak*

Osoko zenbakiak, hamartarrak eta zatikiak

- Sei zifratik gorako zenbakien izena eta grafia egiazko egoeretan erabiltzea.
- Multiploak eta zatitzaileak.

- Zenbaki positiboak eta negatiboak. Egiatzko egoeretan erabiltzea.
- Zatikizko zenbakiak. Zatiki baliokideak lortzea.
- Zenbaki hamartarrak. Posizio balioak eta baliokidetasunak. Zenbaki hamartarrak eguneroko bizitzan erabiltzea.
- Osoko zenbakiak, hamartarrak eta zatikiak konparazioaren eta irudikapen grafikoaren bidez ordenatzea.
- Zatiak portzentajeak erabiliz adieraztea. Zatiki bakunen, hamartarren eta portzentajeen arteko korrespondentzia.
- Aurreko kulturetako zenbaki-sistemak eta gaur egungo eraginak.

Eragiketak

- Berretura, faktore berdinen biderkadura gisa. Karratuak eta kuboak.
- Eragiketen hierarkia eta parentesiaren erabilera.

Kalkuluko estrategiak

- Batuketa, kenketa, biderketa eta zatiketaren eragiketak egitea zenbaki mota desberdinekin, eguneroko egoeretan eta problemak ebaztekoetan.
- Biderkatzeko taula erabiltzea multiploak eta zatitzaileak identifikatzeko.
- Oinarrizko ehunekoak kalkulatzeko egiatzko egoeretan.
- Kalkulu baten emaitza zenbatestea eta arrazoizkoak diren zenbakizko erantzunak baloratzea.
- Eguneroko bizitzako problemak ebaztea, kalkuluak buruz egiteko estrategia pertsonalak eta zenbakien arteko erlazioak erabiliz, eta datuen esanahia, planteatutako egoera, jarraitutako prozesua eta lortutako soluzioak ahoz eta idatziz azalduz.
- Kalkulagailua erabiltzea problemak ebazteko, kalkuluen konplexutasunaren arabera erabiltzea komeni den erabakiz.
- Arrazoitzeak egiteko eta soluzio baten baliozkotasunari buruzko argudioak emateko gaitasuna, akatsak, halakorik bada, identifikatuz.
- Talde lanean modu aktiboan eta arduraz parte hartzea, estudiantutako edukiak aplikatzea eskatzen duten problemak ebazterakoan ekimenez jokatzuz.

2. multzoa. *Neurria: magnitudeen zenbatespena eta kalkulua*

Luzera, pisua/masa, edukiera eta azalera

- Irudiak modu zehatzean eta hurbilduan neurtzeko estrategia pertsonalak garatzea.
- Neurketak egitea neurketarako tresna eta unitate konbentzionalak erabiliz.
- Magnitude bereko unitateen arteko baliokidetasunak.
- Objektu eta espazio ezagunen luzerak, azalera, pisuak eta edukierak zenbatestea; neurtzeko eta neurri bat adierazteko unitate eta tresna egokienak hautatzea.

- Neurketetan eta zenbatespenetan jarraitutako prozesua eta erabilitako estrategia ahoz eta idatziz azaltzea.
- Azalera unitateak erabiltzea.
- Irudi lauen azalera gainezarpenez, deskonposizioz eta neurketaz konparatzea.

Denbora neurtzea

- Denbora neurtzeko unitateak eta horien arteko erlazioak. Denbora minutu eta segundo bidez zehatz adieraztea.
- Orduen, minutuen eta segundoen arteko baliokidetasunak eta eraldaketak egiazko egoeretan.

Angeluen neurketa

- Angelua, biraketa edo irekidura baten neurri gisa. Angeluen neurria eta angeluak neurtzeko tresna konbentzionalak erabiltzea.
- Neurketa eta neurriak erabiltzea problemak ebazteko eta informazioak ulertu eta helarazteko.
- Neurketa tresnak eta erreminta teknologikoak arretaz eta zehaztasunez erabiltzeko interesa jartzea, bai eta unitate egokiak erabiltzeko ere.

3. multzoa. Geometria

Planoko eta espazioko kokapena, distantziak, angeluak eta biraketak

- Angeluak posizio desberdinetan.
- Koordinatu kartesiarren sistema. Posizioak eta mugimenduak koordinatuen, distantzien, angeluen, biraketen eta abarren bidez deskribatzea.
- Espazioaren oinarriko irudikapena, eskala eta grafiko errazak.
- Marrazketako tresnak eta programa informatikoak erabiltzea forma geometrikoak eraiki eta aztertzeko.

Forma lauak eta espazialak

- Triangelu bateko aldeen eta angeluen arteko erlazioak.
- Irudi lauak eta gorputz geometrikoak eratzea, beste batzuen konposizio eta deskonposiziotik abiatuta.
- Forma geometrikoak deskribatu eta irudikatzen direnean zehaztasunez aritzeko interesa.

Erregulartasunak eta simetriak

- Irudietan eta objektuetan simetriak ikustea.
- Irudi lau bat, emandako elementu bati dagokionez beste batekiko simetrikoa, egitea.
- Antzekotasunari buruzko oinarriko jakitea: handitzeak eta murrizteak.

- Espazioaren antolaketarekin eta erabilerarekin zerikusia duten ziurgabetasun egoeren aurrean soluzioak bilatzeko interesa eta jarraitutasuna. Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, erakuntza geometrikoak eta objektuak eta erlazio espazialak egiazko egoeretako problemen ebazpenerako erabili ahal izateko.
- Lan geometrikoak argi eta ordenatuta aurkezteko interesa.

4. multzoa. *Informazioaren tratamendua, ausa eta probabilitatea*

Estatistikako grafiko eta parametroak

- Datuak bildu eta erregistratzea, inkesta, behaketa eta neurketako oinarrizko teknikez baliatuz.
- Informazioa irudikatzeko forma desberdinak. Estatistikako grafiko motak.
- Estatistikako grafikoen bidez aurkezten diren informazioak kritikoki aztertzearen garrantzia baloratzea.
- Batez besteko aritmetikoa, moda eta heina, egoera ezagunetan aplikatzea.
- Grafikoak eta taulak ordenatuta eta argi prestatu eta aurkezteko joera.
- Informazioa grafikoak egiteko lortu eta erabiltzea.

Esperientzia batzuen ausazko izaera

- Ausak eguneroko bizitzan zer toki duen. Gertaera baten probabilitate maila zenbatestea.
- Problema ebaztean sortzen diren zailtasunak gainditzeko gogoetaren, arrazoitzearen eta jarraitutasunaren beharra dagoela baloratzea.
- Nork bere ahalbideetan konfiantza izatea, eta eduki funtzionalak ulertu ahal izateko tresna teknologikoak erabiltzeko interesa.

Ebaluazio irizpideak

1. Zenbaki mota desberdinak (arruntak, osokoak, zatikiak eta hamartarrak ehundarrak arte) irakurri, idatzi eta ordenatzea, arrazoitze egokiak eginez.

Irizpide honen bidez egiaztatu nahi da egiazko egoeretan zenbaki mota desberdinak nola erabiltzen dituzten, horien balioa interpretatuz eta modu desberdinetan idatzitako zenbakiak konparatu eta tartekatzeke gai izanez.

2. Zenbakizko eragiketa eta kalkulu errazak eragiketen propietateei erreferentzia egiten dieten prozedura desberdinen bidez egitea, buruz egiteko kalkulua barne, problemak ebazteko egoeretan.

Zenbakiekin eragiketak egiteko gaitasuna eta eragiketen hierarkiari buruzko ezagutza egiaztatu nahi da. Era berean, baloratzekoak dira eragiketen propietateen erabilera, estrategia pertsonalak eta kalkuluaren arabera erabiltzen diren prozedurak (algoritmo idatziak, buruz

egiteko kalkulua, gutxi gorabeherako kalkulua, zenbatespena, kalkulagailua), erabilera ego-kienari buruz erabakiz.

3. Zenbaki hamartarrak, zatikizkoak eta portzentaje errazak erabiltzea, eguneroko bizitzako egoeretan informazioa interpretatu eta trukatzeko.

Irizpide honekin egiaztatuko da zenbaki mota desberdinak egiazko egoeretan erabiltzen dituzten, horien artean baliokidetasunak ezarriz, eta problemen interpretazio eta ebazpenean eragile gisa identifikatu eta erabiltzeko gai diren.

4. Egiazko egoeretan, neurketarako ohiko tresnen eta unitateen artean egokienak hautatzea, aurretik zenbatespenak eginez, eta luzeraren, azaleraren, pisuaren/masaren, edukieraren eta denboraren neurriak zehatz adieraztea.

Irizpide honi jarraikiz atzeman nahi da kasu bakoitzean egokienak diren neurketa tresnak hautatzeko gai diren, bai eta luzeraren, edukieraren, masaren eta denboraren neurriak zenbatespenerako gai diren ere, arrazoizko aurreikuspenak eginez betiere. Horrekin batera, ikusi nahi da gai ote diren neurketarako ohiko unitateak zuzen erabiltzeko, unitate batzuk magnitude bereko beste batzuetara bihurtzeko eta neurketen emaitzak neurketa unitate egokienetan adierazteko. Halaber, arrazoitzeak ahoz eta idatziz eta geroz eta autonomia handiagoaz azaltzeko gaitasuna baloratuko da.

5. Paralelotasunaren, perpendikularitasunaren, simetriaren, perimetroaren eta azaleraren nozio geometrikoak erabiltzea eguneroko bizitzako egoerak deskribatu eta ulertzeko.

Irizpide honen bidez ikusi behar da ikasleek nozio horiek ikasi dituzten eta horiei dagozkien hitzak informazioa eman eta eskatzeko erabiltzen badakiten. Eduki horiek zenbait informazio ulertu eta emateko zuzen erabiltzen dituzten ebaluatuko da eta, bereziki, inguruneko problema geometrikoak ebazteko erabiltzen diren.

6. Erreferentzia sistema batetik eta objektu edo egoera ezagunetatik abiatuta egindako espazioaren irudikapen bat interpretatzea (ibilbide baten krokisa, etxeen planoak eta maketak).

Irizpide honi jarraikiz ebaluatu nahi da gaitasun espazialak garatu dituzten erreferentzia puntuak, distantziak, lekualdatzeak eta, kasu batzuetan, koordenatu ardatzak oinarri hartuta, espazio ezagunen irudikapenen bidez.

7. Ingurune hurbilari buruzko datu multzo baten irudikapen grafikoak egin, irakurri eta interpretatzea. Ausak esku hartzen duen egoera errazen emaitzari (litekeena, ezinezkoa, seguruak, gutxi-asko izan litekeena) buruzko esperientzian oinarritutako zenbatespenak egitea.

Irizpide honekin egiaztatu nahi da informazio zenbakarria bildu eta erregistratzeko gaitasuna, irudikapen grafikoaren baliabide erraz batzuk erabiltzekoa: datuen taulak, barra multzoak, diagrama linealak... eta hala adierazitako informazioa ulertu eta emateko gaitasuna. Gainera, gertaera batzuk ezinezkoak direla, beste batzuk ia ziurtasun osoz izatekoak direla, edo beste batzuk errepikatu egiten direla (errepikatze hori litekeena izanik, gutxi-asko) ohartzen diren ikusiko da. Nozio horiek esperientzian oinarrituta daude.

- 8. Problema errazak ebatzi behar direnean, arrazoizko soluzio bat aurretik ematea eta ebazpen prozesurako egokienak diren prozedura matematikoak bilatzea. Estrategia desberdinak baloratzea eta datu eta soluzio zehatzak bilatzen ahalegintzea, bai problemaren formulazioan bai ebazpenean. Problema ebazteko prozesua nolakoa izan den ordenatuta eta argi, ahoz eta idatziz, adieraztea.**

Irizpide honen helburua, bereziki, testu matematikoak ulertzen diren ebaluatzea da, bai eta problemak ebazteko gaitasuna ere, jarraitutako prozesua kontuan hartuta. Egiaztatu nahi da ikasleek modu logiko eta gogoetatsuan ebazten ahal duten problema bat, eta datuak aurkeztean eta soluzio zuzen bat bilatzean ordenak eta argitasunak garrantzia dutela ohartzen diren, hala akatsak atzemateko, jarraitutako arrazoitzea azaltzeko eta soluzio baten baliozko-tasunari buruzko argudioak emateko.